

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Α

ΕΕ ΑΓΓΛΙΑΣ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ (*)

— Δέν ἔχετε βεβαίως τὴν παράδοξον ἀξίωσιν, μοὶ εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ὅτι ὠδοιπορήσατε πρὸς μόνην ἰδίαν σας εὐχαρίστησιν.

— Πῶς, κυρία μου, ὑπέλαβον, δύνασθε νὰ ὁμιλήτε περὶ εὐχαριστήσεώς μου, ἡξεύρουσα ὅτι ἤμην ἑκατοντάδας ὥρων μακράν σας;

— Βλέπω, ἀπεκρίθη ἐκείνη, ὅτι αἱ Παρισιναὶ ψυχρολογίαι εἰσὶν ἐμπόρευμα ἐξαγώγιμον. Ἄλλ' ἐδὼ δέν ἔχει ζήτησιν. Θὰ μᾶς διηγηθῇτε τὴν περιήγησίν σας.

— Ὡκεανοὺς γάλακτος, εἶπον, δέν διέπλευσα κατὰ δυστυχίαν, οὔτε εἶδον ἄνδρας κυνοκεφάλους. Ἡμπορῶ ὅμως νὰ σᾶς εἰπῶ, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν περιηγητῶν, ποῦ κατέλυσα καθ' ἐσπέραν, τί ἔφαγον εἰς τὸ γεῦμά μου, καὶ τί ἔπιον εἰς τὸ δεῖπνόν μου.

(*) Ἐγράφη πρὶν ἢ ἡ Ἑλλάς προικισθῇ διὰ τηλεγράφων καὶ σιδηροδρόμων.

— Τῆς περιέργου ταύτης ἐκθέσεως, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, δὲν θέλομεν νὰ στερήσωμεν τὰ Ἀπαντά σας, ὅταν ἡ Ἑλλάς εὐτυχήσῃ νὰ τὰ ἰδῇ ἐκδεδομένα.

— Μὴ χαιρεκακίαν, προσέθηκεν ἡ Καλλιόπη. Περιγράψατέ μας τοὺς τόπους ὅσους περιήλθατε, τὰ μνημεῖα ὅσα εἶδετε, τὰ καταστήματα, τὴν βιομηχανίαν . . .

— Ἄν στατιστικαὶ πληροφορίες δύνανται νὰ σᾶς τέρψωσιν, εἶπον ἐγὼ, εἰμὶ πρόθυμος νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.

— Ἄς ἰδῶμεν, εἶπεν ἡ Καλλιόπη.

— Σᾶς ἀπαγορεύω ν' ἀνοίξητε τὸ στόμα, διέκοψεν ἡ Ἀγλαΐα. Τοῦτο μᾶς ἔμεινε τώρα, ν' ἀκούσωμεν μάθημα πολιτικῆς οἰκονομίας. Κοινωνίαν ἀνθρώπων εἶδετε· οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι πάθη, τὰ πάθη παράγουσι δράματα. Ἐν λοιπὸν κοινωνικὸν δράμα διηγηθῇτέ μας.

— Εἶδον τῷ ὄντι, κυρία, ἀπεκρίθην ἐγὼ, τοὺς ὁδοιπόρους χασμωμένους εἰς τὰς ἀμάξας, ἢ φλυαροῦντας ὥς νὰ παρέλθῃ ἡ ὥρα, τοὺς ξενοδόχους λεηλατοῦντας τοὺς ξένους, καὶ τούτους καταρωμένους τὴν κακὴν τροφὴν καὶ τὴν σκληρὰν κλίνην· εἰς τὰς συναναστροφὰς τοὺς συγκεκλημένους, χορεύοντας, χαρτοπαικτοῦντας, ἢ μεγάλα διηγουμένους περὶ βροχῆς καὶ ἀνέμου. Ἴδου εἰς τὸν περιηγητὴν τί παριστᾷ ἡ πεζὴ κοινωνία.

— Κατὰ τοὺς περιηγητὰς, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, ὧν ἡ ψυχὴ ἀκούει πάντα στεναγμὸν, ὅσον σιγηλὸς καὶ ἂν εἶναι, βλέπει πᾶν δάκρυ, ὅσον ἐν κρυπτῷ καὶ ἂν χύνηται, ἀνακαλύπτει τὴν πονοῦσαν καρδίαν ὑπὸ τὰ μειδιῶντα χεῖλη. Οὗτοι εἰσὶν οἱ μάρτυρες τῆς εὐαισθησίας. Ὑπάρχουσιν ἄλλοι, οἵτινες ἀρκοῦνται τὴν ἐπιφάνειαν βλέποντες, εἰς οὓς ὁ κόσμος παριστᾷ μόνον χασμωμένους ὁδοι-

παιδρους καὶ ἀνθρώπους μεριμνῶντας περὶ βροχῆς καὶ ἀνέμου.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἥρωες τῆς ἀναλγησίας.

— Ἐχω ἐν δράμα νὰ σᾶς διηγηθῶ, ἀνέκραξα ἐγὼ τότε.

— Ἀ! Τωόντι, ἀνεκάγχασεν ἡ Ἀγλαΐα. Εὗρομεν λοιπὸν τὸ κεχηνὸς τοῦ θώρακος! ἦτον ἡ ἀξίωσις τῆς εὐαισθησίας! Λέγετε νὰ ἰδῶμεν τὸ δράμά σας.

— Θὰ μ' ἐπιτρέψητε, εἶπον ἐγὼ νὰ σᾶς εἰσάξω, προλογίζων τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, ὡς εἰς τὰ κλασικὰ δράματα;

— Ὅπως θέλετε, ἀπήντησεν ἡ Ἀγλαΐα. Ἀρκεῖ νὰ μᾶς ἐπιτρέψητε ἐπίσης ν' ἀποκοιμηθῶμεν, ἂν τὸ δράμά σας εἶναι ψυχρὸν, ὡς πολλὰ τῶν κλασικῶν δραμάτων.

— Ποῦ δὲ εἶναι ἡ σκηνή του; ἠρώτησεν ἡ Καλλιόπη.

— Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπεκρίθην. Εἰς Λονδῖνον, ἐφοίτων εἰς εὖπορον ἀγγλικὴν οἰκίαν, τὴν τοῦ Σὶρ Ῥοβέρτου Μαξουέλλου, εἰσαχθεὶς ὑπὸ νέου φίλου μου, Ἐδουάρδου Μόρλεϋ καλουμένου, μηχανικοῦ τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις ἐφαίνετο ἀπολαμβάνων μεγάλης καὶ δικαίας ὑπολήψεως διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ παιδείαν του. Ἐκεῖ ἔβλεπον συναναστροφὴν ποικίλην καὶ πνευματώδη, καὶ ἤκουον μουσικὴν ἐκλεκτὴν, ἥτις πολλάκις ἐπέχει τόπον τοῦ πνεύματος τῆς συναναστροφῆς.

Πολλοὶ κύριοι καὶ πολλαὶ κυρίαι συνήρχοντο τὰς ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην. Μεταξὺ δ' ἄλλων πρέπει νὰ διακρίνω μίαν, ἥτις ἐφαίνετο πλασμένη ἐκ ῥόδων καὶ γάλακτος, εἶχε τὴν κόμην καστανὴν, τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς καὶ γλυκεῖς ὡς . . . ὡς . . .

— Ἀς λείψῃ τὸ πῶς, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ἥτις παρετήρησεν ὅτι τὴν ἠτένιζον, καὶ ὅτι εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειλέων μου ἦτον ὡς τοὺς ἐδικούς σας.

— Ὄταν ἐπεριπάτει ἐξηκολούθησα, ἢ ὅταν ἐχόρευε, τὸ σῶμά της ἐκυμάτει ὡς εὐχαρις κάλαμος, καὶ εἰς τὸ αἶθριον μέτωπόν της ἀπετυποῦτο φαιδρὰ ψυχὴ καὶ γαληνιαία. Ὄταν δὲ καθημένη εἰς τὸ κύμβαλον ἐτραγῶδει, ὄλων αἱ καρδίαι ἐπέτων εἰς τὰ χεῖλη της, ὅχι ὅτι ἡ φωνὴ της ἦτο μεγάλη, ἀλλ' ὅτι ἦτο φωνὴ τῆς ψυχῆς της καὶ οὐχὶ τῶν χειλέων της.

— Καὶ δὲν θὰ μάθωμεν πῶς ὠνομάζετο ἡ ποιητικὴ αὕτη ἐξαίρεσις ἐν μέσῳ τῆς πεζῆς κοινωνίας; ἠρώτησε μειδιῶσα ἡ Καλλιόπη.

— Ὄνομάζετο Μαίρη Σίγκλαιρ, εἶπον ἐγώ. Ἦτο πατὴρ ὀρφανή, καὶ συνωδεύετο ὑπὸ τῆς μητρός της.

— Καὶ ἀναμφιβόλως, ὑπέλαβεν ἡ Ἀγλαΐα, εἶχεν ἡ ἡρώς ἀγχίνοιαν καὶ εὐφυΐαν ὅσον δέκα ἡρώιδες μυθιστορημάτων.

— Ὀλιγωτέραν πάντοτε, εἶπον ἐγώ, ἢ τὴν κυρίας τινός, ἥτις, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶναι μυθιστορήματος ἡρώς. Τῷ ὄντι, τοῦ πνεύματος αὐτῆς ἡ χάρις ἦτο τόσῳ μεγαλητέρα, καθ' ὅσον ἦτον ἀνεπιτήδευτος. Πολλάκις ἔλεγε τὰς λεπτοτέρας παρατηρήσεις μ' ἀφέλειαν παιδίου, καὶ αἱ ἀστραπαὶ τῆς εὐφυΐας αὐτῆς ἐξέπληττον μάλιστα διότι ἔλαμπον ὡς εἰς αἶθριον οὐρανόν.

« Εἰς τὴν κυρίαν Σίγκλαιρ καὶ εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῆς με παρουσίασεν ὁ Ἐδουάρδος, ὅστις ἐφαίνετο σχετικὸς πρὸς τὰς κυρίας ταύτας. Πρέπει δὲ νὰ μὴ σᾶς ἀποσιωπήσω ἐν μέγα ἐλάττωμά μου, ὃ πολλάκις ἀλλὰ ματαίως ἐπροσπάθησα νὰ διορθώσω, τὴν ἔξιν, λέγω, τοῦ νὰ παρατηρῶ πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ τὰ ἐλάχιστα, καὶ ὅσα ἀκόμη δὲν μ' ἀφορῶσι.

— Μισητὸν τῷ ὄντι ἐλάττωμα, ὑπέλαβεν ἡ Ἀγλαΐα, καὶ παρακαλεῖσθε νὰ τὸ διορθώσητε ὅσον οὕπω, ἀπ' αὐτῆς τῆς στιγμῆς ἀρχόμενος.

— Ἀπὸ τῆς πρώτης μου λοιπὸν παρουσιάσεως, ἐξηκού-
ούθησα λέγων, καὶ μετέπειτα, παρετήρησα, — δὲν διίσχυ-
ρίζομαι δ' ὅτι αἱ παρατηρήσεις μου εἰσὶν ὀρθαὶ πάντοτε —
τι ὁ Ἐδουάρδος ποτὲ δὲν ἀπετείνετο πρὸς τὴν Μαίρην χω-
ρὶς νὰ ταραττήται ἡ φωνή του ἀνεπαισθήτως, χωρὶς οἱ τρό-
ποι του νὰ ἔχωσιν τι βεβιασμένον, τόσῳ παραδοξότερον δι' αὐ-
τὸν, καθ' ὅσον ἡ συμπεριφορά του ἦν ἐν γένει ἐμβριθῆς καὶ
ἀνετος, καὶ ἡ γνωριμία του μετὰ τῶν κυριῶν Σίγκλαιρ, ὡς
ἐνόησα, πολυχρόνιος.

« Ἡ Μαίρη, πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσω, τοσαύτην ἐκ πρώ-
της ὄψεως ἐνέπνευσε καὶ εἰς ἐμὲ, ὡς ἐνέπνεεν εἰς ὄλους,
συμπάθειαν, ὥστε ἀκουσίως καὶ κατὰ τὴν κακὴν ἐκείνην ἔξιν,
ἥτις μοὶ εἶναι δευτέρα φύσις, ἤρχισα νὰ παρατηρῶ τὰ διά-
φορα μέλη τῆς συναναστροφῆς ἀναφορικῶς πρὸς αὐτήν, καὶ
μεταξὺ ὄλων οἵτινες τὴν περιεστοίχιζον καὶ ἐθήρευον τὴν
εὐνοϊαν αὐτῆς, διέκρινα ἓνα, σπουδάζοντα πρὸ πάντων τῶν
ἄλλων νὰ τῇ ἀρέσῃ, ἢ μᾶλλον πεπεισμένον ὅτι τῇ ἤρεσκεν.
Ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ ὑψηλὸς ὑπερβᾶς τὴν ἡλικίαν τῆς πρώ-
της νεότητος, δασύς τὴν τρίχα, μελάγχρους τὸ πρόσωπον,
ἰταμὸς τοὺς τρόπους, τὴν ἔκφρασιν ὑπεροπτικὸς, καὶ τὴν
λέξιν θρασύς· ἄλλως δὲ πολλῶν πραγμάτων ἔμπειρος, περὶ
παντὸς χρησιμοδοτῶν ὡς ἀπὸ τρίποδος, ἔχων δὲ, καὶ μάλι-
στα ἐπιδεικνύων, παντοίας γνώσεις, καὶ πρὸ πάντων ἐπι-
δεικνύων, πλοῦτον αὐθάδη. Περὶ αὐτοῦ μοὶ εἶπεν ὁ Ἐδουάρ-
δος, ὅτι εἶχεν ἔλθει πρὸ δύο μηνῶν ἐξ Ἰνδικῆς, ὅπου ἔλεγεν
ὅτι ἦτο στρατηγὸς ἐνὸς τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων, καὶ ὅτι
εἶχε μέγιστα κτήματα.

« Τοῦτο τὸ ἔλεγεν, — ἴσως διότι προέβλεπον ὅτι ἤθελεν
ἔλθῃ καιρὸς νὰ μοὶ ζητῆτε δρᾶμα, — ἠθέλησα νὰ ἐξηγήσω

ἐγὼ ὡς ἔκφρασιν δυσμενείας ἐκ μέρους τοῦ Ἑδουάρδου, καὶ τὴν ὑποτιθεμένην ταύτην δυσμένειαν ν' ἀποδώσω εἰς ὑποτιθεμένην ἀντιζηλίαν. Ὅμολογῶ ὅμως ὅτι καὶ ἐγὼ δὲν ἦσθα νόμην ἐμαυτὸν εὐμενῶς διατεθειμένον πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον.

— Ἴσως διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα.

— Διόλου! διεμαρτυρήθην ἐγώ· ἀλλὰ πολλάκις μοὶ ἐφαινετο ὅτι κατετάττετο μετὰ τῶν μνηστήρων τῆς Μαίρης διὰ μόνην ματαιοφροσύνην, ὅπως στήσῃ ἐφ' ὅλων τρόπαιον. Καὶ τόσον ἤμην κατ' αὐτοῦ προκατειλημμένος, ὥστε καὶ χαμερπέστερον ἄλλο ἐλατήριον, τὸ τῆς φιλοκερδοῦς ἐπιδιώξεως τῆς μεγάλης προικὸς τῆς Μαίρης ἤμην πρόθυμος νὰ τῷ ἀποδώσω, ἂν ὁ πλοῦτος αὐτοῦ τοῦ ἰδίου δὲν ἀπέκλειε τοιαύτην ιδέαν.

« Ὅ,τι ὅμως παρετήρουν μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς καὶ ἐκπλήξεως, ἦν ἡ ἐπιρροή ἣν ὁ ἄνθρωπος οὗτος μοὶ ἐφαινετο ἀσκῶν ἐπὶ τῆς Μαίρης. Δὲν ἐδυνάμην νὰ εἰπῶ ἂν ἦν θαυμασμός ἢ ἂν φόβος, ἀλλ' εἰς ἐμέ ἦν προφανές ὅτι τὸ πνεῦμά της ἐνέδιδεν εἰς τὸ πνεῦμά του, ὡς εἰς τὸν ἄνεμον ἐνδίδει τὸ κύμα, ὅτι ὁ σιδηροῦς χαρακτήρ του ἐλύγιζε τὴν τρυφεράν της ψυχὴν, καὶ ἡ θέλησίς του ἔσυρε τὴν θέλησίν της δεσμίαν. Ὅταν ἔψαλλον ὁμοῦ διφωνίας, καὶ ἡ ἰσχυρὰ βαρύτονος φωνή του ἀπέπνιγε τοὺς γλυκεῖς της λαρυγγισμοὺς, ὡς ἡ βροντὴ καλύπτει τῆς αὔρας τὸν ψίθυρον, ἤκουον εἰς τὸ μέλος της τὸν ἐσωτερικὸν τῆς καρδίας της τρόμον, καὶ ὅτε πάλιν ἄλλοτε τῇ διηγεῖτο διὰ φλογερῶν ἐκφράσεων τὰ παρελθόντα συμβάντα του καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ Ἰνδικοῦ βίου, ἔβλεπον αὐτὴν ἀτενῇ καὶ ἀκίνητον, τοὺς ὀφθαλμοὺς διεσταλμένους καὶ προσηλωμένους εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ, ὡς μένει τὸ στρουθίον ὃ γοητεύει ὄφρως ὀφθαλμός, καὶ ἦσθα-

ὁρμήν περιβάλλον καὶ παρασῦρον αὐτὴν τὸ μαγνητικὸν ρεῦμα ἀπέρρεεν ἀπὸ τῶν βλεμμάτων του.

« Ἀφ' οὗ δ' ἐφοίτησα ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν, παρετήρησα καὶ ἄλλο τι· ὅτι ὁσάκις παρετείνοντο εἰς συνδιαλέξεις αὗται, ὁ Ἐδουάρδος, κατὰ σύμπτωσιν, ὡς φαίνεται, πάντοτε ἐπλησίαζε καὶ τὰς συνετάραττε. Καὶ τὸ ἐρρίεργον, ὅτι ὁ ἀγέρωχος ὀφθαλμὸς τοῦ Οὐίλλισῶνος, τοῦτο εἶναι αὐτοῦ τὸ ὄνομα, μοὶ ἐφαίνετο ὅτι τότε ἐταπεινοῦτο ὑπὸ τὸ αἶθριον ἀλλὰ συγχρόνως σοβαρὸν βλέμμα τοῦ Ἐδουάρδου. Ἡ σοβαρότης ὁμῶς αὕτη ἐλύετο εἰς συμπαθεῖς πραότητα καὶ εἰς ἔκφρασιν στοργῆς ἐγκαρδίου, ὅταν τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Οὐίλλισῶνος ἐστρέφετο πρὸς τὴν Μαίρην, καὶ τὴν περιέβαλλεν ὡς ὑπὸ προστατὴν ἀγγέλου πτέρυγα.

— Καὶ ἡ κυρία Μαίρη ἤξευρε τί πυρκαϊὰς ἀνῆπτε πέριξ της; ἠρώτησεν ἡ Ἀγλαία.

— Ἡ Μαίρη, ἀπεκρίθην ἐγὼ, δὲν ἤξευρε τίποτε. Ὁ κόσμος μετὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν κακοφωνιῶν αὐτοῦ ἐστρέφετο πρὸ ὀφθαλμῶν της, καὶ ἐκείνη τῷ προσεμειδία. Ἀλλ' ἡ αὐτόματος καὶ εἰς αὐτὴν ἄγνωστος ἐντύπωσις, ἣν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Ἐδουάρδου ἦν ὅλως διάφορος τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Οὐίλλισῶνος. Εἰς αὐτὸν ἐφαίνετο ὅτι ἄκουσαν τὴν ὑπέταττον ἀναπόδραστος εἰμαρμένη, ὑπὲρ ἐκείνου δὲ συνηγόρει νήφουσα πεποίθησις καὶ λελογισμένη ὑπόληψις. Ὅταν ὁ Ἐδουάρδος ἐπλησίαζε, φαιδρὰ ἀκτὶς ἐπέλαμπεν ἐπὶ τοῦ προσώπου της· ἂν τὸν ἤκουεν ἐγκρίνοντα τοὺς λόγους της, χαρᾶς ἐρύθημα ἔβαφε τὰς παρειάς της, καὶ ἅπαξ εἰμὶ βέβαιος ὅτι εἶδον δάκρυ ἀναβρύον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ὅτε ὁ Ἐδουάρδος ἐφάνη δυσανεστηθεὶς πρὸς λόγον ὃν αὕτη εἶπε, πιστεύουσα εἰς τὸν Οὐίλλισῶνα.

— Βλέπω, εἶπεν ἡ Ἀγλαία, ὅτι ἡ ἡρώϊς σας ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ κατασκηνῇ εἰς τὴν καρδίαν τῆς αἰσθήματα ὁπωσοῦν ἀλληλόμαχα.

— Ἐπιτηδειότητα δὲν εἶχεν, εἶπον, καμμίαν. Τὰ αἰσθήματα δὲ ταῦτα ἦσαν τὸ πλεῖστον ἄγνωστα εἰς αὐτὴν, ὁρατὰ δ' εἰς μόνον τὸ ἐμὸν ὀφθαλμικὸν μικροσκόπιον, καὶ ὀλισθαίνοντα, ὡς ἐφαίνετο, ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς, χωρὶς νὰ ταραττώσι τὴν γαλήνην αὐτῆς περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ἡ σκιά παροδικοῦ πτηνοῦ ταραττεῖ τῆς λίμνης τὴν ἡρεμον ἐπιφάνειαν. Προσέτι δ' ἴσως ἦσαν ταῦτα πάντα γεννήματα μόνον τῆς φαντασίας μου, ἥτις ἀπὸ ἐνὸς βλέμματος, ἀπὸ μιᾶς λέξεως ἢ μιᾶς σιωπῆς, ἐπλαττε κατὰ τὴν συνήθειάν τῆς ὀλοκλήρον ἱστορίαν. Ἐξ ἐνὸς συντετριμμένου ὀστοῦ, ἐξ ἐνὸς βώλου σκωρίας, δὲν ἐδημιούργησαν φυσιολόγοι πολλάκις ὀλοκλήρους κόσμους;

« Ἀλλὰ τὸ σύστημά μου περὶ τοῦ ζηλοτύπου χαρακτηρὸς ἢ τοῦ ζηλοτύπου πάθους τοῦ Ἐδουάρδου διετάραξε μετ' ὀλίγον περιστάσις τις.

« Εἰς μίαν τῶν ἐσπερινῶν ἡμῶν συναναστροφῶν παρουσιάσθη νέος τις, Ἑρρίκος Μακκόλλεν καλούμενος, σχετικὸς τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὅστις πρὸ τριῶν μηνῶν ἔλειπεν εἰς Γερμανίαν. Περὶ αὐτοῦ δὲ μοι διηγήθη ὁ Ἐδουάρδος ὅτι ἦν υἱὸς πλουσίου καὶ ἀγαθοῦ πατρὸς, ὅστις ὁδοιπορῶν ποτε ἐν Γερμανίᾳ, εἶχεν ἀπαντήσῃ Πολωνόν τινα κόμητα ἢ ἔμπορον, ἢ εἴτι ἄλλο, καὶ ἐμπιστευθεὶς εἰς αὐτὸν, ἢ μᾶλλον εἰς ἅς τῷ ἔδειξε πιστώσεις τῶν ἐπισημοτέρων τραπεζιτῶν, τῷ ἔδωκεν ὅλην τὴν περιουσίαν του, ὅπως ἐπιχειρίσῃ μεγάλην κερδοσκοπίαν ἐπὶ τῆς Πολωνικῆς κτηνοτροφίας, καὶ ἔλαβεν εἰς ἀσφάλειαν τὰς πιστώσεις ἐκεῖνας. Ἀλλ' ἔκτοτε ὁ Πολωνὸς, ὅσαι καὶ ἂν ἐγένοντο ἔρευναι, οὔτ' ἐφάνη οὔτε ἠκούσθη, καὶ

δὲ ὁ γέρων Μακκόλλεν ἀπηυθύνθη εἰς τὰς τραπέζας τοῦ
 οὔτος καὶ Ροτσχίλδ ζητῶν τὴν ἐξόφλησιν τῶν ἀνὰ χεῖράς
 του γραμματίων, ἀμφότεροι οἱ τραπεζῖται ἀπεκρίθησαν ὅτι
 οἱ ὑπογραφαὶ ἦσαν πλαστόγραφοι, καὶ ὅτι θέλουσι καταδιώ-
 κει τὸν αὐτῶν διακάτοχον. Μαθὼν δὲ τὸ δυστύχημα τοῦτο
 ὁ Ἑρρίκος, ἔσπευσεν εἰς Γερμανίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε
 πρὸς τὸν πατέρα του, διότι εἶχεν ἀποθάνει ἀπόπληκτος.

« Ὡς λοιπὸν ἦλθεν ὁ Ἑρρίκος οὔτος, ἠθέλησα νὰ παρα-
 τηρήσω κατὰ τὴν συνήθειάν μου . . .

— Συνήθειαν ἀποτρόπαιον, εἶπεν ἐν παρενθέσει ἡ Ἀγλαΐα.

— . . . Πῶς διέκειντο τὰ διάφορα μέλη τῆς συναναστρο-
 φῆς πρὸς αὐτόν. Ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἰπῶ περὶ τῶν γνωρίμων
 μας μόνον. Ὁ Ἐδουάρδος τῷ ἠνέωξε τὰς ἀγκάλας εἰς ἔν-
 θερμον περίπτυξιν. Ὁ Οὐίλλισὼν δὲν τὸν ἐγνώριζε· καὶ μά-
 λιστα δὲν συνέβη σχεδὸν ποτὲ νὰ τοὺς τύχῃ ἀμφοτέρους
 τὴν αὐτὴν ἐσπέραν εἰς τὴν συναναστροφὴν. Τὴν δὲ Μαίρην
 πολλάκις εἶδον νὰ στηρίζῃ εἰς τὸ ὦχρὸν καὶ κύπτειν τοῦ μέ-
 τωπον συμπαθὲς βλέμμα, ὥς ἂν ἠσθάνετο τὰ ἐντὸς τῆς καρ-
 δίας του σταλάζοντα φλογερὰ δάκρυα, καὶ, ὅσάκις μάλιστα
 ὁ Οὐίλλισὼν δὲν ἦτο παρὼν ὅπως τὴν καταπλήττει, ὅταν ὁ
 Ἑρρίκος ἐκάθητο μεμονωμένος καὶ σιωπηλὸς εἰς τὴν ἐσω-
 τέραν τοῦ δωματίου γωνίαν, νὰ ἔρχηται πρὸς αὐτόν, καὶ
 νὰ τῷ ἀπευθύνῃ λέξεις παρηγορίας.

Τότε δὲ, παρατηρῶν αὐτόν, τὸν ἔβλεπον, ἅμα ἤκουε πλη-
 σίον τοῦ τὸν τρυγμὸν τοῦ ἐνδύματός της, ἢ ἠσθάνετο τὴν
 εὐωδίαν τῶν ἄρωμάτων τῆς κόμης της, ν' ἀνασκιρτᾷ αἰφνι-
 δίως, τὸ αἷμα ν' ἀναβαίνει ὅλον εἰς τὰς παρειάς του, καὶ τὰ
 δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας
 στιγμὰς, παρακολουθῶν τὴν διεύθυνσιν τῶν συνεχῶν, ὑπο-

κεκλεμμένων βλεμμάτων του, ἤμην βέβαιος νὰ εὕρω πάντοτε εἰς τὸ πέρας αὐτῶν τὴν Μαίρην.

— ὦ ! καὶ τρίτος ! ἀνέκραξεν ἡ Καλλιόπη. Καὶ ὁ Ἐδουάρδος δὲν ἔβλεπεν ; ἢ τί ἔλεγε ;

— Τὸ τρίτος, ἀπεκρίθην, δὲν εἶναι δικαία ἐκφώνησις.

— Διότι ἔπρεπε νὰ εἰπῶ καὶ τέταρτος ; ἠρώτησεν.

— Ὅχι, ἀπεκρίθην, ἀλλὰ διότι ὅσα σὰς εἶπον ἦσαν ἐλαφρότατος καὶ ἀδιόρατος χρωματισμὸς συμπεριφορᾶς ἐντελῶς ἀβιάστου καὶ πάντοτε ἴσης. Ὁ δ' Ἐδουάρδος ἐνόμιζον καὶ ἐγὼ ὅτι ἔβλεπε, διότι ἤξεύρω ὅτι τοῦ ὀξυδερκεστέρου παρατηρητοῦ ὀξυδερκεστάτη εἶναι ἡ ζηλοτυπία· ἀλλὰ τοῦτο μὲ μετέπεισε περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐνῶ τοσοῦτον ἔσπευδε νὰ παρεμβαίνη εἰς τὰς συνδιαλέξεις τοῦ Οὐίλλισῶνος, πολλάκις ἔβλεπε μακρὰν ὥραν τὴν Μαίρην συνδιαλεγομένην μετὰ τοῦ Ἑρρίκου, ὅστις ἐφαίνετο τότε πλέων εἰς μακαριότητα, καὶ οὐδέποτε ἐπλησίασε νὰ τοὺς διακόψῃ, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε θεωρῶν αὐτοὺς μακρόθεν, καὶ μελαγχολικῶς κύπτων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ στήθος του.

— Ὁ καλὸς Ἐδουάρδος ! εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα εἰρωνικῶς. Αἶ ! καὶ ἀφοῦ τὰ παρατηρήσατε ὅλ' αὐτὰ, τί ἔγινεν ἔπειτα ;

— Ἐπειτα, ἀπεκρίθην, ἀνεχώρησα ἀπὸ τοῦ Λονδίνου, καὶ ἀπῆλθον εἰς Ἐδιμβούργον, ὅπου διέτριψα ὅλον τὸ θέρος.

— ὦ ! τφόντι, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα. Ἐπράξατε φρονιμώτατα. Καὶ ἐτελείωσε λοιπὸν τὸ δράμα σας ; Ἦτο κλασικώτατον, πρέπει νὰ ὁμολογήσω. Τὴν ἐνότητα τοῦ τόπου καὶ χρόνου ἔχει ὡς οὐδὲν ἄλλο. Ἡ τῆς ὑποθέσεως ἐλλείπει μόνη, διότι ἐλλείπει ὑπόθεσις.

— Ἀλλὰ, κυρία, ἀπεκρίθην, δὲν σὰς εἶπον ὅτι τὸ δράμα μου ἐτελείωσεν. Ἄν ἔμεινα τὸ θέρος εἰς Ἐδιμβούργον, δὲν ἔμεινα ὅλην μου τὴν ζωὴν.

— "Α! ἔχομεν καὶ δευτέραν πρᾶξιν, εἶπεν. "Ας ἰδῶμεν λοιπόν.

— Τῷ ὄντι, ἐξηκολούθησα, μετὰ τρίμηνον διατριβὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Σκωτίας, ἐπέστρεφον εἰς Λονδίον, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

« Τὴν πρώτην ἐσπέραν διανύσας εἰς ὀλίγας ὥρας ὀκτὼ ἡμερῶν ὁρόμον, κατέλυσα εἰς Βιρμιγγάμην, ὅπως ἐπισκεφθῶ τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο τῆς βιομηχανίας, μίαν τῶν ἐμπορικῶν καρδιῶν τῆς Ἀγγλίας. Τῇ δ' ἐπαύριον ἀπὸ πρωίας ἀνεχώρησα πάλιν.

« Δὲν ἤξεύρετε, κυρία, ὅποιον πικρίας αἶσθημα, ὅποιον κενὸν αἰσθάνεται ἐντός του ὅστις βλέπει ἑαυτὸν μόνον, ξένον μεταξὺ ξένων, καὶ περίξ αὐτοῦ ὅλα τὰ πόρσωπα ἀδιάφορα, καὶ κἀνὲν βλέμμα νὰ τὸν ἀναγνωρίζη, καὶ κἀνὲν στόμα νὰ τῷ προσμειδιᾷ, καὶ ἤξεύρει ὅτι οὐδεμία καρδιά πᾶλλει συμφώνως πρὸς τὴν καρδίαν του. Δὲν διατρέχετε κίνδυνον νὰ γνωρίσητε ποτὲ, κυρίαί, τὸ αἶσθημα τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦτο, ὥστε νὰ ἐκτιμήσητε ὅποιαν χαρὰν ἠσθάνθητε ὅτε τὴν αὐγὴν, πορευθεὶς πρὸς τὴν ἅμαξαν, εὔρον εἰς αὐτὴν καθήμενον πρὸ ἐμοῦ ἤδη τὸν Ἐδουάρδον.

« Ἡ Βιρμιγγάμη εἶναι τὸ κέντρον ὅπου συναντῶνται αἱ δύο μεγάλαι τῆς Ἀγγλίας σιδηροδρομικαὶ ἀρτηρίαι, ἡ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ ἡ τὴν Δυτικὴν παραλίαν παρατείνουσαι. Καὶ ἐγὼ μὲν εἶχον καταβῆ διὰ τῆς πρώτης, ὁ δ' Ἐδουάρδος, ἐξ Ἰρλανδίας ἐρχόμενος, διὰ τῆς δευτέρας. Ἄν δὲ καὶ ἡ σχέσις ἡμῶν ἦτον ἐπιπόλαιος μόνον, καὶ ἡ γνωριμία λίαν ἐφήμερος, ἀλλὰ μοὶ ἐφάνη ὅτι ἀπῆντησα ἀρχαῖον φίλον ἢ καὶ ἀγαπητὸν συγγενῇ· τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἀπ' ἀρχῆς ὁ νέος οὗτος εἶχεν ἐλκύσει τὴν κλίσιν μου. Ἐφάνη δὲ καὶ ὁ ἴδιος εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν συνάντησιν.

« Ἡ φιλικὴ συνομιλία ἐβράχυνε τὴν ὁδὸν ἔτι περισσότερον ἅφ' ὅ,τι τὴν ἐβράχυνεν ἡ ἀκατανόητος τοῦ ἀτμοῦ δύναμις, καὶ ἐννοεῖτε ὅτι μεταξὺ ἄλλων ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ περὶ τῶν ἐν Λονδίνῳ φίλων ἡμῶν. Τὸν ἠρώτησα περὶ τῆς Μαίρης, καὶ μοὶ εἶπεν, ἀποφεύγων, ὡς ἐνόμισα, μακροὺς λόγους περὶ αὐτῆς, ὅτι ἦτο τῷ ὄντι πάντοτε ὡραία· περὶ τοῦ Ἑρρίκου, ὅτι ἡ τύχη του ἐφαίνετο βελτιωθεῖσα, καὶ περὶ τοῦ Οὐίλλισῶνος, ὅτι εἶναι ἀποτρόπαιος ἄνθρωπος.

« Οὕτω συνδιελεγόμεθα, καὶ ὁ καιρὸς ἐπέτα, καὶ σχεδὸν ταχύτερον τοῦ καιροῦ ἐπετῶμεν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ σιδηροῦ δρόμου, μέχρις οὗ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ῥύγβυ.

« Ἐν ᾧ δ' ἰστάμεθα αὐτόθι, ἠκούσαμεν μακρόθεν ἀσθμαίνουσιν τὴν μηχανὴν, καὶ βροντῶντας τοὺς ἑκατὸν τροχοὺς ἄλλης συνοδίας, ἥτις μετ' ὀλίγον προέκυψεν ἀπὸ τοῦ σκότους ὑπογείου σύριγγος, ὡς ἐξερχομένη ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, καὶ ἀπέναντι ἡμῶν προχωροῦσα, παρῆλθε πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν.

« Αἶφνης παρετήρησα τὸν Ἑδουάρδον ἀλλοιωθέντα. Λαβὼν με δὲ βιαίως ἐκ τῆς χειρός.

— « Εἶδες; μοὶ εἶπε.

— Μᾶς ὁμιλεῖτε γλῶσσαν ἀκατανόητον εἰς ἡμᾶς, ὅσοι δὲν ἐξήλθομεν τῆς Ἑλλάδος, διέκοψεν ἡ Καλλιόπη. Ἄναφερετε σιδηροῦν δρόμον, καὶ φοβοῦμαι ὅτι δὲν ἠξεύρω τί ἐστὶ σιδηροῦς δρόμος. Ἀνέγνωσα, νομίζω, περὶ τοῦ Σαλμονέως, ὅτι κατεσκεύασε σιδηρᾶς γεφύρας, καὶ τὰς διέτρεχεν ἐφ' ἀμάξης, παρῳδῶν τὴν βροντὴν τοῦ Διός. Εἶναι τοιοῦτόν τι οἱ σιδηροὶ δρόμοι;

— Ὅχι ἐντελῶς. Σιδηροῦς δρόμος, . . . ἤρχισα ἐγώ.

— Ἀφῆτε τώρα τοὺς σιδηροῦς δρόμους! εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα.

— Ὅχι! διόλου, εἶπεν ἡ Καλλιόπη. *Τὸ τερπνὸν τῷ*

ὀφελίμῳ, φιλτάτῃ. Ἀναγκαιότερον εἶναι ν' ἀκούσωμεν ὡς γίνονται οἱ σιδηρόδρομοι, παρὰ τί ἔγεινεν ὁ Κύριος Ἐδουάρδος· καὶ ὅπως ἐννοήσω ἐκεῖνο πρέπει νὰ ἡξεύρω οὗτο. Λέγετε λοιπὸν, καὶ ἀρχίσατε ἀπ' ἀρχῆς.

— Καὶ ὅταν τελειώσητε περὶ σιδηροδρόμων, ἐξυπνίσατέ με, εἶπεν ἡ Ἀγλαία.

— Ἀπ' ἀρχῆς, Κυρία, εἶπον ἐγὼ πρὸς τὴν Καλλιόπην, ἀφείς τὴν Ἀγλαίαν ἣτις ἐπροσποιεῖτο ὅτι κοιμᾶται, ἀπ' ἀρχῆς μεγαλοπράγμων τις κερδοσκόπος συλλαμβάνει τὴν ιδέαν ν' ἀφαιρέσῃ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο ἀφεστώτων μερῶν τῆς γῆς καὶ ἢ νὰ κερδήσῃ ἢ ν' ἀπολέσῃ ἑκατομμύρια. Ἄνθρωπος πένης εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐκθύμως δοθεὶς εἰς τῶν σιδηροδρόμων τὰς ἐπιχειρήσεις, κατήντησεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ὁ πλουσιώτερος σχεδὸν τοῦ μυριοπλούτου ἐκείνου τόπου κεφαλαιοῦχος, καὶ ἐπωνομάσθη βασιλεὺς τῶν σιδηροδρόμων. Εἶναι ἀληθές ὅτι, ἐν ᾧ διέτριβον ἔτι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐξεθρονίσθη οὗτος μετὰ κρότου τῆς βασιλείας του, καὶ ἐγυμνώθη τοῦ πλούτου του, ἀλλὰ τοῦτο, ὡς ἐλέγετο, διότι κατεδείχθη ὅτι δολιότης εἶχε συμμαχήσει μετὰ τῆς ἱκανότητός του.

« Ἀλλ' ὅπως ἔχητε μέτρον τῆς προσόδου τῶν σιδηροδρόμων, ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι ἐκεῖνος μόνος ἐφ' οὗ εὐρισκόμην ὁδοιπορῶν μετὰ τοῦ Ἐδουάρδου, ἀπέφερε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἑξηκοντατέσσαρα ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐν ᾧ πρὸ 160 ἐτῶν ὅλης τῆς ἀγγλικῆς ἐπικρατείας τὸ εἰσόδημα ἦτο 50 ἑκατομμύρια μόνον.

« Δι' ἐπιμελείας λοιπὸν τοῦ ἐπιχειρηματίου τούτου, καὶ μηχανικοὶ καὶ γεωμέτραι καταμετροῦσι τὴν ὁδὸν, καὶ σχεδιάζουσι τὸν τόπον, ἐκλέγοντες μεταξὺ τῶν κατατομῶν τὴν ἐπιπεδωτέραν. Μετὰ ταῦτα δ' οὕτω παρασκευασθὲν τὸ

σχέδιον, καθυποβάλλεται εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῶν βουλῶν, ὅπου βουλαὶ ὑπάρχουσι, καὶ ἐκεῖ διασφαιρίζεται ἀπὸ τοῦ Ἄννα εἰς τὸν Καϊάφαν, καὶ τὸ κατανέμονται πάντα τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα· ἄλλοι ὑπ' ἄλλας προφάσεις τὸ πολεμοῦσι· τινὲς κατ' ἀρχὰς εὐρέθησαν ὡς καὶ διαμαρτυρηθέντες κατὰ τῶν σιδηροδρόμων, διότι δῆθεν τρομάζουσιν τὰ εἰρηνικῶς βόσκοντα ποίμνιά των, καὶ ἄλλοιοῦσι τὴν κράσιν των καὶ τῶν ἐρίων αὐτῶν τὸ χρῶμα, ἢ φθείρουσι τὰ προϊόντα τῆς γῆς των.

« Πρέπει λοιπὸν νὰ πολεμηθῶσιν αἱ γελοῖαι αὐταὶ ἐνστάσεις, νὰ μισθωθῶσι δικηγόροι, ν' ἀγορασθῶσιν ὑπερασπισταὶ, καὶ οὕτως ἡ ἔγκρισις τοῦ σιδηροδρόμου ἀποβαίνει τῆς ἐκτελέσεώς του δαπανηροτέρα.

— Ἄξιον ἐφημεριδογράφου, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ἀνοίγουσα τὸν ἑνα τῆς ὀφθαλμόν. Ὀμιλεῖτε περὶ Ἀγγλικῆς βουλῆς, αἰνιττόμενος ἄλλην τινά, καθ' ἧς ἀντιπολιτεύεσθε. Τὸ λέγετε τὴν πενθεράν νὰ τὸ ἀκούσ' ἡ νύμφη.

— Κάμμιαν ἄλλην δὲν αἰνίττομαι, εἶπον. Ὑπελογίσθη ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1845—7 ἐδαπανήθησαν εἰς μόνας τὰς βουλευτικὰς συζητήσεις καὶ τὰς ἐγκρίσεις τῶν σιδηροδρόμων 290 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ὅσαι δηλαδὴ ἤρκουν ὅπως κατασκευασθῇ ὁλόκληρος σιδηρόδρομος τοῦ δαπανηροτέρου εἴδους, διείκων δι' ὅλου τοῦ μήκους τῆς βρεταννικῆς νήσου.

« Δοθείσης δὲ τῆς ἐγκρίσεως, ἄρχεται ἡ κατασκευή. Οἱ σιδηρόδρομοι ἀνάγκη νὰ ὦσιν ἐπίπεδοι, ἢ περίπου, καὶ ἡ μεγαλητέρα ἐπιτετραμμένη κλίσις ἦτο συνήθως ἐκ 2 ἢ 3 ποδῶν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐπὶ τῆς διευθύσεως τῆς ὁδοῦ ἀπαντᾶται ὄρος, ἂν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον, παρακολουθεῖ τοὺς πρόποδας ἢ ὁδὸς, διότι οὕτω τῶν μὲν

χρημάτων ἢ οἰκονομία εἶναι μεγάλη, τοῦ δὲ καιροῦ ἡ δαπάνη μικρά ὡς ἐκ τῆς ταχύτητος.

« Ἀλλὰ πάντοτε τοῦτο δὲν κατορθοῦται, καὶ ὁ μηχανικός, ἂν δὲν θέλῃ ν' ἀπολέσῃ διὰ τῶν καμπῶν τῆς ὁδοῦ ὅ,τι κερδίζει διὰ τῆς ταχυπορίας, ἀναγκάζεται νὰ ὑπερβῇ τὰ ὄρη καὶ νὰ διασκελίσῃ τὰς κοιλάδας. Τότε τῆς εἰρήνης ὁ Εὐρέξης διορύττει τὰ πρῶτα καὶ χερσοὶ τὰς δευτέρας· καὶ τοσοῦτον ἐπιτηδείως ὀφείλει νὰ διαγράψῃ τὸ σχέδιόν του, ὥστε τὸ χῶμα ὅσον τῷ χρειάζεται διὰ τὰς συγχώσεις, νὰ ἐξισῶται πρὸς τὸ περισσεῦον ἐκ τῶν ἐξορύξεων.

« Αἱ δ' ἐξορύξεις αὗται γίνονται κατὰ διττὸν τρόπον. Ἄν τὰ ὄρη ᾧσιν ὑψηλὰ, διευθύνονται διὰ συρίγγων θολωτῶν καὶ σκοτεινῶν, ὧν τινὲς ἔχουσι καὶ ὑπὲρ μιᾶς ὥρας μῆκος τῷ πεζῷ βαδίζοντι. Καὶ ἵνα κρίνητε ἀπὸ μιᾶς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀναφέρω τὴν σύριγγα τοῦ Κιλσβύ, ἧς ἔκτοτε πολὺ μείζονες διετρύθησαν, ἔχουσιν δ' αὐτὴν ἡμισείας ὥρας μῆκος, καὶ βάθος 120 ποδῶν ὑπὸ τοῦ ὄρους τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς αὐτὴν μόνην ἐδαπανήθησαν περὶ τρία ἑκατομμύρια δραχμῶν, καὶ ἐπειδὴ παρ' ἐλπίδα εἰς τὴν ἀνασκαφὴν αὐτῆς ἀπηντήθη ἄμμος καὶ ὕδωρ, εἰργάσθησαν εἰς αὐτὴν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἡμισυ 1250 ἄνδρες, 200 ἵπποι καὶ 13 ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ, ἐκμυζῶσαι ὁμοῦ 1800 χόας ὕδατος ἀνὰ πᾶν λεπτόν. Εἰς κατασκευὴν δὲ τοῦ θόλου αὐτῆς κατηναλώθησαν τριάκοντα ἑξ ἑκατομμύρια κεράμων, ὅσα ὑπελογίσθη ὅτι ἤρκουν εἰς ἐπίστρωσιν ὁδοῦ τριποδιαίας ἀπὸ Λονδίνου μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Σκωτίας.

« Ὁ Ἐδουάρδος, ὧν μηχανικός ὁ ἴδιος, μοὶ εἶπεν ὅτι κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ὁμοτέχνων του ὅλη ἡ λιθοδομία τῆς τοῦ ἀπὸ Λονδίνου μέχρι Βιρμιγγάμης ὁδοῦ, ἧς τὸ μῆκος ἐστὶ περίπου 50 ὥρων, ἰσοδυναμεῖ πρὸς 25

χιλιάδας ἑκατομμυρίων κυβικῶν ποδῶν λίθων, ὑποτιθεμένου ὅτι ἕκαστος λίθος ὑψώθη ἓνα πόδα ὑπὲρ τὴν γῆν, καὶ ὅτι ὅλη ἡ λιθουργικὴ ἐργασία ἐτελειώθη εἰς 5 ἔτη ὑπὸ 20 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐν ᾧ εἰς τῆς μεγάλης Αἰγυπτιακῆς πυραμίδος τὴν λιθοδομίαν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς μόνας δεκαπέντε χιλιάδας ἑπτακόσια τριακοντατρία ἑκατομμύρια κυβικῶν ποδῶν, εἰργάσθησαν ἐπὶ 20 ἔτη ἑκατὸν χιλιάδες ἀνδρῶν καθ' Ἡρόδοτον, κατὰ δὲ Διόδωρον τριακόσια.

— Καὶ ὁ Ὅμηρος τί λέγει περὶ σιδηροδρόμων; ἠρώτησεν ἡ Ἀγλαΐα, ὀρθοῦσα τὴν κεφαλὴν της.

— Ὁ Ὅμηρος! εἶπον ἐγώ. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους . . .

— Μὴ προσέχετε εἰς αὐτήν. Ἐξακολουθήσατε, παρακαλῶ, εἶπεν ἡ Καλλιόπη.

— Ὅταν ὁ λόφος δὲν εἶναι ὑπὲρ τοὺς 60 πόδας ὑψηλός, ἐξηκολούθησα ἐγώ, τότε διασχίζεται δι' ἐντομῆς ἄνωθεν, ἀντὶ νὰ διατρυπᾶται. Εἶδον ὅμως τοιαύτην ἐντομὴν ἔχουσαν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ποδῶν βάθος, καὶ εἰς τὸν πυθμένα αὐτῆς ἀνεσκάφησαν ὄστρακα προκατακλυσμιαῖα.

« Ἡ τοιαύτη ἐργασία πρέπει νὰ σᾶς φαίνεται ἔργον Ἡράκλειον, ὅταν διέρχεται διὰ πετρώδους ἐδάφους· ἀλλὰ σᾶς βεβαιῶ ὅτι εἶναι ἀσυγκρίτως δυσχερεστέρα ὅταν τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι στερεόν, διότι τότε τὰ πλευρὰ, ἵνα μὴ καταρρέωσι, πρέπει νὰ λαμβάνωσι μεγάλην κλίσιν, ἴσην κυρίως πρὸς τὸ τοῦ ὀρύγματος ὕψος, ὥστε εἰς αὐτὸ, περὶ οὗ σᾶς ἔλεγον, τὸ ἄνω πλάτος τῆς ἀνασκαφῆς δὲν ἐδύνατο νὰ ᾔηται ἔλαττον τῶν 400 ποδῶν.

« Ὁ δ' οὕτως ἀνασκαπτόμενος χώματος ὄγκος δὲν εἶναι μικρός. Μοὶ ἔλεγεν ὁ Ἐδουάρδος ὅτι τὸ χῶμα τὸ ἀνασκαφέν κατὰ τὴν ἰδίαν ὁδόν, τὴν ἀπὸ Λονδίνου μέχρι Βιρμιγ-

κάμης ἂν ἐστρωννύετο εἰς ἐνὸς ποδὸς πᾶχος καὶ 3 ποδῶν πλάτος, ἤρκει ἵνα περιλάβῃ τὴν περιφέρειαν ὅλην τῆς γῆς· ἡ δὲ διὰ τὴν ὁδὸν ταύτην γενομένη δαπάνη, εἰς δεκάλεπτα κφραζομένη, ἐδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὁλόκληρον περιθώριον τῆς στενωποῦ ταύτης· καὶ προσέθετεν ὅτι, ἂν κατεσκευάζοντο ὅσοι σιδηρόδρομοι ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῶν βουλῶν ἐν τῇ 1848, καὶ ἂν ὑπετίθετο ὅτι ἤθελεν ἀνασκαφῇ εἰς αὐτοὺς ἀνάλογος ποσότης χώματος, ἐδύνατο αὐτὸ νὰ περικαλύψῃ ὅλην τὴν ὑδρόγειον διὰ ζώνης ἐνὸς ποδὸς ὕψους, καὶ 191 πλάτους.

« Αἱ δὲ προσχώσεις γίνονται, εἰς μακρὰς μὲν ἀποστάσεις μικρὰ δὲ ὕψη, διὰ σωρεύσεως, ὡς σᾶς εἶπον, τῶν ἐκ τῶν ἐντομῶν ἐξορυττομένων χωμάτων. Μίαν ἐσπέραν ὠδοιπόρουν παραλλήλως πρὸς νεόχωστον τοιαύτην ὁδὸν, ὅτε θέαμα παράδοξον παρέστη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου Ἡ ὁδὸς ἤρχισε κατ' ἀρχὰς νὰ καπνίζῃ· αἶφνης ὅμως κατεκαλύφθη ὅλη ὑπὸ φλογῶν καὶ ἐφαίνετο ὡς Πυριφλεγέθων ἀπεράντως ἐκτεταμένος, ἢ ὡς τερατώδης φλογερὸς ὄφις, διασχίζων εἰς ἀπέραντον ἑκτασιν τὰ πεδία. Ἡ γῆ ἐξ ἧς συνέκειτο περιεῖχε πολὺ τοῦ θείουχου σιδήρου, καὶ οὗτος, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ἀνήφθη ἐκτεθεὶς εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἄλλ' ἡ διάκαυσις αὕτη ἐστερέωσε τὸ χῶμα πολὺ περισσότερον.

« Ὅταν δ' αἱ κοιλάδες, αἵτινες πρόκειται νὰ ζευχθῶσιν, εἰσὶ βαθύτεραι ἢ μακρότεραι, καὶ διαρρέωνται ὑπὸ ποταμῶν, τότε γεφυροῦνται αὐταί. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας ζεύγει μία γέφυρα βαθεῖαν κοιλάδα καὶ διέρχεται ὑπὲρ δύο πόλεις, τὴν Γαιτσαίδην καὶ τὸ Νεοκάστελον. Σύγκειται δ' ἡ γέφυρα αὕτη ἐκ τεσσάρων ἐπαλλήλων σειρῶν πολυαρίθμων ἀψίδων, ὧν ἐκάστη ἔχει ὕψος τοῦλάχιστον τριωρό-

φου οίκιας. Δι' ἐκάστης δὲ σειρᾶς διέρχεται ὁδὸς, διὰ μὲν τῶν δύο κατωτέρων δι' ἐφίππους καὶ δι' ἁμάξας, διὰ δὲ τῆς τρίτης διὰ πεζοὺς, καὶ διὰ τῆς τετάρτης ὁ σιδηρόδρομος εἰς πολλὰς διακλαδευόμενος τροχιάς. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ φαίνονται κάτω οἱ ἄνθρωποι ὡς μύρμηκες, αἱ οἰκίαι τῶν δύο πόλεων ὡς ξύλινα παιδίων ἀθύρματα, καὶ ὁ διαρρέων αὐτὰς Τύνης ὡς στενὴ πρασίνη ταινία . .

— Θὰ τελειώσουν τέλος πάντων τὰ θαυμάσιά σας ἀκούσματα; εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ἥτις εἶχεν ἀνοίξει βιβλίον εἰκονογραφιῶν, καὶ ἐπροσποιεῖτο ὅτι τὸ ἐφιλολόγει.

— Ἐνόμιζον ὅτι ἐκοιμᾶσθε, κυρία, εἶπον ἐγώ.

— Ἄν δὲν κοιμῶμαι, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγλαΐα, δὲν εἶναι σφάλμα σας.

— Ἐξακολουθήσατε, εἶπεν ἡ Καλλιόπη. Δὲν μοὶ εἶπατε τί εἶναι ὁ σιδηροῦς δρόμος, καὶ ἀκόμη μένω εἰς τὸν Σαλμονέα μου.

— Ἐχετε δίκαιον, εἶπον ἐγώ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ ἔδαφος ἐπιπεδωθῇ, στρώννυται διὰ δοκῶν ἐγκαρσίων, ὡς τρεῖς ἢ τέσσαρας πόδας ἀπ' ἀλλήλων ἀφισταμένων, καὶ εἰς αὐτὰς καθηλοῦνται, οὐχὶ πλάκες, ὡς ἴσως φρονεῖτε ὅτι μετεχειρίσθη ὁ Σαλμονεὺς, ἀλλ' ὡς ἡξεύρετε, δύο τροχιαὶ σιδηραῖ, ἢ, ἂν θέλητε, δύο πλατεῖαι σιδηραῖ ράβδοι, ἐφ' ὧν ἐκάστης πατοῦσιν οἱ ἐκατέρωθεν τῶν ἁμαξῶν τροχοί, ἔχουσιν δὲ χεῖλος ἀνέχον πρὸς τὰ ἔξω, ὅπως ἐμποδίζωσι τοὺς τροχοὺς νὰ παραδρομῶσιν.

« Ἐπ' αὐτῶν λοιπὸν τῶν σιδηρῶν τροχιῶν ὀλισθαίνουσιν οἱ τροχοί, διὰ τὴν λειότητα τοῦ μετάλλου τοσοῦτον εὐκόλως, ὥστε τὴν βαρυτέραν ἁμαξάν δύναται σχεδὸν ἐν παιδίον νὰ σύρῃ, καὶ δύο ἵπποι εὐκόλως σύρουσι πέντε, ἔξ καὶ περισσοτέρας ἁμάξας βαρέως πεφορτισμένας.

« Ἄλλ' ὡς ἤξεύρετε δὲν τὰς σύρουσιν οὐδὲ παιδία οὐδ' ἵπποι, ἀλλ' ἰσχυραὶ ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ, ἔχουσιν, πολλῶν ἵππων δύναμιν· καὶ τούτου ἕνεκεν οὐχὶ πέντε καὶ ἑξ, ἀλλὰ πολλάκις πεντήκοντα καὶ ἐξήκοντα, ἐνίοτε εἶδον ὡς καὶ ἐννενήκοντα ἀμάξας νὰ σύρωσι μετ' ἀλλήλων συνδεδεμέναι. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Λονδίνου εἰς Βιρμιγγάμην ἐκέκτητο μόνη ὅτε ἤμην ἐκεῖ 6235 ἀμάξας καὶ ἐπειδὴ αὗται εἰσὶν οὐχὶ ὡς αἱ συνήθεις ὁδοιπορικαί, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πλάτος διπλάσιαι, κατὰ δὲ τὸ μῆκος τριπλάσιαι τούτων, συνήθως εἰς τρεῖς διαιρέσεις κεχωρισμέναι, καὶ παρέχουσιν πᾶσαν ἀνάπαυσιν, ἐκάστη δὲ περιλαμβάνει εἰκοσιτέσσαρας περίπου ἐπιβάτας, μία μεγάλη συνοδία δύναται νὰ μετακομίσῃ 2160, στρατὸν ὁλόκληρον, καὶ προσέτι, πλὴν ἀψύχων ἐμπορευμάτων καὶ ὁλόκληρα ποίμνια ἢ ἀγέλας. Εἰς τὴν πόλιν Νορθάμπωνα μοὶ διηγεῖτο ὁ Ἐδουάρδος ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πανηγύρεως μετέβησαν τὴν πρωΐαν διὰ διαφόρων συνοδιῶν 11 χιλιάδες ἀνθρώπων, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐπέστρεψαν 13 χιλιάδες. Ἐπὶ μιᾶς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι συνήθως δύο ἢ καὶ περισσότεραι τροχιαὶ διὰ τὰς ἀντιθέτως διευθυνομένας συνοδίας.

— Αἱ δὲ σύρουσαι τὴν συνοδίαν ἀτμάμαξαι, ἠρώτησεν Καλλιόπη, δὲν μᾶς εἶπατε ὁποῖαν κατασκευὴν ἔχουσι. Τοῦτο εἶναι τὸ περιεργότερον δι' ἐμέ.

— Οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ, ἀπεκρίθην ἐγώ· πρῶτον ὅτι ὀργίζεται ἡ Κυρία Ἀγλαΐα· καὶ δεύτερον, εἶναι τόσον πολυσύνθετοι, ὥστε οὔτε νὰ τὰς ἐξηγήσω δύναμαι, οὔτε ἂν τὰς ἐξηγήσω, δύνασθε νὰ μ' ἐννοήσητε· καὶ θὰ πεισθῇτε εἰς τοῦτο, ἂν σᾶς εἰπῶ ὅτι ἐκάστη σύγκειται ἐκ 5416 τμημάτων. Φέρει δ' ἐκάστη εἰς τὰ σπλάγχνα αὐτῆς καὶ τὸ πῦρ, τὴν πρώτην αἰτίαν τῆς κινήσεως, καὶ τὸ ὕδωρ

τὸ εἰς ἀτμὸν μεταβαλλόμενον, καὶ κινεῖ τοὺς τροχοὺς τῆς ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ τ' ἀτμόπλοια.

— Ἐφ' ὧν πολλάκις ἔπλευσα, διέκοψεν ἡ Καλλιόπη, καὶ ἔκτοτε ἐθαύμαζον ὅτι ὁ ἐλαφρὸς ἀτμὸς κινεῖ τοὺς κολοσοὺς τῆς θαλάσσης ἐκείνης.

— Καὶ ὁμῶς ἠξεύρετε, ἀπήντησα, ὅτι ὁ ἀήρ, ἐλαφρότερος τοῦ ἀτμοῦ, ὡς θύελλα καθορμῶν, οὐ μόνον κινεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνατρέπει πλοῖα καὶ στόλους καὶ ἐδραίας οἰκοδομάς, ὁ δὲ ἀτμὸς, διὰ τῆς θερμότητος ἐκτεινόμενος ὅτι κέκτηται τὴν δύναμιν ἐκρηγνύμενος νὰ θραύῃ καὶ ὄρη, ὅταν ἐγκλείεται ἐπὶ αὐτὸ ἀδέξοδος.

« Τὴν κινουσαν ταύτην δύναμιν ὅταν παραδεχθῇτε, τὰ λοιπὰ εἰσὶ μηχανικὸν μόνον ζήτημα. Εἰς σιδηροῦν κύλινδρον διὰ δύο ὀπῶν ἀλληλοδιαδόχως πληρούμενον ἀτμοῦ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, ὥθει καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ἢ τὰ ἔμπρὸς ἰσχυρὸν ἔμβολον, ὑφ' οὗ κινουῦνται οἱ τροχοὶ καὶ ἡ μηχανή.

« Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐφεύρεσις σιδηροδρόμων καὶ ἄνευ ἀτμοῦ κινουμένων, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀέρος. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ τίθεται κατὰ πᾶν αὐτοῦ τὸ μῆκος σιδηροῦς κύλινδρος, ἐν ᾧ θέτει σφαῖρα μετὰ τῆς πρώτης ἀμάξης συνεχόμενη. Πρὸ αὐτῆς διὰ κινηματικῆς ἀντλίας ἀποτελεῖται κενόν, ὀπίσω δ' αὐτῆς εἰσρέων ὁ ἀήρ τὴν ὥθει μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο πολλὰς παρέχον δυσκολίας, ἐφαρμόζεται σήμερον μόνον ὡς ἀκαριαίαν ἀποστολὴν ἐπιστολῶν ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ εἰς οὐ μακρὰς ἀποστάσεις. Ἴδου εἰκὼν αὐτοῦ ἣν συνέπεσε νὰ ἔχω εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν μου. Παρατηρήσατε . . .

— ὦ! τῷ ὄντι! εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ἀναβλέπουσα ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῆς. Πολὺ περίεργον! Δότε μοι νὰ παρατηρήσω.

Καὶ λαβοῦσα τὴν εἰκόνα·

— Λέγετε ὅτι δὲν κινεῖται δι' αἵματος; προσέθηκε. Στρέψασα δὲ τὸν χάρτην διὰ τῶν δακτύλων τῆς εἰς κῶνον, καὶ ἀνάψασα αὐτὴν εἰς τὸ κηρίον,

— Ἀπατᾶσθε, ἀνέκραξε καγχάζουσα. Ἴδου ὁ καπνός.

— ὦ, Ἀγλαία! εἶπεν ἡ σοβαρὰ Καλλιόπη. Πρὸς τι-
τωρίαν τῆς, κύριε, θὰ μ' εἰπῆτε ὅ,τι ἠξεύρετε ἔτι περὶ τῶν
σιδηρῶν δρόμων.

— Ἀλλ' ἡ Κυρία Ἀγλαία, εἶπον ἐγὼ, ἀνυπομονεῖ ν'
ἀκούσῃ τὸ τέλος τοῦ δράματος.

— Παντελῶς, ἀπήντησεν ἐκείνη. Βαρύνομαι θανασίμως
τὸ δράμα σας.

— Ἄ! τότε ἀλλάζει, εἶπον ἐγὼ. Ἐξακολουθῶ λοιπὸν
περὶ τῶν σιδηροδρόμων.

« Ἡ λῆψις τῶν εἰσιτηρίων, ἡ παράληψις τῶν σκευῶν
εἰσὶν, ἐπὶ καλῶς ὀργανισμένης ὑπηρεσίας, ἐργασία δευτε-
ρολέπτων. Ἡ δὲ ταχυπορία διαφέρει κατὰ χώρας, οὔσα
ὀκτὼ ὥρων, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ δέκα καὶ δώδεκα
καὶ ἐνίοτε καὶ περισσοτέρα τὴν ὥραν.

— Δώδεκα ὥρων τὴν ὥραν! ἀνέκραξεν ἡ Καλλιόπη.
Ἄν ὑπῆρχε λοιπὸν σιδηρόδρομος παρ' ἡμῖν ἐξ Ἀθηνῶν
μέχρι Μεσολογγίου. . .

— Θ' ἀπηρχόμεθα ἐξ Ἀθηνῶν, θὰ ἐπρογευματίζομεν
εἰς Μεσολόγγιον, καὶ θὰ ἐπιστρέφομεν νὰ γευματίσωμεν εἰς
Ἀθήνας.

« Ὅτε τὸ πρῶτον ἐφάνη τὸ πυρίπνουν τέρας αὐτὸ, φλό-
γας καὶ καπνοὺς ἐρευγόμενον, εἰς χαριέσσας καμπὰς ἐξε-
λίσσον τὸ ἀπέραντον σῶμά του, μετὰ πατάγου ἀμιλλώμε-
νον πρὸς τὴν βροντὴν, καὶ μετ' ἀκατασχέτου ὀρμῆς καὶ
ταχύτητος διασχίζον τῆς Εὐρώπης τὰ πεδία, τὰ ὄρη καὶ

τάς κοιλάδας, ὁ γεωργὸς ἔμενε παρὰ τὸ ἄροτρόν του ἀκί-
νητος ὑπὸ ἐκπλήξεως εἰς ἣν κατεμίγνυτο φόβος, ὁ ἵππος
σφοδρῶς φυσῶν καὶ ὀρθῶν τὴν χαίτην, ἐκάλπαζε καὶ ἐσκίρ-
τα ἀτάκτως, καὶ τὰ ποίμνια, ἀφίνοντα τὴν νομήν των, ἔ-
φευγον περίφοβα πρὸς τὰ δάση. Ἄλλ' ἤδη πλέον ἄνθρωποι
καὶ ζῶα ἐξωκειώθησαν πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ ὅταν παρέρχη-
ται ὁ ἔρπων καὶ γίγας, περίεργον εἶναι νὰ ἰδῇτε ὅχι τῶν
ἀνθρώπων τὴν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ τῶν ζώων τὴν ἀφοβίαν.
Ὁ βοῦς δὲν καταδέχεται νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν του, τὸ
ἄρνιον δὲν ἀφίνει τῆς βοσκῆς του τὴν χλόην, καὶ αὐτὸ τὸ
πτηνόν, εἰς τῆς ὁδοῦ τὴν θάμνον καθήμενον, δὲν παύει νὰ
κελαδῇ.

« Ἐν τούτοις τρέχει ὁ γίγας, καὶ τ' ἀντικείμενα παρ-
έρχονται ἐμπρὸς σας ὡς ἀστραπαὶ, οἴκοι, δένδρα, γέφυραι,
πόλεις, κοιλάδες καὶ ὄρη διώκονται ὡς εἰς παράφρονα στα-
διοδρομίαν, καὶ πρὶν ἰδῇτε τὸ ἐν τὸ διεδέχθη τὸ ἄλλο.

« Ἐνίοτε κρέμασθε εἰς τὸ χεῖλος ἐπιφόβου κρημνοῦ, καὶ
νομίζετε εἰς ἐκάστην στροφὴν τῶν τροχῶν ὅτι θέλετε κα-
ταρριφθῇ· ἀλλ' ἡ μηχανὴ ἀκολουθεῖ τὴν διαγεγραμμένην
τῆς τροχίαν, ἀταράχως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς ἀκολουθοῦσιν οἱ
ἀστέρες ἀπαρεγκλίτως τὸν οὐράνιον δρόμον των. Ἄλλοτε
βυθίζεσθε εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, καὶ μόνον φῶς λαμ-
βάνετε ἐκ τοῦ ἀμυδροῦ λύχνου ὅστις ἄπτεται ἐντὸς τῆς
ἀμάξης σας. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἡ μηχανὴ, συρίζουσα ὡς
τρωγλοδίαιτος δράκων διέρχεται τοὺς ὑπογείους θόλους,
καὶ προκύπτει πάλιν θριαμβευτικῶς εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.
Ἀπὸ δ' ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ἀπαντᾶτε ἀνθρώπους,
στολὴν, καὶ εἰς τὴν χεῖρα τρεῖς σημαίας φέροντας, καὶ
χαιρετῶντας τὴν διερχομένην συνοδίαν· οὗτοι εἰσὶν οἱ ὁδο-
φύλακες, ὀφείλοντες νὰ μακρύνωσι πᾶν τὸ ἐμποδὼν, καὶ

ν ἀναγγέλλωσι διὰ λευκῆς μὲν σημαίας ἂν ἡ ὁδὸς ᾗ ἀ-
 σφαλῆς, διὰ πρασίνης, ἂν ἐπισφαλῆς, καὶ δι' ἐρυθρᾶς ἂν ᾗ
 ἐπικίνδυνος.

« Ἀνὰ πᾶσαν δὲ μίαν ἢ καὶ ἡμίσειαν ὥραν ὑπάρχουσιν
 σταθμοί, εἰς οὓς ἡ συνοδία μένει λεπτά τινα πλείονα ἢ
 ἑκάστονα, ὅπως ἀνταλλάξῃ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὴν ἀλληλο-
 γραφίαν, καὶ ὅπως ποτίσῃ τὸν φλογερὸν ἵππον της· διότι ἡ
 μηχανὴ ἀνὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἔχει ἀνάγκην νὰ πῖν
 χιλίους χόας ὕδατος, οὓς ἐξατμίζει εἰς τὸν ἐναγώνιον δρό-
 μον της.

« Τοιοῦτος ἦν ὁ σταθμὸς τοῦ Ῥύγβυ, ὅπου ἐφθάσαμεν
 μετὰ τοῦ Ἐδουάρδου.

— Ἄ! ἐφθάσατε τέλος πάντων! εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα. Δόξα
 τῷ Θεῷ!

— Σᾶς εἶπον, ἐξηκολούθησα ἐγὼ, ὅτι ιστάμεθα εἰς αὐ-
 τὸν, ὅτε εἶδομεν ἐρχομένην, κατ' ἐναντίαν τῆς ἡμετέρας
 διεύθυνσιν, ἄλλην συνοδίαν, καὶ ὁ Ἐδουάρδος αἰφνης ὡ-
 χριάσας, μ' ἐκράτησεν ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ μ' ἐρώτησεν ἐάν
 εἶδα.

« — Ὅχι, ἀπεκρίθην ἐγὼ, καὶ ἔκυψα εἰς τὸ παράθυρον
 τῆς ἀμάξης, νὰ πληροφορηθῶ τί ἔπρεπε νὰ ἰδῶ. Τὴν αὐ-
 τὴν δὲ στιγμήν ἐσύριξεν ἡ μηχανὴ ἡμῶν τὸ καταχθόνιον
 σύριγμά της, καὶ ἡ συνοδία μας ἤρχισε νὰ κινῆται. Τότε
 ἀποσύρας ἐγὼ τὴν κεφαλὴν,

« — Τὸν εἶδον, εἶπον. Ὁ Οὐίλλισών.

— Ὁ Οὐίλλισών! ἀνέκραξεν ὁ Ἐδουάρδος, γενόμενος
 νεκροῦ ὠχρότερος. Ὁ Οὐίλλισών, εἶναι ὁ Οὐίλλισών; εἰς
 ποίαν ἀμαξάν ἦτον;

« Καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ παράθυρον.

« — Εἰς τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς μηχανῆς, εἶπον ἐγώ.

« Ἄλλ' αἱ δύο συνοδίαι, κινούμεναι ἤδη ἀμφοτέραι, παρῆλθον ἢ μία ἐμπρὸς τῆς ἄλλης, βέλους ταχύτεραι, διὰ τῆς ἡνωμένης ἀμφοτέρων σπουδῆς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων εἰς τὴν ὥραν· ὥστε μόλις παροδικὴ σκιά ἐφάνη εἰς τὸ βλέμμα τοῦ Ἐδουάρδου, καὶ μετὰ ταῦτα διήρρεσεν αὐτὰς μεγάλη ἀπόστασις εὐρυνομένη ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

« — Εἰς τὴν τρίτην! ἔκραξεν ὁ Ἐδουάρδος. Εἴσαι βέβαιος ὅτι ἦτον ὁ Οὐίλλισών;

« — Βεβαιότατος, εἶπον ἐγώ. Ἐφόρει πῖλον τοῦ σκωτικοῦ εἴδους, καὶ ἐπενδύτην λευκόν.

« Τότε ὁ Ἐδουάρδος κτυπῶν διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν του, ἔπεσεν ὡς λειποθυμῶν εἰς τὴν ἅμαξαν, καὶ τὸν ἔλαβον εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Κατ' εὐτυχίαν ἡμεθα εἰς τὴν ἅμαξαν μόνοι.

« — Ἄφες νὰ ἐξέλθω, ἐφώναξεν ἔπειτα, νὰ τρέξω κατόπιν.

Ἄλλὰ ταχέως ἐνόησεν ὅτι ἔλεγεν ἀτοπίαν, διότι εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὰ ὑποχθόνια σκότη τῆς σύριγγος τοῦ Ρυγβύ, καὶ ἐτρέχομεν πρὸς τριάκοντα ἀγγλικά μίλια τὴν ὥραν, καὶ οὔτε νὰ καταβῇ ἀπὸ τῆς ἀμάξης, οὔτε νὰ προφθάσῃ τὴν μακρυνθεῖσαν, εἶχε τὴν ἐλαχίστην ἐλπίδα.

« — Ἄλλὰ τί συνέβη; τῷ εἶπον, τί εἶδες;

« — Εἰς τὴν τρίτην ἅμαξαν, ἀπεκρίθη μετὰ τόνου ἀπελπισίας, εἶδες τὸν Οὐίλλισσῶνα· εἰς τὴν ἰδίαν εἶδον τὴν Μαίρην. Εἰς Γραιτναγρεῖν διευθύνονται· πρέπει νὰ προφθάσωμεν, νὰ τὴν σώσωμεν πρὶν φθάσῃ εἰς Γραιτναγρεῖν, εἰς τὸ ἀποτρόπαιον Γραιτναγρεῖν.

— Καὶ τί εἶναι τὸ Γραιτναγρεῖν; ἠρώτησεν ἡ Ἀγλαΐα.

— Τὸ Γραιτναγρεῖν, ἀπεκρίθη, εἶναι χωρίον κείμενον εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς Τουίδης, τοῦ ποταμοῦ τοῦ

καιροῦντος τὴν Σκωτίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας. Τὸ Γραιτνα-
 γρεῖν εἶναι τὸ καταφύγιον τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ Βρεταννι-
 κοῦ ἔρωτος. Εἰς τὴν Σκωτίαν ὑπάρχει νόμος ὅτι, ἅμα ὁ
 ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ κηρύξωσιν ἐνώπιον ἐνὸς μόνου μάρτυρος
 ὅτι εἰσὶ σύζυγοι, ἀμέσως θεωροῦνται ὡς νομίμως συνεζευ-
 μένοι. Ἐπειδὴ δ' ὁ αὐτὸς νόμος δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀγ-
 γλίαν, ὅσοι κωλύονται ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς τῶν γονέων φρονή-
 σεως ἢ τῆς ιδιοτροπίας, ἢ ὑπὸ ἄλλης τινὸς αἰτίας, νὰ συ-
 ζευχθῶσι, σπεύδουσι πρὸς τὸ Γραιτναγρεῖν, ἐκεῖ τὸν πρῶ-
 τον τυχόντα λαμβάνουσιν ὡς μάρτυρα ὅτι θεωροῦσιν ἑαυ-
 τοὺς ὡς νενυμφευμένους, καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς Ἀγγλίαν
 ὡς σύζυγοι ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Καὶ ἐπειδὴ πᾶσα
 βιομηχανία εὕρισκει καὶ τὸν ἀσκήσοντα αὐτὴν, ὅταν εἶναι
 ἐπικερδὴς μάλιστα, εὐρέθη καὶ εἰς Γραιτναγρεῖν εἰς σιδη-
 ρουργὸς, ὅστις ἀνέλαβε νὰ εὐλογῇ ὅλους τοὺς αὐτοσχεδίους
 τούτους γάμους. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αὐτὸν, ἂν τινὰ καὶ ἄλ-
 λον, ὠφέλησεν ἡ ἐφεύρεσις τῶν σιδηροδρόμων.

« — Ἀλλὰ πῶς νὰ φθάσης; εἶπον ἐγώ. Ἐκεῖνοι διευθύ-
 νονται πρὸς βορρᾶν καὶ ἡμεῖς πρὸς μεσημβρίαν· καὶ ἂν
 κατορθώσης νὰ παλινδρομήσης πρὸς δίωξίν των, πάντοτε
 θὰ σὲ προλαμβάνωσι κατὰ δύο ἢ τρεῖς σταθμούς.

« Ὁ Ἐδουάρδος ἔμεινε τότε ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, κρατῶν
 τὸ πρόσωπόν του εἰς τὰς χεῖράς του κεκρυμμένον. Ἐπειτα
 δὲ ἀναβλέψας πρὸς ἐμέ,

« — Εἰς τὰς πράξεις μου, εἶπεν, ἔχω ἀνάγκην ἐνὸς βοη-
 thoῦ καὶ μάρτυρος. Ἄν καὶ οὐδὲν ἔχω δικαίωμα νὰ σοὶ τὸ
 ζητήσω, ἐπίτρεψόν μοι ὅμως νὰ σ' ἐρωτήσω ἂν θέλῃς καὶ
 δύνασαι νὰ μοὶ θυσιάσῃς δύο ἡμέρας.

« Τοιαύτην ὑπηρεσίαν δὲν ἤθελον ἀρνηθῇ οὐδ' εἰς ἐντελῶς
 ἄγνωστον ἄνθρωπον, ἂν μοὶ τὴν ἐζήτει. Ὑπεσχέθην λοιπόν.

« — Ἀλλὰ ποῖον δικαίωμα, εἶπον, ἔχομεν νὰ διώξωμεν αὐτοὺς καὶ ν' ἀναμιχθῶμεν εἰς ὅ,τι κυρίως δὲν μᾶς ἀφορᾷ.

« — Δικαίωμα! εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος, μείνας ἐπὶ τινὰς στιγμὰς σύννου. Ἄφες αὐτὴν τὴν μέριμναν εἰς ἐμὲ, ἐπρόσθεσεν ἔπειτα· Ὑπάρχει πρὸς δικαιολογίαν ἡμῶν ὅχι μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ χρέος ἀκόμη.

« Καὶ κρύψας τὸ πρόσωπον εἰς τὰς δύο τοῦ χεῖρας, ἐσιώπησεν. Ἀλλ' ἡ ταραχὴ τοῦ ἦτο μεγάλη, καὶ ἀπερίγραπτος ἡ νευρική τοῦ ἀνυπομονησία. Εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ παράθυρον νὰ ἰδῇ· ἂν δὲν ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸν σταθμὸν, μέχρις οὗ ἠκούσθῃ τῆς μηχανῆς ὁ συριγμὸς, ἀναγγέλλων ὅτι ἐπλησιάζομεν, διότι αἱ βραδύποροι λεγόμεναι συνοδίαί, οἷα ἦτον ἡ ἡμετέρα, σταθμεύουσι συνεχέστατα, πολλάκις μετ' ὀλίγων λεπτῶν πορείαν, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν τῶν ταχυπόρων, αἵτινες ἴστανται μόνον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

« Ἀμα λοιπὸν ἐφθάσαμεν, ἐπηδῆσαμεν ἀμφοτέροι εἰς τὴν ἀποβάθραν, καὶ ἀφήσαμεν τὴν συνοδίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ χωρὶς ἡμῶν τὸν δρόμον τῆς.

« Τὴν αὐτὴν δὲ στιγμὴν διηυθύνθη ὁ Ἐδουάρδος πρὸς ἄνθρωπον ὅστις ἡσύχως περιεπάτει εἰς τὸ μέρος ὅπου ἀπέβημεν, καὶ ἐκ τῆς στολῆς αὐτοῦ διεκρίνετο ὡς τὰ τῆς Ἀστυνομίας ἐπιτετραμμένος, καὶ λαβὼν αὐτὸν κατὰ μέρος, τῷ ὠμίλησεν εἰς τὸ οὖς καὶ τῷ ἐπέδειξέ τινα ἔγγραφα. Ἀμέσως δὲ εἰσῆλθομεν καὶ οἱ τρεῖς εἰς δωμάτιον κεείμενον ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας, καὶ φέρον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑπερθύρου τὴν ἐπιγραφὴν « Γραφεῖον τοῦ Ἡλεκτρικοῦ Τηλεγράφου. » Ἐνταῦθα εὔρομεν δύο γραμματεῖς τοῦ τηλεγράφου, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν ὁ Ἐδουάρδος·

« — Ἡ ἐσχάτη συνοδία, ἠρώτησεν, ἥτις ἀνεχώρησεν τεῦθεν πρὸς βορρᾶν, ποῦ εὐρίσκεται τώρα ;

« Ὁ γραμματεὺς ἀπέβλεψεν εἰς μέγα χρονόμετρον κρε-
άμενον εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἀπεκρίθη·

« — Πλησίον τῆς πόλεως Κόβεντρυ.

« — Καὶ πότε φθάνει ἐκεῖ ; ἠρώτησε πάλιν ὁ Ἐδουάρδος·

« — Μετὰ πέντε λεπτά, εἶπεν ὁ ἄλλος.

Τότε ἀμέσως λαβὼν ὁ Ἐδουάρδος τὸ χαρτοφυλάκιόν του, ἔγραψε διὰ μολυβδοκονδύλου καὶ διὰ χειρὸς σπασμω-
δικῶς κινουμένης, τὰ ἑξῆς: *Εἰς Κόβεντρυ. Ἀστυνομικὴ*
διαταγή. Εἰς τὴν τρίτην ᾠμαξαν πρώτην διαίρεσιν, ἄν-
θρωπος μελανόφθαλμος, μελανόθριξ, ὑψηλὸς, φορεῖ
λευκὸν ἐπενδύτην καὶ πῖλον Γλαγγέριον. Καλεῖται Οὐϊλ-
λισὼν. Νὰ συλληφθῇ.

« Καὶ σχίσας τὸ φύλλον, ἐφ' οὗ ἔγραψε ταῦτα, τὸ ἐνε-
χείρισεν εἰς τὸν ἀστυνόμον. Οὗτος δ' ἀναγνοὺς ταχέως, μετε-
βίβασεν αὐτὸ εἰς τὸν Γραμματέα, ὅστις ἔσπευσε πρὸς τὴν
τηλεγραφικὴν μηχανήν . . .

— Ἦν ποτὲ δὲν εἶδον, εἶπεν ἡ Καλλιόπη.

— Ἴδου μικρὸν σχέδιον αὐτῆς ὃ διέγραψα, διότι καὶ
ἐγὼ τότε ἔβλεπον κατὰ πρῶτον τηλέγραφον. Παρατηρή-
σατε . . .

— Ἄ ! τί περίεργον, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα. Δότε νὰ ἰδῶ.

— Ἡξεύρω ἐκ πείρας, κυρία, ὅτι πυρπολεῖτε ὅ,τι ἐγγί-
ζετε, ἀπεκρίθη δεικνύων τὴν εἰκόνα μακρόθεν.

Ἡ Ἀγλαΐα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βιβλίον της, διαστρέφουσα
τὰ χαρίεντα χεῖλη της· ἐγὼ δ' ἐξηκολούθησα.

— Ὁ γραμματεὺς λοιπὸν ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τὰς λα-
βίδας ἃς ἐδὼ βλέπετε, καὶ τὰς ἐκίνει, καὶ μετὰ ταχύτητος.
Ἀμέσως δὲ καὶ στραφεὶς πρὸς ἡμᾶς,

« — Ἡ συνοδία, εἶπε, φθάνει τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς Κόβεντρυ.

« — Πότε δ' ἀναχωρεῖ ἡ ἑκτακτος ἢ ταχυπορικὴ ἀπὸ Λονδίνου; ἠρώτησεν ὁ Ἐδουάρδος.

« — Τώρα εἶναι ἐννέα παρὰ τέταρτον, ἀπεκρίθη ὁ Γραμματεὺς, ἀποβλέψας πρὸς τ' ὠρολόγιον. Ἀναχωρεῖ εἰς τὰς δέκα.

« Τότε ὁ Ἐδουάρδος, σχίσας ἄλλο φύλλον τοῦ χαρτοφυλακίου του, καὶ σκεφθεὶς ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ἤρχισε νὰ γράφῃ. Ἀλλ' ἐνῶ ἀκόμη ἦν περὶ τοῦτο ἡσχολημένος, ἤκουσθη κωδωνισμὸς ὀξύς, καὶ ἀναβλέψας ἐγὼ, εἶδον ὅτι προήρχετο ἐκ μικροῦ κώδωνος προσηρμοσμένου ὑπὲρ τὴν μηχανήν. Ἀμέσως δ' ὁ Γραμματεὺς ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτήν, καὶ προσηλώσας τὸ βλέμμα εἰς τὰς βελόνας, αἵτινες ἤρχισαν κινούμεναι πρὸς θάτερα, ἀπήγγειλε μεγαλοφώνως τὰ ἀκόλουθα.

« — Ὁ Οὐῖλλισὼν συνελήφθη. Μία γυνὴ τὸν συνοδεύει. Τί νὰ γίνῃ;

« Ὡς δ' ἤκουσε τοῦτο ὁ Ἐδουάρδος, ἔγραψεν εἰς ἄλλο φύλλον τὰς λέξεις· *Νὰ περιμείνη εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Βασιλικῶν Ὀπλῶν*, μετεδίβασεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀστυνόμον, καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν γραμματέα, ὅστις ἀμέσως ἔλαβε πάλιν ἀνὰ χεῖρας τὰς λαβίδας καὶ ἤρχισε κινῶν αὐτάς.

» Συγχρόνως δ' ὁ Ἐδουάρδος ἐξηκολούθησε γράφων εἰς τὸ πρῶτον φύλλον ὃ εἶχε σχίσει, καὶ ἅμα τελειώσας, παρέδωκεν αὐτὸ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Γραμματέα, ὅστις εἶχε παύσει ἐργαζόμενος εἰς τὸ ἐργαλεῖον, καὶ κατέθεσε συγχρόνως καὶ ποσότητά τινα χρημάτων. Ὁ δὲ Γραμματεὺς ἀνέγνω τὰς ἀκολουθοῦσας λέξεις. *Λονδῖνον, Ἰερμυνστρεῖτ, 84. Κυρία Σίγκλαιρ. Διὰ τῆς ἐκτάκτου συνοδίας, ἀναχωρούσης*

εις τὰς 10, ἔλθετε εἰς Κοβεντρὺν, ξενοδοχεῖον Βασιλικῶν Ὀπλων, καὶ εὔρητε ὅ,τι ζητεῖτε. Καὶ ἀμέσως τὰς χεῖρας κάλιν εἰς τὰς λαβίδας.

— Καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἠρώτησεν ἡ Καλλιόπη, ἔφθασεν εἰς μίαν ὥραν εἰς τὸ Λονδῖνον;

— Τῆς μιᾶς ὥρας, ἀπεκρίθην ἐγὼ, τὸ ἥμισυ ἀπηρτεῖτο ἀπὸ σταλῆς ἡ ἀγγελία ἀπὸ τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Λονδίνου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κυρίας Σιγκλαῖρ, τὸ δ' ἄλλο ἥμισυ ἵνα φθάσῃ ἡ Κυρία Σιγκλαῖρ ἀπὸ τῆς οἰκίας τῆς εἰς τὸν σιδηρόδρομον. Ἀπὸ Ρυγβὺ δὲ μέχρι Λονδίνου ἔφθασεν ἡ ἀγγελία εἰς ἓν μυριοστὸν τοῦ δευτερολέπτου, καθὼς ἐμανθάνομεν ἐν Ρυγβὺ τὴν ἀφίξιν τῆς συνοδίας εἰς Κοβεντρὺ καθ' ἣν στιγμὴν ἔφθανε, καὶ ὡς εἶχομεν τὴν ἀγγελίαν ὅτι συνελήφθη ὁ Οὐίλλισὼν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν συνελήφθη.

— Ἀλλὰ τὰ θαύματα ταῦτα ὑπερβαίνουσιν, εἶπεν ἡ Καλλιόπη, καὶ τοῦ γάλακτος τοὺς ὠκεανούς καὶ τοὺς κυνοκεφάλους ἀνθρώπους. Δὲν θὰ μᾶς εἰπῆτε διὰ τίνος μαγείας ἐγίνοντο;

— Διὰ τοῦ τηλεγράφου, εἶπον ἐγώ.

— Διὰ τοῦ τηλεγράφου, ἀπεκρίθη ἐκείνη, τὸ ἠξεύρω. Ἀλλ' αὕτη εἶναι ἀπόκρισις ἀρίστη δι' ὅσους τὴν ἐνοοῦν. Ἄν δὲν θὰ ἐγελάτε διὰ τὴν ἀμάθειάν μου, θὰ σᾶς ἐρωτήσω, τί ἐστὶ καὶ πῶς ἐνεργεῖ Τηλέγραφος;

— Οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀπεκρίθην ἐγὼ, ὅπου τηλεγράφος δὲν ὑπάρχει εἰσέτι, ἀλλὰ, πιστεύσατε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ, ἣτις πανταχόσε διασταυροῦται ὑπὸ συρμάτων ἡλεκτρικῶν, ἐξ ἑκατὸν, ὁμιλούντων συνήθως περὶ Τηλεγράφου, οἱ ἐννενήκοντα πέντε ἐξ ὑπερηφανείας μόνον δὲν ἀποτείνουσι τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν. Ἀλλὰ προσέξατε. Θὰ ἐφελκύσετε ἐπ' ἐμὲ τὴν ἀδιάλλακτον ἔχθραν τῆς Κυρίας Ἀγλαίας.

— Ἐμοῦ; εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα· παντάπασιν! Ρητορεύετε. Ἐγὼ δὲν προσέχω.

— Δότε μοι, εἰ δυνατὸν, νὰ ἐννοήσω τίνι τρόπῳ κατορθοῦνται τοιαῦτα θαύματα;

— Ἡξεύρετε, ἤρχισα, ὅτι ὁ μαγνήτης ἔλκει τὸν σίδηρον . . .

— Ποῦ νὰ τὸ ἡξεύρωμεν; εἶπε μεταξὺ τῶν ὀδόντων της ἡ Ἀγλαΐα.

— Ἴσως προσέτι εἶδατε ἢ ἡκούσατε, ἐξηκολούθησα μειδιῶν, ὅτι καὶ ὁ ἤλεκτρος τριβόμενος ἔλκει τρίχας καὶ ἄλλα μικρὰ σώματα, ὅτι καὶ αἱ τράπεζαι, μετὰ μακρὰν ἐπαφήν τῶν χειρῶν τῶν παρακαθημένων, κινοῦνται καὶ στρέφονται. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσι τὴν ὑπαρξίν δυνάμεώς τινος, ἢ, ἴσως ὀρθότερον, ἀοράτου καὶ πανταχοκινήτου ρευστοῦ, διαρρέοντος τὰ σώματα, καὶ ἔλκουσιν καὶ κινοῦσιν αὐτὰ, ὅταν πρὸ πάντων ἔχωσιν ὠρισμένην τινὰ διάθεσιν τῶν μορίων των.

« Τοιαύτην κυρίως, καταλληλοτάτην ἐκ τοῦ ρευστοῦ τούτου τὴν ἀνάπτυξιν, ἔχει ὁ συνδυασμὸς πλακῶν χαλκοῦ καὶ τσίγκου, ἐναλλάξ κατὰ ζεύγη ἐπιτεθημένων, καὶ μάλιστα ἐμβεβαμμένων εἰς τι ὀξύδιον. Αὕτη ἐστὶν ἡ λεγομένη *Βολταϊκὴ στήλη*, ἐπώνυμος τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν ιδιότητα αὐτῆς *Βόλτα*.

— Καλὰ νὰ πάθης, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα πρὸς τὴν Καλλιόπην. Ἄκουε τώρα μάθημα φυσικῆς!

— Δὲν βλάπτει, εἶπεν ἡ Καλλιόπη. Ἀλλὰ δὲν βλέπω τὴν σχέσιν τῆς στήλης σας πρὸς τὸν τηλέγραφον.

— Τοῦ ρευστοῦ τούτου, ἐξηκολούθησα, ποικίλαι ἀνεκαλύφθησαν ιδιότητες, καὶ ἐν ἄλλοις ὅτι κινεῖται ἴσως καὶ ὁμαλῶς, καὶ πρὸ πάντων ταχύτατα.

— Δὲν πιστεύω ταχύτερα τῆς διηγήσεώς σας, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, κακίζουσα τὰς μακρὰς παρεκβάσεις μου.

— Τρέχει, εἶπον, 121,710 ὥρας, ἢ ἐνδεκάκις τὴν πε-
φέρειαν τῆς γῆς εἰς ἓν δευτερόλεπτον.

— Θαυμάσιον! ἀνέκραξεν ἡ Καλλιόπη. Ἀλλὰ τοῦτο
δὲν μοι ἐξηγεῖ ἔτι τὸν τηλέγραφον.

— Καὶ ὁμῶς ναί, εἶπον ἐγώ. Δὲν θ' ἀρνηθῆτε ὅτι ὅταν
κωλύεσθε ἢ δὲν θέλητε νὰ ὁμιλήσητε, δύνασθε οὐχ ἥττον
νὰ ἐκφράσητε τὰς ιδέας σας διὰ σημείων, διὰ κινήσεων. Ἰδέτε
τὴν Κυρίαν Ἀγλαΐαν ἐκεῖ, ἥτις σιωπᾷ, ἥς ὁμῶς ὅλα τὰ κι-
νήματα προφανῶς λέγουν: ὦ! ὁ πληκτικὸς αὐτὸς ἄνθρω-
πος δὲν θὰ παύσῃ τέλος πάντων τὰς σοφὰς ἐξηγήσεις του;

— Σιωπᾷ διότι δὲν ἀκούει, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα· ἄλλως δὲν
θὰ ἐχρειάζετο τηλέγραφον ἢ βολταϊκὴν στήλην διὰ νὰ εἰπῇ
ὅσα τῇ ἀποδίδετε.

— Φέρετε λοιπὸν, ἐξηκολούθησα, ἐκ τῆς κακιζομένης
ταύτης βολταϊκῆς στήλης σύρμα μετάλλινον πρὸς κινητὴν
τινα βελόνην, τὸ ρευστὸν διὰ τοῦ σύρματος θὰ χυθῇ πρὸς
τὴν βελόνην, καὶ καθ' ἣν ἔχει μαγνητικὴν ιδιότητα, θὰ τὴν
ἐλκύσῃ· μακρύνατέ το αὐτῆς, καὶ θὰ παύσῃ νὰ τὴν ἐλ-
κύῃ. Θὰ τῇ μεταδώσῃς ἄρα κινήσεις οἷας θέλητε, καὶ
ταύτας δύνασθε νὰ συνδυάσητε οὕτως ὥστε συμβολικῶς
δι' αὐτῶν νὰ ἐκφράζητε ὅ,τι θέλητε, γράμματα, ἀριθμοὺς,
ιδέας.

« Ἀπ' αὐτῆς παρατεínaτε τὸ σύρμα σας εἰς ἄλλην βελό-
νην, ὅσον μακρὰν καὶ ἂν κεῖται, καὶ εἰς τὸ πέρας τῆς γῆς,
τὸ ἰσοκίνητον καὶ ταχυκίνητον ρευστὸν θέλει μεταδώσει ἐν
ἁκαρεῖ τὰς αὐτὰς κινήσεις καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἐκείνην βελό-
νην, καὶ ἐπομένως ἐκφράσει δι' αὐτῆς τὰς αὐτὰς ιδέας ἢ τὰ
αὐτὰ γράμματα.

— Τὰ αὐτὰ σύμβολα θέλετε νὰ εἰπῇτε, εἶπεν ἀκριβολογοῦσα ἡ Καλλιόπη.

— Ἄν μ' ἐξασφαλίζητε, ἀπήντησα, κατὰ τινος τρικυμίας ἦν κατ' ἐμοῦ βλέπω κορυφουμένην, θέλω σᾶς προσθέσῃ ὅτι οὐ μόνον σύμβολα, ἀλλὰ καὶ σημεῖα γραπτὰ, καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα, ὡς καὶ ξυλογραφίαι διαβιδάζονται, διότι δεδομένης κινήσεως, πάντα τὰ λοιπὰ εἰσὶ μόνον ζητήματα μηχανικά. Οὕτως ἡ ἀρχικὴ αὕτη κίνησις δύναται νὰ κινῇ ἀκίδα, ἥτις ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα χαράττει στιγμᾶς ἡ γραμμᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τῆς ἐπιμονῆς αὐτῆς ἐπὶ λωρίδος χάρτου, ἀνελισσομένου ἐκ κυλίνδρου, ὅστις πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς κινητικῆς ἀρχῆς στρέφεται περὶ ἑαυτὸν, καὶ αἱ στιγμαὶ καὶ αἱ γραμμαὶ αὗται αἰνίττονται γράμματα. Ὅμοίως μηχανή, κυμβάλου σχῆμα ἔχουσα, τυποῖ, ὡς ἐν τοῖς τυπογραφείοις οὕτω καὶ ἐν τῷ τηλεγράφῳ αὐτὰ τοῦ ἀλφαβήτου τὰ γράμματα, καὶ ἄλλη, ἀνταποκρινομένη εἰς μηχανήμα τεχνικῶς κινούμενον ἐπὶ τινος ξυλογραφίας, κατορθοῖ, δι' ἐπαναλήψεως ἀκριβοῦς τῶν αὐτῶν κινήσεων νὰ παράγῃ ἀντίγραφον αὐτῆς ἀπαράλλακτον ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ᾖ τὸ ἕτερον πέρας.

« Ἡ δὲ κροῦσις τοῦ κώδωνος δὲν σᾶς ἐκπλήττει βεβαίως· ἀφ' οὗ ἔχετε κίνησιν εἰς τὴν διάθεσίν σας, κινεῖτε δι' αὐτῆς τὴν γλωσσίδα τοῦ κώδωνος. Οὐδὲν ἀπλούστερον.

— Ἄλλ' ἂν καλῶς σᾶς ἐνόησα, προσέθηκεν ἡ Καλλιόπη, πρέπει ὅ,τι τηλεγραφεῖται ἀφ' ἐνὸς τηλεγραφικοῦ σταθμοῦ ν' ἀναγινώσκηται εἰς πάντας τοὺς σταθμοὺς ὅσοι εἰσὶν εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν.

— Τοῦτο καὶ γίνεται, εἶπον ἐγώ. Ἄλλ' οἱ τηλεγραφεῖται ἢ, ὅταν ἰδῶσι τηλεγράφημα δι' ἀλλαχοῦ ὠρισμένον, συνδέουσι τὰ σύρματα οὕτως ὥστε αὐτὸ κατ' εὐθείαν νὰ φθάνη

εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον του, ἢ εἰςὶ διατεταγμένοι, καὶ τὴν δια-
ταγὴν ταύτην ἐκτελοῦσι προθύμως, νὰ μὴ προσέχωσιν εἰμὴ
μόνον εἰς τὰς ἀγγελίας ὅσαι τοὺς ἀφορῶσιν. Οὕτω τὴν ἀγ-
γελίαν ἣν ἔπεμψεν ὁ Ἐδουάρδος εἰς τὴν Κυρίαν Σίγκλαιρ
ἐπανελάβον μὲν ὅλοι οἱ τηλέγραφοι τῆς γραμμῆς ἐκείνης,
ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀγγελίας προηγήθη ἐν σημεῖον, ἡ βελόνη δη-
λαδὴ ἐπανελάβε πολλάκις ἐν γράμμα, ἐπικαλούμενον τὸν
σταθμὸν τοῦ Λονδίνου. Διὰ τοῦτο μόνον ὑπὸ τῶν ὑπαλλή-
λων αὐτοῦ ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν ἀγγελίαν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ εὔρομεν πάλιν τὰ πρόσωπα τοῦ ἡμετέρου
δράματος . . .

— Δὲν ἀπέθανον εἰσέτι; ἠρώτησε χασμωμένη ἡ Ἀγλαΐα.

— Ὅχι, εἶπον ἐγώ. Ὁ Ἐδουάρδος μετ' ἐμοῦ ἔμεινεν εἰς
τὸν σταθμὸν, καὶ παρ' ὀλίγον ἤθελε πληρωθῇ ἡ σκληρά σας
εὐχὴ, διότι ἐνδίδων εἰς τὴν βίαν τῶν αἰσθημάτων μεθ' ὧν
εἶχε παλαίσει, ἐν ὅσῳ εἶχεν εὐσταθείας ἀνάγκην, κατελή-
φθη ὑπὸ πυρετοῦ.

« Καὶ εὐτυχία ὅτι εὐρέθην ἐκεῖ. Οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθ-
μοί, ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα, εἰςὶ πολυτελέστατα καταστή-
ματα, συνιστάμενα συνήθως ἐξ εὐρυτάτης σανιδοστρώτου
αἰθούσης ἢ στοᾶς, ἥς τὸ μὲν ἔδαφος διασχίζεται ὑπὸ πολ-
λῶν παραλλήλων σιδηρῶν τροχιῶν, ἡ δὲ ὀροφὴ ἐστὶ εὐρύς
θόλος ὑελοσκεπῆς, καὶ τὰ πλάγια περιέχουσιν ὅλα τὰ εἰς
τὴν διεύθυνσιν καὶ τοὺς ἐπιβάτας ἀναγκαῖα καταστήματα.

« Ἐνταῦθα ὅταν φθάνωσιν αἱ ἀτμάμαξαι, ἐξερεύγονται
ἐκ τῶν ἑκατὸν θυρῶν των πλῆθος ἐπιβατῶν πάσης τάξεως,
γένους, ἡλικίας καὶ τόπου, οἵτινες συνωθούμενοι καὶ παραγ-
κωνιζόμενοι ὡς ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ, πληροῦσιν οἱ μὲν τοὺς
κατακόσμους θαλάμους τῆς ἀναπαύσεως, οἱ δὲ τὰ ἐστιατό-
ρια, βρίθοντα πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅπου βρεττανικαὶ

Ἦβαι προχέουσι μειδιῶσαι τὸ ἀείποτε ζέον τέιον, καὶ ἄλλοι περιστοιχίζουσι τοῦ σταθμοῦ τὸ κινητὸν βιβλιοπωλεῖον, περιέχον πᾶσαν ἡμερίδα, πᾶν τερπνὸν βιβλίον δυνάμενον νὰ βραχύνη ἔτι μᾶλλον τὴν ἤδη ἱκανῶς βραχεῖαν ὁδοιπορίαν. Ἀλλ' ἅμ' ἀπέλθῃ ἡ συνοδία, εἰσπνεύσασα ὅλον ἐκεῖνον τὸν πολυχίνητον ὄμιλον, σιγὴ καὶ ἡρεμία καταλαμβάνει τὸν σταθμόν, εἰς τοὺς ἀποβάθμους δὲν φαίνεται κινούμενος ἄνθρωπος, τὰ δωμάτια εἰσὶν ἔρημα, καὶ εἰς τὸ ἐστιατόριον ἐσβέσθη τῶν ἐστιάδων τὸ πῦρ καὶ ὁ φιλόξενος τοῦ τείου καπνός.

« Χωρὶς ἐμοῦ λοιπὸν ὁ Ἐδουάρδος θὰ ἔμενεν ἐγκαταλελειμμένος καὶ ἀβοήθητος· ἀλλ' ἐγὼ ἐπεμελήθην ὥστε τῷ ἐδόθη πᾶσα ἡ ἀπαιτουμένη θεραπεία, καὶ μετὰ τινα ὥραν ἐπελθὼν σωτήριος ὕπνος, ἐπράυνε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά του.

Τέλος ἀνεπήδησε, καὶ ἰδὼν ἔντρομος περίξ του,

— Μὴ παρῆλθεν, ἠρώτησεν, ἡ ἑκτακτος συνοδία;

— Ὁχι, τῷ εἶπον. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἔτι.

Τότε δ' ἰδὼν με εἰς τὸ προσκεφάλαιόν του, μοὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, καὶ

— Σ' εὐχαριστῶ, μοὶ εἶπε· μοὶ ἐδαψίλευσας φροντίδας ἀδελφικάς, καὶ μ' ἀνεκάλεσας εἰς τὴν ζωὴν ὅτε μάλιστα ἔχω ἀνάγκην αὐτῆς, διότι ἐκ τῆς ἐδικῆς μου ἐξαρτᾶται ἄλλη ζωὴ πολὺ πολυτιμοτέρα. Ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι σοὶ ὀφείλω πλήρη ἐμπιστοσύνην.

« Μ' εἶχες ἐρωτήσῃ κατὰ ποῖον δικαίωμα παρακολουθῶ τὴν Μαίρην, καὶ ἐπεμβαίνω εἰς ὅ,τι δὲν μ' ἀφορᾷ. Πρέπει νὰ σοὶ τὸ εἰπῶ.

— Μὴ μοὶ τὸ λέγῃς, εἶπον. Ἀρκεῖ ὅτι ἔχεις τὸν λόγον σου· δὲν ζητῶ νὰ τὸν μάθω.

— Ἀλλὰ θέλω νὰ τὸν μάθῃς, εἶπεν ἐκεῖνος. Ἄφ' οὗ συνέ-
εσε νὰ γίνῃς μάρτυς τῆς διαγωγῆς μου, αἰσθάνομαι ἤδη
γὰρ τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογήσω αὐτὴν ἐνώπιόν σου, καὶ
ἐμὲ καὶ δι' ἄλλους.

« Μάθε λοιπὸν ὅ,τι οὐδεὶς ἤξεύρει, οὔτε ἡ Κυρία Σίγ-
κλαιρ, οὔτε ἡ θυγάτηρ τῆς, μάθε ὅτι ἡ Μαίρη, εἶναι . . .
ἀδελφὴ μου.

— Ἀδελφὴ σου! ἀνέκραξα, μείνας ἐκπεπληγμένος, καὶ
μὴ δυνάμενος τὰ ὦτά μου νὰ πιστεύσω. Ἀλλὰ πῶς; . . .

— Ἀκουσον πῶς, μοὶ εἶπε. Πρὸ δύο ἐτῶν ἀκόμῃ ἐθεώ-
ρουν ἐμαυτὸν, ὡς μέχρι τοῦδε ὅλοι μὲ θεωροῦσιν, ὡς τὸν
ὀρφανὸν ἀνέψιόν τοῦ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσαντος Θωμᾶ Μορ-
λέϋ, ἀρχαίου μισθωτοῦ μιᾶς τῶν γαιῶν τοῦ Κ. Σίγκλαιρ.
Ὅταν ἐξῆλθον τῶν σχολείων τῆς Κανταβερείας, ὁ Κ. Σίγ-
κλαιρ κατέθεσεν ὑπὲρ ἐμοῦ εἰς τὴν τράπεζαν ποσότητα ἣν,
μοὶ εἶπεν, ὁ θεῖός μου εἶχε παρακαταθέσει παρ' αὐτῷ δι' ἐμὲ,
καὶ μοὶ ἐπρομήθευσε συγχρόνως μηχανικοῦ θέσιν παρ' ἐνὶ
τῶν σιδηροδρόμων. Ἀλλὰ πρὸ δύο ἐτῶν ἐπανελθὼν βαρέως
ἀσθενὴς ἐκ Καναδᾶ, ὅπου διώκει ἐν πλοῖον βασιλικόν, καὶ
αἰσθανόμενος τὸν θάνατον πλησιάζοντα, μ' ἐκάλεσε καὶ μοὶ
εἶπε·

« — Ἐδουάρδε, μέχρι τοῦδε μὲ ἡγάπας ὡς προστάτην
καὶ φίλον σου· τὸ τελευταῖον φίλημα θέλω νὰ μοὶ δώσῃς
ὡς υἱός, ὥστε χωριζόμενος ἀπὸ σοῦ, νὰ σοὶ δώσω τὴν πα-
τρικὴν μου εὐχὴν. Ἀκουσον ἐν μέρος τῆς ἱστορίας μου.
Παραγνώρισας τὰ χρέη μου, σοὶ τὸ ἀπέκρυψα μέχρι τοῦδε.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πρώτης νεότητός μου, ἡγάπων πε-
ριπαθῶς Καρολίναν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ θείου σου· ἀλλ' ἡ
κλίσις μου αὕτη δυσηρέσκει μεγάλως τοὺς συγγενεῖς μου,
καὶ μάλιστα τὸν πλούσιον θεῖόν μου, οὗ ἤμην ὁ πιθανὸς κλη-

ρονόμος. Αὐτὸς δ' ἐξέφρασε τὴν σταθερὰν πρόθεσίν του νὰ μὲ ἀποκηρύξῃ, ἂν ἐτόλμων νὰ νυμφευθῶ τὴν πτωχὴν κόρη, καὶ ἂν δὲν ἐλάμβανον γυναῖκα τῆς ἐκλογῆς του. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνεμάχει καὶ τῆς Καρολίνας ὁ ἀδελφός, λέγων ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελεν ἐπιτρέψει νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἀδελφή του εἰς οἰκογένειαν, ἣτις ἔμελλε νὰ τῇ ποτίσῃ τὸ ποτήριον τῆς περιφρονήσεως καὶ πικρίας, καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἔνωσις ἡμῶν πηγὴ δυστυχίας δι' αὐτὴν, καὶ δι' ἐμὲ αἰωνίου μεταμελείας.

« Ἀλλὰ τὰ κωλύματα ταῦτα, ἀντὶ νὰ δαμάσωσιν, ἐξῆψαν μᾶλλον τὸ αἶσθημά μου, καὶ τέλος ἐνυμφεύθην τὴν Καρολίαν κρυφίως, καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν της δὲν ἐξεμυστηρεύθην τὸν γάμον μας, εἰμὴ ὅτε ἦτον ἀδύνατον νὰ τῷ τὸν ἀποκρύψω ἄνευ προσβολῆς τῆς ὑπολήψεως τῆς Καρολίνης.

« Τότε ὁ ἀγαθὸς Μορλέϋς, δακρύσας, ἀλλὰ συγχρόνως σφίγξας τὴν χεῖρά μου, ἀνεχώρησεν ἀμέσως μετὰ τῆς ἀδελφῆς του καὶ μετ' ἐμοῦ εἰς τὰ ὄρεινά τῆς Σκωτίας, ὅπου ἐγεννήθης, ὅπου δὲ ἡ γέννησίς σου ἐπέφερε τῆς δυστυχοῦς σου μητρὸς τὸν θάνατον.

« Ἐκτὸς ἐμαυτοῦ, ἀπῆλθον ἐγὼ τῆς Ἀγγλίας, καὶ περιέφερα ἐπὶ τρία ἔτη τὴν ἀπελπισίαν μου εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη.

« Ὅτε δ' ἐπανῆλθον, ἔσπευσα ἀμέσως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μορλέϋ· ἀλλὰ δὲν εὔρον πλέον αὐτόν· εἶχεν ἀποθάνει. Εἶχες μείνει δὲ σὺ, ὑποτιθέμενος ἀγνώστου καὶ μεμακρυσμένου τινὸς ἐξαδέλφου του ὀρφανὸν παιδίον. Τότε σὲ ἀνέλαβον, καὶ ἐφρόντισα περὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς σου.

« Συγχρόνως ὁμῶς εἶδον εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν Ἑλένην, ἣτις ἀπετέλεσεν ἀνέκφραστον ἐντύπωσιν ἐπ' ἐμὲ, διότι καὶ ἠθικῶς καὶ φυσικῶς ὠμοίαζε τὴν μητέρα σου. Ἐκτοτε ἡ καρδία μου προσηλώθη εἰς αὐτὴν, καὶ μοὶ ἐφαίνετο ὅτι

ὁ Θεὸς τὴν ἀπέδωκεν εἰς τὰ δάκρυά μου. Ὁ θεῖός μου ἐδέχετο νὰ τὴν νυμφευθῶ, καὶ οἱ γονεῖς τῆς συγκατένευον εἰς τοῦτο, διότι ἤμην κληρονόμος τοῦ θεοῦ μου.

« Ἄν τότε ὁ πρῶτός μου γάμος ἐγίνετο γνωστός, ὁ θεῖός μου ἴσως θὰ μ' ἀπεκήρυττεν, ἢ, ἂν ἐμάνθανον ὅτι ἔχω πρωτότοκον υἱὸν καὶ νόμιμον κληρονόμον, οἱ γονεῖς τῆς Ἑλένης ἴσως θὰ μ' ἤρνοῦντο τὴν χεῖρά της. Διὰ τοῦτο, — εἴθε νὰ μοὶ τὸ συγχωρήσης, — ἀπεσιώπησα τὸν πρῶτόν μου γάμον καὶ τὴν γέννησίν σου εἰς ὅλους, καὶ εἰς σὲ αὐτόν. Καὶ ἀφ' οὗ μάλιστα μετ' ὀλίγον ἐγεννήθη ἡ Μαίρη, ἐνόμισα ὅτι ἤθελον καταφέρει ἀνίατον πληγὴν εἰς τὴν Ἑλένην, ἂν τῇ ὠμολόγουν ποτὲ ὅτι τὴν ἠπάτησα ὅτε τὴν ἐνυμφεύθην, καὶ ὅτι ἡ θυγάτηρ τῆς, ἣν ἐνόμιζε γεννηθεῖσαν ὑπὸ οἰωνοῦς καὶ ἐπὶ προσδοκίᾳ μεγάλου πλούτου, εἶχεν ἀδελφὸν ὅστις ἐκέκτητο μόνος ἐφ' ὅλου τούτου τοῦ πλούτου δικαίωμα. Διὰ τοῦτο ἐσιώπησα μέχρι τοῦδε.

Ἄλλ' ἤδη, εἰς τὰς ἐσχάτας στιγμὰς μου, σταθμίσας ἀκριδέστερον τὰ καθήκοντά μου, καὶ ἀναγνώρισας ὅτι οὐδὲν ἔχω δικαίωμα ν' ἀφαιρῶ ἀπὸ σοῦ ὅ,τι εἰς σὲ ἀνήκει, καὶ ὅτι τοῦ ψεύδους εἶναι ὀλισθηρὰ ἡ ὁδός, εἰς ἣν ἕκαστον βῆμα παρασύρει ἀναγκαίως εἰς δεύτερον, ἰδοὺ σοὶ ἐμπιστεύομαι τὴν ἀλήθειαν, ἀνατιθέμενος τὰς συνεπείας αὐτῆς εἰς τὸν πατέρα τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ μέλλον τῆς μητρειᾶς καὶ τῆς ἀδελφῆς σου ἀνατιθέμενος εἰς τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς καρδίας σου. »

— Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοί του λόγοι πρὸς ἐμέ, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐδουάρδος, καὶ μετ' αὐτῶν μοὶ ἐνεχείρισεν ἐγγραφὸν τὴν ἐξομολόγησίν του.

« Δὲν θέλω νὰ σ' εἰπῶ ὁποῖαν ἐντύπωσιν ἀπετέλεσεν ἐπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐννοεῖς διατί ἡ Μαίρη ποτὲ δὲν ἔμαθεν ὅτι

εἶμαι ἀδελφός της. Καὶ ἂν ἡ Κ. Σίγκλαιρ ὑπετίθετο ὅτι ἤθελε πεισθῇ νὰ διατηρήσῃ τοῦ πατρός μου τὴν περιουσίαν, ἀλλ' ἡ συναίσθησις ὅτι ὀφείλει αὐτὴν εἰς ἄλλου ἐλευθεριότητα καὶ ὅχι εἰς τὸ φυσικόν της δικαίωμα, ἤθελε πικράνει τὴν χρῆσιν αὐτῆς, καὶ φαρμακεύσει τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς της.

« Διὰ τοῦτο ἄλλην χρῆσιν δὲν ἔκαμα τῆς ἐκμυστηρεύσεως τοῦ πατρός μου, ἐκτὸς ὅτι ἀντικατέστησα αὐτὸν πλησίον τῆς ὀρφανῆς θυγατρὸς του, ὅτι ἀνέλαβον τὴν θέσιν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἠγγρύπνουν ἐπ' αὐτῆς φιλοστόργως.

« Ἐν ᾧ δὲ τὴν ἔθαλπον διὰ τοῦ βλέμματός μου, εἶδον τὸν κακὸν ἐκεῖνον δαίμονα ὅστις ἐπάτησεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ της, καὶ ἀκούσιος ἐνδόμυχος τρόμος μὲ εἰδοποίησεν ὅτι τὴν ἀπειλεῖ κίνδυνος, καὶ ἐδιπλασίασα τὴν ἐπιτήρησιν, καὶ προσέφυγον εἰς τὴν μητέρα της, ἥτις, κατ' εὐτυχίαν, συνεμερίζετο τὴν ἐνδόμυχον, ἂν καὶ, τὸ ὁμολογῶ, ἀδικαιολόγητον ἀντιπάθειάν μου κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ πιστεύων εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας μου, καὶ βλέπων αὐτὸν κατακτῶντα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν φαντασίαν της, καὶ διὰ τῆς φαντασίας εὐρίσκοντα τὴν ὁδὸν τῆς καρδίας της, ἀπεφάσισα τέλος πάντων . . .

« Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ταύτην συριγμὸς καὶ πάταγος ὡς βροντῆς προβαινούσης, καὶ ἰσχυρὸν φύσημα ὡς ἵππων πνευστιῶντων ἐναγωνίως, ἀνήγγειλε τὴν ἄφιξιν τῆς συνοδίας τοῦ Λονδίνου. Ὁ Ἐδουάρδος ἐσιώπησεν ἀμέσως, καὶ ἀπεσύρθη μέχρι τοῦ ἀπωτάτου μυχοῦ τοῦ δωματίου. Ἐκεῖθεν δὲ κατασκοπεύσας τὰς ἀτμαμάξας,

« — Ἴδου, εἶναι ἐκεῖ, μοὶ εἶπε, καὶ μοὶ ἔδειξε τὴν Κυρίαν Σίγκλαιρ, ἥτις ἐκάθητο εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῶν χειρῶν της.

Ἐπηδήσαμεν δ' ἀμέσως εἰς ἄλλην ἄμαξαν, ὅπου κατελάβομεν δύο μενούσας κενὰς θέσεις, καὶ διῖπτάμενοι διὰ τῶν πεδίων, χωρὶς νὰ προφέρωμεν λέξιν, διότι περιστοιχίζομεθα ὑπ' ἀνθρώπων ἀγνώστων, ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Κοβεντρύ.

« Ἐκεῖ ὁ Ἐδουάρδος, λαβὼν με ἐκ τῆς χειρὸς, μ' ἐκράτησεν ὀπίσω, ἕως ὅτου ἐξῆλθον ὅλοι οἱ συνοδοιπόροι ἡμῶν, καὶ εἰς τὸν ὄμιλον αὐτῶν εἶδομεν καὶ τὴν Κυρίαν Σίγκλαιρ ῥιφθεῖσαν μᾶλλον ἢ καταβᾶσαν εἰς τὸν ἀπόβαθμον.

« — Πρέπει νὰ σεβασθῶμεν τὴν θλίψιν της, μοὶ εἶπεν. Ἄς μὴ τὴν πλησιάσωμεν ἐν ὅσῳ δὲν εἶναι ἀνάγκη.

« Τότε δὲ καταβάντες καὶ ἡμεῖς, τὴν παρηκολουθήσαμεν μακρόθεν καὶ ὀπίσω ἄλλων ἐπιβατῶν, οἵτινες μᾶς ἔκρυπτον ἀπ' αὐτῆς.

Τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Βασιλικῶν Ὅπλων δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ δὲ Κ. Σίγκλαιρ πρὸς αὐτὸ διευθύνθη, καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς ἓνα τῶν ὑπηρετῶν, τῷ περιέγραψε τὴν θυγατέρα της, καὶ τὸν ἠρώτησεν εἰς ποῖον ἀριθμὸν περιμένει. Ὁ ὑπηρέτης τῇ ἔδειξε θύραν κειμένην ἐντὸς μιᾶς τῶν πλαγίων παρόδων τοῦ ξενοδοχείου, καὶ ἐνῷ ἐκεῖνη εἰσῆρχετο, ἡμεῖς, ὅπως κατ' οὐδὲν κινήσωμεν τὴν προσοχὴν, ἐζητήσαμεν νὰ μᾶς ἐτοιμασθῇ πρόγευμα, καὶ ἅμα ἀνεχώρησεν ὁ θαλαμηπόλος, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν, ἐστράφημεν πρὸς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, οὗ ἡ θύρα εἶχε μείνει ἡμιηνεωγμένη.

« Ὅτε κατ' ἀρχὰς ἡ Κ. Σίγκλαιρ ἦλθεν εἰς τὴν θύραν ταύτην, καὶ εὐροῦσα αὐτὴν κλειστὴν, ἐκτύπησεν, ἡ Μαίρη ἀνασκιρτήσασα ἔσωθεν, ἔκραξεν.

« — Ἄ! Ἀδóλφε (τοῦτο ἦτο τοῦ Οὐίλλισῶνος τὸ ὄνομα). Ἦλθατε τέλος πάντων! Πῶς ἐφοβούμην μακράν σας!

« Ἀλλὰ μόλις ἀνοίξασα τὴν θύραν, εἶδεν, ἀντὶ τοῦ ὃν περίμενε, τὴν μητέρα της αἴφνης ἐμπρός της, καὶ ψιθυρίσασα· Ἡ μήτηρ μου! ἐδὼ ἡ μήτηρ μου! ἔμεινεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀκίνητος, καὶ ἅμα ἔπεσε λειποθυμοῦσα.

« Ἡ Κ. Σίγκλαιρ τῇ ἐδαψίλευσε πᾶσαν περιποίησιν, τῇ ἔβρεξε τὸ μέτωπον διὰ ψυχροῦ ὕδατος, τῇ ἔδωκε νὰ ὀσφρανθῇ ἀρώματα, καὶ τέλος τὴν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν αἴσθησιν.

« Συνελθοῦσα δὲ τέλος ἡ Μαίρη ἠνέωξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' ὥς εἶδε τὴν μητέρα της πάλιν, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς, καὶ κρύψασα τὸ πρόσωπον εἰς τὸ στῆθος της, ἤρχισε νὰ κλαίῃ σφοδρῶς.

Ἡμεῖς δ' ἀπесύρθημεν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου.

« — Μητερ, ἔλεγεν ἡ Μαίρη ὀλοφυρομένη, μητερ, θέλεις ποτὲ συγχωρήσει τὴν ὑπεύθυνον θυγατέρα σου; Μητερ, σὲ βλέπω, καὶ δὲν σχίζεται ἡ γῆ νὰ μὲ κρύψῃ; Ἡ ἄδικος προκατάληψίς σου κατὰ τοῦ Ἀδόλφου τὸν ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν, καὶ πολλάκις μὲ παρεκίνει νὰ φύγωμεν. Ἀντέστην, ἀντεπολέμησα δι' ὅσων εἶχον δυνάμεων, ἀλλ' ἡ δύναμίς του εἶναι τυραννικὴ καὶ ἀκαταμάχητος ἐπ' ἐμοῦ. Ἴδου πάλιν ἐγὼ εἰς τὸ στῆθος σου, μητερ. Ἀποφάσισον περὶ τῆς τύχης μου ὅπως θέλεις, ἀλλὰ μὴ μ' ἀφίσῃς ἀπὸ πλησίον σου. Σῶσόν με, μητερ, σῶσόν με ἀπ' ἐμαυτῆς· καὶ ἂν θέλῃς νὰ μὴ μὲ φονεύσῃ ἡ λύπη μου, δός μοι τὴν μητρικὴν σου συγχώρησιν.

« — Φιλτάτη μου Μαίρη, ἀπεκρίθη ἡ Κ. Σίγκλαιρ, ἀνοίγουσα εἰς αὐτὴν τὰς ἀγκάλας της· ἐγὼ πρέπει νὰ σοὶ ζητήσω συγχώρησιν· ἐγὼ ἦτις διὰ τῆς ἀναιτίου μου ἐπιμονῆς ἐπέσυρα ἐπὶ σὲ πᾶσαν πικρίαν, ὥστε ν' ἀποφασίσῃς καὶ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο κίνημα. Ὅποιαιδέποτε καὶ ἂν ᾗσαν αἱ προλήψεις μου, τὰς ἀποβάλλω. Εἰς τὴν θέλησίν σου θυ-

« — ἄζω τὴν ἐδικήν μου θέλησιν, τὴν κρίσιν μου εἰς τὴν κλί-
σιν σου.

« — Ὅχι, μήτερ, διέκοψεν ἡ Μαίρη. Ἡ ἰδική σου θέ-
λησις ἅς γίνῃ κατὰ πάντα, ἡ ἰδική σου κρίσις ἅς με ὁδη-
γήσῃ. Τὸ πρῶτον τοῦτο βῆμα τῆς παραφορᾶς σοὶ ὑπόσχομαι
νὰ ἦναι καὶ τὸ τελευταῖον. Αἱ τύψεις τοῦ συνειδότος, ὅσας
ἐπέφερα μέχρι τοῦδε, ἐξηγόρασαν κατὰ μέγα μέρος τὸ
σφάλμα μου.

« — Ἀλλὰ τὸ σφάλμα σου τοῦτο μὲ φωτίζει περὶ τῶν
αἰσθημάτων σου, ἀπεκρίθη ἡ Κ. Σίγκλαιρ. Ἐγὼ ἐφρόνουν
πάντοτε ὅτι δὲν ἠγάπας τὸν Οὐίλλισῶνα, ὅτι τὸ νομίζεις
μόνον· ἀλλ' ἤδη δὲν δύναμαι νὰ ἔχω πλέον περὶ τούτου ἀμ-
φιβολίαν. Ἦδη ἐγνώρισα τί ἡ εὐτυχία σου ἀπαιτεῖ, καὶ πρὸς
τοῖς ἄλλοις, μετὰ τὴν φυγὴν σου, ὁπισθοδρόμησις δὲν εἶναι
δυνατὴ πλέον. Διὰ τοῦτο παύω πᾶσαν ἀντίστασιν, δίδω τὴν
πλήρη συγκατάθεσίν μου εἰς τὸν γάμον σου μετὰ τοῦ Ἀδόλ-
φου. Θέλεις τὸν νυμφευθῇ ὅχι ὡς φυγᾶς, ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ
κόσμου ὅλου, καὶ ὑπὸ τῆς μητρός σου τὴν προστασίαν.

« Ἡ Μαίρη ἔκυψε τότε νὰ φιλήσῃ τῆς μητρός της τὴν
χεῖρα, οὐχὶ, ὡς μοὶ ἐφάνη, μεθ' ὅσης ζέσεως ἦτον ἐπόμε-
νον, ὅτε ὁ Ἐδουάρδος εἰσορμήσας,

« — Ὅχι, ἀνέκραξε, τοῦτο δὲν θέλει γίνεαι ποτέ. Ἀποσύ-
ρατε τὴν συγκατάθεσίν σας, Κυρία Σίγκλαιρ.

« Ἡ δὲ Μαίρη, ἅμα ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Ἐδουάρδου,
ὠχρίασεν, ἠρυθρίασε μετὰ ταῦτα, καὶ ἤρχισε νὰ τρέμῃ σφο-
δρῶς· τέλος δὲ, πνιγομένη ὑπὸ δακρύων, ἐρρίφθη εἰς τὰς
ἀγκάλας τῆς μητρός της, ἥτις ἐκλαβοῦσα τοῦτο ὡς ἔκφρα-
σιν τῆς λύπης της διὰ τοῦ Ἐδουάρδου τὴν ἀντίστασιν καὶ
τὴν τόλμην,

« — Κύριε Μορλέϋ, τῷ εἶπεν, εἴσθε πάντοτε δυσμενῆς

πρὸς τὸν Ἀδόλφον, καὶ ἴσως ἐξ αἰτίας ὑμῶν συνέλαβόν καὶ ἐγὼ ἄδικα πρὸς αὐτὸν αἰσθήματα. Δὲν ἤξεύρω τίς περίστασις σᾶς καθιστᾷ μάρτυρα τῆς παρούσης ἡμῶν θέσεως. Ἀλλὰ κρίνατε καὶ ὑμεῖς ἂν δύναμαι ν' ἄρνηθῶ τὴν συγκατάθεσίν μου, ὅτε μάλιστα οὐδένα λόγον ἔχω πρὸς τοῦτο.

« — Κυρία, εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος· ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Μαίρης, ἡ ἐπέμβασίς μου ἤθελεν εἶσθαι ἀναμφιβόλως αὐθάδεια. Ἀλλ' ἤδη ἡ ἐμὴ θέσις εἶναι δευτερεύουσα θεωρία. Ἡ Μαίρη καὶ ἄκουσα ἔπρεπε νὰ σωθῇ. Ὁ Οὐίλλισὼν εἶναι εἰς τὴν φυλακὴν.

« — Εἰς τὴν φυλακὴν! ἀνέκραξεν ἡ Μαίρη, καὶ ἅκτις εὐγενοῦς ἀγανακτήσεως ἐπέλαμψεν ἐπὶ τοῦ μετώπου της. Ὑμεῖς, κύριε ἐπράξατε τοῦτο;

« — Κυρία, ἀπήντησεν ὁ Ἐδουάρδος μετ' ἐμβριθείας καὶ γλυκύτητος ἐνταυτῷ, θωρακισθῆτε δύναμιν, καὶ εὐχαριστήσατε τὸν Θεὸν ὅτι σᾶς ἔσωσεν εἰς τοῦ βαράθρου τὸ χεῖλος. Ὁ Οὐίλλισὼν εἶναι αἰσχρὸς ἀπαταιῶν . . .

« — Κύριε Ἐδουάρδε! . . . ἠθέλησε νὰ εἰπῇ ἡ Μαίρη.

« — Κυρία, διέκοψεν αὐτὸς, πιστεύσατε ὅτι ὕβριν ποτὲ κατ' οὐδενὸς δὲν ἐπρόφερα δωρεάν. Ὅ,τι εἶπον περὶ τοῦ Οὐίλλισωνος, τοῦτο καὶ εἶναι. Σᾶς εἶπεν ὅτι εἶναι στρατηγὸς Ἰνδοῦ ἡγεμόνος, ὅτι ἔχει ἀπέραντα κτήματα εἰς Ἰνδίας, σᾶς εἶπε τέλος ὅτι σᾶς ἀγαπᾷ. Αἰσchrῶς σᾶς ἠπάτησεν.

« — Ἀλλὰ, κύριε . . . ἐπρόφερε πάλιν ἡ Μαίρη.

« — Θέλετε λοιπὸν νὰ ἤξεύρητε τί εἶναι; Ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐδουάρδος. Εἶναι κακοῦργος, ὅστις ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τῶν φυλακῶν τῆς Ἰρλανδίας, ὅστις ἐλήστευσε τὸν πατέρα τοῦ Ἑρρίκου Μακκόλεν, καὶ ὅστις σᾶς ἐνυμφεύετο μόνον ἵν' ἀρπάσῃ τὴν προῖκά σας καὶ νὰ σᾶς ἐγκαταλείψῃ.

« — Κύριε Ἐδουάρδε, εἶπεν ἡ Μαίρη ἐπισήμως ἐγειρο-

μένη. Περὶ τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς εὐθύτητος τῆς καρδίας
 αὐτῆς οὐδέποτε εἶχον ἀμφιβολίαν, οὐδ' ἀμφιβάλλω τὴν στιγ-
 μὴν ἔτι ταύτην. Ἡξεύρω ὅτι ὅσα λέγετε τὰ πιστεύετε·
 Ἡξεύρω ὅτι εἰς ὅλας τὰς πράξεις σας εἶναι ἀξιέπαινος ὁ σκο-
 πός σας. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Ἀδόλφου εἰσθε προκατειλημμέ-
 νος, καὶ αἱ κατ' αὐτοῦ προλήψεις σας σᾶς ἐκίνησαν εἰς πρᾶ-
 ξιν ἀδικαιολόγητον, δι' ἣν σᾶς συγχωρῶ, ἀφορῶσα εἰς τὴν
 πρόθεσίν σας, δι' ἣν ὁμως ἡ καρδία σας θέλει μεταμεληθῇ,
 καὶ ἣν θέλετε σπεύσει νὰ διορθώσητε.

«—Κυρία, ἀπεκρίθη ὁ Ἐδουάρδος, τολμῶ οὐχὶ τὴν συγ-
 γνώμην ὑμῶν νὰ ἐπικαλεσθῶ, ἀλλὰ τὴν εὐγνωμοσύνην σας
 ν' ἀπαιτήσω. Ἡ περίστασις εἶναι τόσον ἐπίσημος, ὥστε
 οὐδ' αὐτὸς ὁ φόβος μὴ ἔτι μᾶλλον ἐπισύρω τὴν ὑμετέραν
 ὀργὴν θὰ μ' ἐμποδίσει νὰ σᾶς ὁμολογήσω, ὅτι πάντοτε,
 πάντοτε εἶχον ἐφ' ὑμῶν ἐστηριγμένον τὸ βλέμμα, ὅτι ἔβλε-
 πον μετ' ἐγκαρδίου θλίψεως ἣν ἐλάμβανεν ἐπὶ τοῦ πνεύμα-
 τος ὑμῶν ἐπιρροὴν ὁ Οὐίλλισών· ἡ καὶ ἀνεξήγητος ἀπο-
 στρροφή ἣν αὐτὸς μοι ἐνέπνεεν, ἀποστροφή ἀναίτιος, ἐὰν θέ-
 λητε, μοι ἐφαίνετο ὡς φωνὴ τῆς καρδίας μου, ἀναγγέλλουσα
 κίνδυνον ἄγνωστον ὅστις ἐπεκρέματο ἐφ' ὑμῶν.

« Πολλάκις, δὲν θέλω νὰ σᾶς τὸ ἀποκρύψω, ἠθέλησα
 νὰ μεταδώσω τὰς ἐντυπώσεις καὶ εἰς τὴν μητέρα σας, καὶ
 κατῴρθωσα μάλιστα τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ λόγους δὲν εἶχον
 ὅπως μεταβάλω τὰς ἐντυπώσεις εἰς πεποιθήσεις, καὶ ἔβλε-
 πον ὅτι ὡς σκοτοδινιώσα ἐτρέχετε πρὸς ὅ,τι ἐνόμιζον ὅλε-
 θρόν σας, χωρὶς νὰ ὑπάρχη χεὶρ ἥτις νὰ σᾶς ἀναχαιτίσῃ,
 ἀπεφάσισα ν' ἀποπειραθῶ παντὸς τρόπου πρὸς ὑμετέραν
 σωτηρίαν, καὶ πεπεισμένος ὢν,—δὲν τὸ ἄρνοῦμαι, οὐδὲ νο-
 μίζω ὅτι ἀπατῶμαι,—ὅτι αἱ ἀλύσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου
 εἶχον δεσμεύσει τὴν φαντασίαν μᾶλλον ἢ τὴν καρδίαν σας,

ἤθελον νὰ δοκιμάσω ἂν δι' αὐτῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταπολεμηθῇ ἐκείνη, καὶ πέραν ἐμοῦ περιβλεψάμενος, ἀνεκάλυψα τὸν Ἑρρίκον Μακκόλεν, ὅστις τὴν ψυχὴν ἀτενῆ ἔχων πρὸς ὑμᾶς, ἔζη λατρεύων ὑμᾶς μετ' εἰλικρινεστάτης ἀφοσιώσεως.

« Διὰ τῶν αἰσθημάτων του τὴν εὐγένειαν, διὰ τὰ κοσμοῦντα αὐτὸν προτερήματα, ἐθεώρουν αὐτὸν ἄξιον τῆς ὑμετέρας ἐκλογῆς, καὶ τὸ σχέδιόν μου ἦτο νὰ συμμαχήσω μετὰ τῆς μητρὸς σας, καὶ ν' ἀντιτάξωμεν τὴν ἐνάρετον, τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπιρροὴν τοῦ Ἑρρίκου εἰς τοῦ ἄλλου τὴν ἀποτρόπαιον.

« Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἤθελον νὰ ἐρευνήσω πάντα τ' ἀφορῶντα ἐκεῖνον εἰς ὃν ἔμελλε νὰ ἐμπιστευθῇ ἡ τύχη σας, καὶ βλέπων ὅτι τὸ διπλοῦν αἶσθημα τῆς θλίψεως διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του καὶ τοῦ πρὸς ὑμᾶς ἔρωτός του, ὃν ἐθεώρει ἄνευ ἐλπίδος ἀφ' ὅτου περιῆλθεν εἰς πενίαν, τὸν καθίστα ἀνίκανον νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ πράξῃ τι περὶ ἑαυτοῦ ἀπεφάσισα μεταβαίνων εἰς Γερμανίαν, ὅπου μ' ἐκάλουν μηχανικάί τινες ἐργασίαι, νὰ ἐρευνήσω ἂν ἡ περιουσία τοῦ Μακκόλεν ἀπώλετο τῷ ὄντι ἀμεταστρεπτεῖ.

« Εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἀννοβέρου, ὅπου διέτριβον πρότινος, εἶχε συλληφθῇ συντροφία παραχαρακτῶν, ἧτις, ὡς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων κατεφάνη, εἶχεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γερμανίας διακλαδεύσεις· διὰ τοῦτο ἐγένετο πολὺς περὶ αὐτῆς λόγος, καὶ οὕτως ἔμαθον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνταποκριτῶν αὐτῆς ἦν καὶ τις Πολωνὸς κόμης Ἀλσίνσκης καλούμενος. Τοῦτο διήγειρεν ἀμέσως τὰς ὑποψίας μου, μὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ληστής τοῦ Μακκόλεν. Ἐσπευσα λοιπὸν νὰ καταθέσω εἰς τὴν ἀνάκρισιν ὅ,τι περὶ τοῦ κακουργήματος ἐκείνου ἐγνώριζον, καὶ τὸ δικαστήριον ἐζήτησε περὶ τούτου ἐνώπιόν μου

τον ἀρχηγὸν τῆς συμμορίας. Ὁμολόγησε δ' οὗτος, ὅτι ὁ ληστεύσας τὸν Μακκόλεν ἦν τῷ ὄντι ὁ Ἀλσίνσκης οὗτος, ὅστις οὔτε κόμης ἦτον οὔτε Πολωνὸς, ἀλλὰ λαθρέμπορός τις Ἀμερικανὸς ἐκ τοῦ Καναδᾶ, Τὸμ Γραϊγγ καλούμενος, ὅστις δὲ συνελήφθη ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ κατεδικάσθη εἰς διὰ βίου ἔσθμᾶ ἐπὶ κλοπῇ διὰ ῥήξεως καὶ ἀποπείρα φόνου, δραπετεύσας δ' ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ὅτι διέτριβεν ἄλλοτε ἄλλαχοῦ, ἐπ' ἐσχάτων δ' ἐν Λονδίῳ, συνεχῶς μεταβάλλων ὀνόματα, εἰς τὰς μετὰ τῆς συμμορίας δὲ σχέσεις τοῦ ὑπογράφων τὴν Πολωνικὴν ἐκείνην ψευδωνυμίαν. Παρουσιάσθησαν δὲ καὶ διάφοροι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ· μεταξὺ δ' ἄλλων καὶ μία, ἐκ Λονδίνου γεγραμμένη, ἣν ὁ ἀνακριτὴς μοὶ ἐπέτρεψε νὰ κρατήσω. Ἴδού αὕτη.

« Διατρίβω εἰσέτι ἐν Λονδίῳ. Ἡ θέσις δὲν μοὶ φαίνεται πολλὰ ὑγιεινὴ διὰ τὴν κρᾶσίν μου, καὶ ἀποστρεφόμενος πᾶσαν πολυπραγμοσύνην, μάλιστα τὴν ἀστυνομικὴν, ἣθελον ἤδη πλέει πρὸς τὴν Καλλιφορνίαν, τὸν χρυσοῦν παράδεισον τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀστυνομικῆς ἀνοχῆς, ἃν δὲν εἶχον ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν ἐπιχειρήσιν ἐπικερδέστατην διὰ τὴν ἐταιρίαν. Παρελόγισα μίαν χρυσοτραφῆ κληρονόμον, καὶ, ἂν ἀργήσω νὰ τὴν ἀρπάσω, κάμμίαν ἡμέραν θὰ μ' ἀρπάσῃ ἐκείνη. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν θὰ λησμονήσω νὰ ἐξασφαλίσω τὴν προῖκα, ἣτις εἶναι τεσσαράκοντα χιλιάδων λιρῶν, καὶ ἣτις, κατὰ τὰς ὑμετέρας συμφωνίας, ἐμβαίνει εἰς τὰ κοινὰ κέρδη. Εἰς τὴν Καλλιφορνίαν νομίζω περιττὸν νὰ μὲ συνοδεύσῃ ἡ Κυρία κόμησα, καὶ, ἂν θέλητε, τὴν ἀφίνω μετὰ τῶν ἐταιρικῶν κτημάτων. Ἐν τούτοις στείλατε δισχιλίας λίρας, οὐχὶ διὰ τῶν ἡμετέρων, διότι ἐδὼ ὑπάρχουσιν ὀξεῖαι ρίνες. Αὗται ἔσονται τὸ σπέρμα τὸ μέλ-

λον νὰ βλαστήσῃ εἰκοσαπλάσιον. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπολογιζόμεθα.

« Ὁ Κόμης Ἀλσίνσκης. »

« Ἴδου ἡ ἐπιστολή· ἰδέτε ἂν δὲν γνωρίζητε τὴν γράψαν χεῖρα.

« Ἡ Μαίρη ἤρπασε τότε τὸ ἔγγραφο, καὶ ἔρριψεν ἐπ' αὐτὸ τὰ βλέμματα. Ἀλλ' ἐν τῷ ἅμα ὠχρίασεν, ἤρχισε νὰ τρέμῃ, ἀφῆκε τὴν ἐπιστολὴν νὰ πέσῃ, καὶ ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῶν χειρῶν της.

« Τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν εἶχεν ἀποτελέσει καὶ εἰς ἐμὲ ἡ θεὰ τοῦ γράμματος τούτου. Ἐφριξα, διότι μοὶ ἐφάνη ὅτι ἀναγνωρίζω τὴν γραφὴν τοῦ Οὐίλλισῶνος, καὶ ἠθέλησα νὰ ζητηθῶσι πληροφορίαι περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῶν φυσικῶν χαρακτηρισμῶν τοῦ γράψαντος. Ἀλλ' οἱ συνωμῶται τῶν κακουργιῶν τοῦ δὲν τὸν ἐγνώριζον προσωπικῶς, καὶ κατέθεσαν ὅτι μετ' αὐτοῦ εἶχον σχετισθῇ διὰ τινος συνεταίρου των, κατοικοῦντος εἰς Ἰρλανδίαν.

« Ἡ πρώτη μου προσπάθεια ὑπῆρξε λοιπὸν νὰ ἐξασφαλίσω ἐπὶ τοῦ ἀνευρεθέντος ταμείου τῆς κακούργου ἐταιρίας τὴν κλαπεῖσαν οὐσίαν τοῦ Μακκόλεν, καὶ τοῦτο ηὐτύχησα νὰ κατορθώσω εὐκόλως, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς πληρεστᾶτης ἐξομολογήσεως ἐνὸς τῶν παραχαρακτῶν.

« Μετὰ ταῦτα δὲ, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διέβην δι' Ἰρλανδίας, κομιστῆς διακοινώσεων τῆς Ἀννοβερικῆς ἀστυνομίας πρὸς τὴν τοῦ Δουβλίνου, ἣτις ἀμέσως ἐνήργησε τὴν σύλληψιν τοῦ Ἰρλανδοῦ συνενόχου τῶν παραχαρακτῶν. Οὗτος δ' ὡμολόγησεν, ὅτι ὁ ψευδοκόμης ἐκεῖνος ἦν τῷ ὄντι ὁ Ἀμερικανὸς λαθρέμπορος Γραίγγ, ὁ δραπετεύσας ἀπὸ τῶν Ἰρλανδικῶν φυλακῶν, ἀλλ' ὅτι δὲν δύναται ἤδη νὰ εἰπῇ ποῦ εὐρίσκεται, διότι μετὰ τὴν κλοπὴν τοῦ Μακ-

χάλεν ἅπαξ μόνον ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρ' αὐτοῦ, εἰς ἣν εἶχε παραλείψει νὰ σημειώσῃ πόθεν ἔγραφεν, ὑπογράφετο δὲ οὐχὶ πλέον Ἀλσίνσκης, ἀλλὰ Οὐίλλισών.

« Τότε ὑπεσχέθην ἐγὼ εἰς τὴν ἀστυνομίαν νὰ τῇ βοηθῶ πρὸς σύλληψιν αὐτοῦ, καὶ ἅφ' οὗ ἐλήφθησαν αἱ καθήσεις τοῦ Ἴρλανδοῦ ἐταίρου, συγχρόνως δὲ καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς φυλακῆς ἅφ' ἧς ὁ λεγόμενος οὗτος Οὐίλλισών ἐδραπέτευσεν, περὶ τῶν φυσιογνωμικῶν αὐτοῦ χαρακτηριστικῶν, ἐξεδόθη ἔνταλμα συλλήψεως, ἐπιδοθὲν εἰς ἐμέ. Οὕτως, ἐλέγχων τὴν βραδύτητα τῶν σιδηροδρόμων, ἔσπευδον εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἤλπιζον νὰ φθάσω ἐν καιρῷ ὅπως σᾶς σώσω, ὅτε καθ' ὁδὸν σᾶς ἀπῆντησα.

« Ἐδὼ ὁ Ἐδουάρδος παύσας τὸν λόγον περιέμεινεν. Ἀλλὰ τὴν σιωπὴν διέκοπτον μόνοι τῆς Μαίρης οἱ ὀλοφυρμοί. Τέλος δ' ἡ Κυρία Σίγκλαιρ ἐκτείνουσα αὐτῷ τὴν χεῖρα,

« Ἡ Μαίρη, εἶπε, δὲν ἔχει πατέρα οὐδ' ἀδελφὸν νὰ τὴν προστατεύσῃ. Ἐπράξατε μετ' εὐγενοῦς ἀφοσιώσεως ὅ,τι οὐδ' ἀδελφὸς ἤθελε πράξει. Τὴν ἐπροστατεύσατε κατ' αὐτῆς τῆς ιδίας. Ἀπεκτήσατε ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου αἰώνια, καὶ πάσης ἀμοιβῆς κρείττονα δικαιώματα, καὶ πέπεισμαι ὅτι καὶ ἡ Μαίρη μου, ἐξελθοῦσα ἤδη τῆς ὀλεθρίας ἀπάτης της, συνεπικυροῖ τοὺς λόγους μου τούτους.

« Ἡ Μαίρη δ' ἐξέτεινε τότε καὶ αὕτη δειλῶς τὴν χεῖρά της πρὸς τὸν Ἐδουάρδον, καὶ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων της διέλαμψε μειδίαμα εἰς τὸ πρόσωπόν της, ὡς ἡ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἡλίου μετὰ τοῦ χειμῶνος τὸν ὄμβρον.

« — Ἀλλὰ, εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος, δὲν θεωρῶ εἰσέτι ὅτι ἐτελείωσεν ὡς ἐδὼ ἡ ἀποστολὴ οὐδὲ τὸ καθήκόν μου. Ὅτι ἐμακρύνθη τῆς δυστυχίας ὁ κίνδυνος δὲν ἀρκεῖ, ἂν δὲν ἰδῶ παγιουμένην καὶ τὴν εὐτυχίαν σας. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς

εἰπῶ, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐκρίζωθῇ τῆς ἀγνῆς καρδίας σας ὡς καὶ ἡ μνήμη αὐτῇ τοῦ κακούργου, ἀλλὰ πρέπει, πρὶν ἢ λάβῃ καιρὸν νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅποια, αἰσθήματα, ἐξαπατηθεῖσα, ἐτρέφετε πρὸς αὐτὸν, νὰ ἰδῇ ὅτι διεδέχθησαν αὐτὰ ἄλλα, ὑμῶν ἀξιώτερα. Σᾶς εἶπον ὅτι σᾶς ἀγαπᾷ, ὅτι σᾶς λατρεύει δι' ὅλης τῆς δυνάμεως καρδίας ἀγνῆς καὶ εὐγενοῦς ὁ Ἑρρῖκος. Εἶναι ἄξιος τῆς ἀγάπης σας. Πιστεύσατέ μοι. Δότε τῷ ὄσῃν εὐδαιμονίαν μόνος ὁ Θεὸς δύναται συνήθως νὰ δώσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Δότε τῷ τὴν χεῖρα καὶ . . τὴν καρδίαν σας.

« Ἄλλ' ἡ Μαίρη, ἥς τὸ πρόσωπον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τινος νὰ φαιδρύνηται, διὰ μιᾶς ἐρρίφθη πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της, καὶ μετὰ φωνῆς ἐκφραζούσης ἀπελπισίαν.

« Μῆτερ, μῆτερ, ἔλεγε, συγχώρησόν μοι, μῆτερ, δι' ὅ,τι ἔπραξα. Τὸ βλέπω, δὲν εἶναι ἀξία ν' ἀτενίζω τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ὅλοι μὲ περιφρονοῦσι. Δέν μοι μένει εἰμὴ ν' ἀποθάνω.

« Ἡ μήτηρ της δὲ τὴν ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας της· κλαίουσα· ὁ δὲ Ἐδουάρδος, προσερχόμενος πρὸς αὐτήν, ὡς προσέρχεται ὁ ἰατρὸς πρὸς τὸν ἀσθενῆ,

« Κυρία, τῇ εἶπε, διατὶ τὰς πικρὰς ταύτας λέξεις; Διατὶ σπαράττετε τὴν καρδίαν τῆς μητρός σας; Ἄν δυστυχῶς παρεσύρθη ἡ κρίσις μᾶλλον ἢ ἡ καρδία σας ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' ἡ τύχη σᾶς ἐπιφυλάττει μέλλον εὐδαῖμον, καὶ τοῦ Μακκόλεν ἡ ἀφοσίωσις θέλει ἐξαλείψει καὶ τὸ ἔσχατον νέφος ἀπὸ τοῦ μετώπου σας;

« Τοῦ Μακκόλεν! ἀνέκραζεν ἡ Μαίρη, διακοπτομένη ὑπὸ ὀλοφυρμῶν. Τί ἔχω ἐγὼ πρὸς τὸν Μακκόλεν; Εἶμαι, εἶμαι λοιπὸν, εἶμαι τῷ ὄντι, τὸ σκύβαλον τῆς ἀνθρωπότητος,

ἔχετε νὰ μὲ ρίπτητε εἰς τὸν πρῶτον ὅστις τύχη ἐμπρὸς σας ;
Ποῖον δικαίωμα ἔχετε νὰ μοὶ ὁμιλήτε περὶ τοῦ Μακκόλεν. —

ὦ ! μήτερ, μήτερ !

« Καὶ ριφθεῖσα εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρός της, ἤρχισε νὰ ὀλοφύρηται σπασμωδικῶς.

« Τότε εἶδον τὸν Ἐδουάρδον ὑπὸ μεγάλης ταραχῆς κυ-
ριευθέντα. Εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ κατέβη νέφος μελαγχολι-
κῆς σκέψεως· τὸ πρόσωπόν του μετέβαλλε χρώματα, καὶ
οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ ἐξέφραζον ἐναγώνιον δισταγμόν. Τέ-
λος, ὡς καθ' ἑαυτὸν ὁμιλῶν,

« — Τὰς πράξεις μας, εἶπε, διευθύνει ἡ μύοψ ἡμῶν φρό-
νησις, μέχρις οὗ ὁ Θεὸς, πέμπων τὰς περιστάσεις, μᾶς
ἀναγγεῖλῃ τὰς ὑπερτάτας αὐτοῦ βουλὰς. Ἦδη δὲ, βλέπω
προφανῶς, ἡ θέλησίς του εἶναι νὰ ὁμιλήσω. Πρέπει νὰ ἐπα-
ναφέρω, ὦ Μαίρη, εἰς τὴν δυστυχῆ, τεταραγμένην καρ-
δίαν σου τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὑπόληψιν.

« Ἐχω δικαίωμα, καὶ ἔχω καθῆκον νὰ ἐπιμείνω ὅπως
δεχθῆς σύζυγον, εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, πνέοντα εἰλικρινῆ ἀγά-
πην πρὸς σέ, μόνον ἔχοντα τῆς ζωῆς του σκοπὸν νὰ θυσιάσῃ
πᾶσαν τὴν εὐτυχίαν του εἰς τὴν ἰδικήν σου· ὅπως τὸν ἀγα-
θὸν δεχομένη Ἐρρῖκον, ἐπαναφέρῃς τὴν γαλήνην εἰς τὴν
καρδίαν σου, ἐξασφαλίσῃς τὴν ὑπόληψιν τῆς κοινωνίας, ἣν,
παρασυρθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀπατεῶνος ἐκείνου διεκινδύνευσας,
καὶ πρὸ πάντων ἐξασφαλίσῃς τὴν ἰδίαν σου ὑπόληψιν πρὸς
σέ αὐτήν. Τὸ δικαίωμα, τὸ καθῆκον τοῦτο, — καὶ ἡ Κυρία
Σίγκλαιρ ἄς μὲ συγχωρήσῃ ὅτι τὸ ἀπεσιώπησα μέχρι τοῦδε,
— εἶναι . . . ὅτι εἶμαι ἀδελφός σου.

« — Ἀδελφός μου ! ἀνέκραξεν ἡ Μαίρη, μείνασα ὡς
ἀπολελιθωμένη.

« — Τί λέγετε, κύριε Μόρλεϋ ; ἠρώτησεν ἡ Κυρία Σίγ-

κλαιρ βλέπουσα μὲν ὅτι ὠμίλει αὐτὸς σπουδάζων, ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ ἐννοήσῃ τί ἤθελε νὰ εἰπῇ.

« — Τὸ ἔγγραφον τοῦτο θέλει σᾶς δώσῃ πᾶσαν ἐξήγησιν, ἀπήντησεν ὁ Ἐδουάρδος. Ἄλλ' ὀφείλω νὰ σπεύσω εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἣτις περιμένει παρ' ἐμοῦ τὰς περαιτέρω διασαφήσεις περὶ τοῦ κακούργου.

« Καὶ ταῦτα λέγων, ἐξῆλθε μετ' ἐμοῦ, ἀφείς τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν τοῦ πατρός του εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκπεπληγμένης Κ. Σίγκλαιρ, τῆς μόνης γυναικὸς ἐπὶ τῆς γῆς, ἣτις εἶχε συμφέρον νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἐκείνη ἡ ἐπιστολή.

— Ἄλλὰ, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα, ὑμεῖς ὅστις τόσον παρατηρεῖτε, δὲν δύνασθε νὰ μᾶς εἰπῇτε πόθεν τὰ δάκρυα καὶ ἡ βαθεῖα ἐκείνη θλίψις τῆς Μαίρης, ὅτε ὁ Ἐδουάρδος τῇ ἐπρότεινε νὰ νυμφευθῇ τὸν Ἑρρίκον; Τί; ἡσθάνετο εἰς τὴν καρδίαν της ἴσως εἰσέτι φωνὴν τινὰ ὑπὲρ τοῦ Οὐίλλισῶνος;

— Τούτου, ἀπήντησα ἐγὼ, καὶ ἡ ὑπόνοια μόνη εἶναι ὕbris καὶ πρὸς τὸν νοῦν καὶ πρὸς τὴν καρδίαν της. Ἄλλο αἶσθημα πρὸς αὐτὸν δὲν τῇ ἔμεινεν, εἰμὴ ὁ βδελυγμὸς ὃν ἐμπνέουσι τ' ἀκάθαρτα ἔρπετά, καὶ ἡ φρίκη εἰς τὴν ἀνάμνησιν ὅτι εὐρέθη εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ περιφρονητοῦ τούτου ὄντος.

— Λοιπὸν ἀπεστρέφετο τὸν Ἑρρίκον; ἠρώτησε πάλιν ἡ Ἀγλαΐα.

— Ἐξ ἐναντίας, ἀπεκρίθην. Συμπάθειαν καὶ εὐμένειαν πρὸς αὐτὸν παρετήρησα ἐκ μέρους της πάντοτε.

— Λοιπὸν πόθεν, ἐπέμεινεν ἐκείνη, ἡ τόση της δυσἀρέσκεια, ὅτι ὁ Ἐδουάρδος τῇ ἐπρότεινε νὰ τὸν νυμφευθῇ.

— Πόθεν; ἀπήντησα. Ἄ! ἴσως τὸ ἐννοήσωμεν μέχρι τέλους.

« Ἡ Ἀστυνομία λοιπὸν, ἐξηκολούθησα, λαβοῦσα παρὰ

τοῦ Ἐδουάρδου πάσας τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, καὶ ἀνα-
γνωρίσασα τὴν ταυτότητα τοῦ Οὐίλλισῶνος μετὰ τοῦ λα-
ρεμπόρου Γραιγγ, διέταξε τὴν ἀποπομπὴν αὐτοῦ εἰς τὸ
εσμωτήριον, ὅθεν εἶχε δραπετεύσει.

« Ὅτε δ' ἡμεῖς μετὰ μίαν ὥραν ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ ξε-
νοδοχεῖον τῶν *Βασιλικῶν Ὀπλῶν*, εὔρομεν ὅτι ἡ Μαίρη
ἡσθένει. Ἡ δὲ Κυρία Σίγκλαιρ, ἀποδίδουσα εἰς τὸν Ἐδου-
άρδον τοῦ πατρός του τὴν ἐπιστολὴν, τῷ ἠνέωξε μητρικῶς
τὰς ἀγκάλας.

« — Ἐλπίζω Κυρία, τῇ εἶπεν αὐτός, ὅτι ἐγκρίνετε τὴν
συμβουλήν μου πρὸς τὴν Μαίρην, καὶ ὅτι θέλετε μεταχει-
ρισθῇ τὴν ἐπιρροήν σας ὅπως τὴν πείσωμεν.

« — Ἀναγνωρίζω, ἀπεκρίθη ἡ Κ. Σίγκλαιρ, ὅτι ἡ ἀδελ-
φικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας της σᾶς ὑπηγόρευσε τὴν
συμβουλήν ταύτην, ἧς ἐκτιμῶ τὴν φρόνησιν, καὶ ἣν ἤθε-
λον συνδράμει μετὰ πάσης δυνάμεως, ἂν τὴν ἐφρόνουν ἤδη
ἐκτελεστὴν ὡς ἄλλοτε. Ἀλλ' ἤδη αἱ περιστάσεις μετεβλή-
θησαν. Εἰς τὸν Ἑρρίκον ἀπεδόθη τοῦ πατρός του ὁ μέγας
πλοῦτος, καὶ . . .

« Ἡ κυρία Σίγκλαιρ διεκόπη διστάζουσα· ὁ δ' Ἐδουάρ-
δος, λαβὼν ἀπὸ τοῦ χαρτοφυλακείου του ἔγγραφον ὃ εἶχε
συντάξει ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου τῆς πόλεως ἐκείνης
ἐξερχόμενος τῆς ἀστυνομίας, τὸ ἔθεσεν ἐμπρὸς της, λέγων,

« Ἴδου ἡ ἀπόκρισίς μου.

« Περιεῖχε δὲ τὸ ἔγγραφον ὅτι ὁ Ἐδουάρδος δίδει εἰς
προῖκα εἰς τὴν ἀδελφὴν του Μαίρην πᾶσαν τὴν περιουσίαν
ὅση τῷ περιῆλθε κληρονομικῶς παρὰ τοῦ πατρός του.

« — Φίλτατε υἱέ, ἀνέκραξεν ἡ Κ. Σίγκλαιρ, λαμβάνουσα
αὐτὸν ἐκ τῶν δύο χειρῶν, ἡ γενναιότης σου εἶναι θαυμασ-
μοῦ ἄνωτέρα. Δέχθητι δι' ἐμοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Μαί-

ρης· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ τὴν συμβουλευθῶ, ἀναλαμβάνω νὰ σ' εἰπῶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τὴν εὐγενῆ προσφορὰν σου. Ἡ εὐτυχία τοῦ ἀδελφοῦ της, σοὶ τὸ λέγω ἐκ μέρους αὐτῆς, διότι τὴν γνωρίζω, θέλει εἶσθαι ἢ μεγαλητέρα της εὐτυχία.

« — Τὴν ἄρνησίν σας τὴν περιέμενον, εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος, καὶ αὐτὴ σᾶς ἐξηγεῖ διατί πρὸ τοσούτου καιροῦ ἐσιώπων περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς γεννήσεώς μου. Ἀλλ' ἤδη εἶχον λόγον, μὴ μ' ἐρωτᾶτε ποῖον, νὰ φρονήσω ὅτι ἔπρεπε νὰ γνωρίσῃ αὐτὸ ἡ Μαίρη. Ἄν ἀληθῶς κήδηται ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας μου, θέλετε τὴν ἱκετεύσει ἐκ μέρους μου, ὅταν εἶναι εἰς στάσιν νὰ σᾶς ἀκούσῃ, νὰ μὴ καταστρέψῃ διὰ τῆς ἀρνήσεώς της τὴν μόνην μου εὐτυχίαν. Εἰπέτε τῇ ὅτι ἂν δὲν θέλῃ νὰ δεχθῇ τὴν ἀδελφικὴν προσφορὰν μου, δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν κληρονομίαν μου μετὰ θάνατόν μου! Ἄς σκεφθῇ αὐτοὺς μου τοὺς λόγους.

« Ἀλλὰ καὶ αἱ λέξεις αὗται, ὅσον τρομερὰν ἔννοιαν καὶ ἂν ἐφαίνοντο περιέχουσai, δὲν ἔπεισαν εἰσέτι τὴν κυρίαν Σίγκλαιρ. Εἶναι δὲ περιττὸν νὰ σᾶς εἰπῶ ὅσους λόγους, ὅσας παρακλήσεις μεταχειρίσθῃ μετὰ τῆς μεγίστης αὐταπαρνήσεως· ἀλλὰ ματαίως! Ὡστε ὅτε ἡ κατάστασις τῆς υἱείας τῆς Μαίρης ἐπέτρεψε ν' ἀναχωρήσωμεν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο οὐδέτερον μέρος εἶχεν ἔτι ἐνδῶσει εἶχεν ὁμως μείνει συμπεφωνημένον, ὅτι ἡ Μαίρη θέλει νυμφευθῇ τὸν Ἑρρίκον. Καὶ αὐτὴ δὲ, ὅτε ἡ μήτηρ της ἐζήτησε νὰ τὴν προτρέψῃ ἐκ νέου εἰς τοῦτο.

« — Μὴ μὲ συμβουλεύεσθε, μὴ μ' ἐρωτᾶτε, εἶπε, νέα δάκρυα χύνουσα. Ἡ κεφαλὴ μου δὲν δύναται νὰ συνάψῃ ιδέας· κενὸν εὐρίσκω εἰς αὐτὴν, κενὸν εἰς τὴν καρδίαν μου.

Ἦ μ' ἐρωτᾶτε. Κρίνατε, ἀποφασίσατε, πράξατε περὶ ἐμοῦ, τι θέλετε.

« Οὕτω τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ἐπεστρέψαμεν εἰς Λον-
 γίνον.

Ἡ πρώτη δὲ φροντὶς τοῦ Ἐδουάρδου καὶ ἐμοῦ ἦν νὰ
 πεύσωμεν πρὸς τὸν Ἑρρίκον Μακκόλεν, ὃν εὔρομεν ἐλα-
 φρῶς ἀσθενοῦντα. Ὁ Ἐδουάρδος τῷ ἀνήγγειλε τὴν χαρο-
 ποιὸν εἶδησιν τῆς ἀνευρέσεως τῆς περιουσίας του. Ἰδὼν
 δ' ὅτι μετρίαν ἐπ' αὐτοῦ ἀπετέλει ἐντύπωσιν,

« — Ἀλλὰ, τῷ εἶπε, δὲν νομίζεις ὅτι ἡ εὐτυχία αὕτη
 δύναται νὰ σοὶ ἐπιπεδώσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς ἄλλην μεγαλη-
 τέραν;

« Ὁ Ἑρρίκος ὁμῶς ἔμεινεν ἀτενῶς βλέπων τὸν Ἐδουαρ-
 δον, ὡς νὰ μὴν ἐννόει. Τέλος δὲ ριφθεὶς εἰς τὰς ἀγκάλας του,

« — Φίλε, φίλτατε φίλε, ἀνέκραξεν, ἐν ᾧ δάκρυα ἐξώρ-
 μησαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, νομίζεις ὅτι τοιαύτη μακα-
 ριότης δύναται ποτὲ νὰ δοθῇ εἰς ἐμέ; Νομίζεις; . . . δύνα-
 μαι; . . . δύναμαι νὰ τολμήσω ν' ἀποβλέψω εἰς τὴν Μίς
 Σίγκλαιρ ποτέ; Ἀλλ' ὄχι! μὲ χλευάζεις. Σὺ μοὶ λέγεις
 τοῦτο, σὺ, ὅστις, τὸ ἡξεύρω, ἔτρεφες πάντοτε τρυφερώτατα
 πρὸς τὴν Μαίρην αἰσθήματα, καὶ ὅστις δὲν εἶναι δυνατόν
 νὰ μὴ προτιμηθῇς ἐμοῦ. Μὲ προτρέπεις εἰς τὴν αὐθάδη πρό-
 τασιν, ἴσως διότι εἶσαι πεπεισμένος ὅτι θ' ἀποτύχω.

« — Ὅχι, ἀπήντησεν ὁ Ἐδουάρδος μειδιῶν. Σὲ προ-
 τρέπω εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι
 θέλει γίνεαι δεκτὴ. Ἐχεις, φίλε Ἑρρίκε, πᾶν διδόμενον ὥστε
 νὰ μὴ φοβεῖσαι ἀντίζηλον οἷος ἐγώ. Ἀλλως τε δὲν εἶμαι ἀν-
 τίζηλός σου. Πρὸς καθησύχασίν σου, μάθε ὅ,τι καὶ ἄλλους
 ἐξέπληξε, μάθε ὅτι εἶμαι ἀδελφὸς τῆς Μαίρης.

« Ἡ ἐκπληξὶς τοῦ Ἑρρίκου ἦτο τῶνόντι φυσικὴ· καὶ ὁ

Ἐδουάρδος τῷ ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας διασαφήσεις ὅπως τὴν ἐλαττώσῃ. Ἐσυμφωνήθη δ' ὅτι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἠθέλομεν ἀπαντηθῇ εἰς τῆς Κ. Σίγκλαιρ, καὶ ὁ Ἐρρίκος κατεπείσθη ν' ἀποτολμήσῃ ἐκεῖ τὴν πρότασίν του.

« Τὸ ἐσπέρας λοιπὸν ἀπήλθομεν τῶντι εἰς τῆς Κ. Σίγκλαιρ, ὅπου ἡ Μαίρη ὑπεδέχθη τὸν Ἐδουάρδον ὡς ἀδελφόν, ἀλλὰ δὲν ἤξεύρω πῶς βεβιασμένως, καὶ οὐχὶ μετὰ τῆς ἐκχύσεως καὶ τῆς προθυμίας ὅσῃν περιέμενον ἐκ τῆς ἀφελείας τοῦ χαρακτῆρός της. Καὶ ὅτε προσεκλήθη ὑπὸ τῆς μητρός της νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ πρῶτον ἀδελφικὸν φίλημα, τὴν εἶδον ὠχριάσασαν, ὡς ἂν ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ λειποθυμία.

— Καὶ διατί ὅλα ταῦτα, ἂν ἐπιτρέπηται νὰ ἐρωτήσωμεν; εἶπεν ἡ Ἀγλαία.

— Διότι, ἀπεκρίθην, ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά δὲν ὑπακούει πάντοτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, οὐδ' εἶναι πάντοτε ἐτοίμη νὰ συνυπογράψῃ ὅσας σχέσεις συνδέουσι τὰ συμβόλαια.

« Ἐν τούτοις ἡ ἐσπέρα παρῆλθε, καὶ ὁ Ἐρρίκος δὲν ἐφάνη.

« — Ἐφοβήθη, μοὶ εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος, ὅτε ἐχωριζόμεθα.

« Καὶ ἐσυμφωνήσαμεν ν' ἀπέλθωμεν ὁμοῦ πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπαύριον, καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξωμεν.

« Περὶ τὴν μεσημβρίαν λοιπὸν τῆς μετὰ ταῦτα ἡμέρας, ἀπελθὼν συνώδευσα τὸν Ἐδουάρδον πρὸς τὸν Ἐρρίκον, ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα εὗρομεν αὐτὸν δεινῶς πάσχοντα. Ἀμέσως δ' ἐπέμψαμεν δι' ἰατρὸν, ὅστις ἐλθὼν παρετήρησεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὸν ἀσθενῆ μετὰ προσοχῆς, καὶ μετὰ ταῦτα, λαβὼν ἡμᾶς κατὰ μέρος, μᾶς εἶπεν ὅτι ἄλλην ἐξήγησιν τῶν συμπτωμάτων δὲν βλέπει, εἰμὴ ὅτι ὁ πάσχων ἐφαρμακεύθῃ, καὶ ὅτι ἐλπίς πολλὴ σωτηρίας δὲν μένει.

« Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ἐμείναμεν ἀμφοτέροι ὡς ἐμβρόν-
ητοι. Ἐλθὼν δ' ὁ Ἐδουάρδος πρὸς τὸν Ἑρρίκον, καὶ ὠχρὰ
καὶ τρέμοντα ἔχων τὰ χεῖλη, ἤρχισε νὰ τὸν ἐξετάζη περὶ
τῆς διαίτης του κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Ἄλλ' ὁ Ἑρ-
ρίκος ἀπεκρίθη ὅτι πρὸ ἡμερῶν δὲν ἔφερεν εἰς τὰ χεῖλη του
ἐλάχιστον ἐπιβλαβὲς ἢ ὑποπτον πρᾶγμα· ὅτι δὲν ἔτρω-
εν εἰμὴ λιτὴν τροφήν, ἣν τῷ παρεσκεύαζεν ὁ ὑπηρέτης
του, καὶ οἶνον πρὸ πολλοῦ δὲν ἔπιεν, ἐκτὸς ὀλίγου ἐκ μιᾶς
φιάλης ἣν ἔλαβε δῶρον.

« — Καὶ τίνος εἶδους οἶνος ἦτον ; ἠρώτησεν ὁ ἱατρός.

« — Γερμανικὸς, ἀπήντησε μετ' ἀγῶνος ὁ ἀσθενής. Ἴδου
ἐκεῖ ἡ φιάλη. Καὶ ἠξεύρετε πῶς τὸν ἔχω ; ἐπρόσθεσεν ἀπο-
τεινόμενος εἰς ἡμᾶς. Μίαν ἐσπέραν ἀκούσας εἰς τοῦ Κ. Μα-
ξουέλλου τὸν Κ. Οὐίλλισῶνα ὁμιλοῦντα γερμανιστὶ, τὸν
ἠρώτησα ἂν ἦτο ποτὲ εἰς Γερμανίαν. Δὲν ἠξεύρω διατὶ μοὶ
ἐφάνη ὅτι τὸν ἐτάραξεν ἡ ἐρώτησίς μου αὕτη, καὶ τῷ τὸ
εἶπον. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀνεκάγχασε, καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι ἐσχέ-
πτετο νὰ μοὶ ὑποδείξῃ ἐμπράκτως ὅτι ἦτον εἰς Γερμανίαν,
στέλλων μοι ἐξαίρετον τινὰ γερμανικὸν οἶνον ὃν εἶχεν εἰς
τὸν οἰνῶνά του. Ἄν καὶ τῷ εἶπον ὅτι σπανίως πίνω οἶνον,
μοὶ τὸν ἔπεμψεν ὅμως τὴν αὐτὴν ἐσπέραν· ἐκτοτε δὲ καθ' ἡμέ-
ραν ἔπινον ἐξ αὐτοῦ ἐν μικρὸν ποτήριον.

« Ἐνῷ δ' ὠμίλει ὁ Ἑρρίκος, ὁ ἱατρός ἀνέλυε τινὰς στα-
γόνas τοῦ οἶνου. Αἰφνης δὲ τὸν εἶδον ὅτι ἠγέρθη ἐν μεγάλῃ
ταραχῇ, καὶ νεύσας πρὸς ἡμᾶς,

« — Ὁ φίλος σας, μᾶς εἶπε κρυφίως, δὲν ἔχει ἐλπίδα
ζωῆς. Ὁ οἶνος εἶναι φαρμακευμένος, ἐδὼ ἡ ἀστυνομία ἔχει
τοῦντεῦθεν καθήκοντα, ἐγὼ δυστυχῶς ὄχι πλέον.

« Φαντάζεσθε ὅποῖος κεραυνὸς δι' ἡμᾶς. Αἱ κυρίαι Σίγ-
κλαιρ, μαθοῦσαι τὸ συμβάν, ἤλθον καλοκαγάθως πρὸς τὸν

Ἐρρίκον ἀμφοτέραι, καὶ τὰ δάκρυα ἃ ποταμηδὸν ἔχυνεν ἡ Μαίρη ἐπὶ τοῦ νεκρουμένου προσώπου του ἠνέωξαν εἰς τὴν ψυχὴν του τὰς πύλας τοῦ παραδείσου.

« Οὕτως ἀπέθανεν ὁ δυστυχὴς νέος, τελευταῖον θῦμα τῆς θηριωδίας καὶ τῶν ὑποψιῶν τοῦ βδελυροῦ ἐκείνου, ὅστις, ἐνῶ ἔτι ἐγὼ διέτριβον ἐν Ἀγγλίᾳ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον δι' ἀγχόνης.

Ἐδὼ ἐσιώπησα· ἀλλ' ἡ Ἀγλαΐα εἶχε πάντοτε τὸ βλέμμα εἰς τὰ χεῖλη μου, ὡς προσμένουσα ὅτι θ' ἀνοιχθῶσιν ἐκ νέου.

— Δὲν ἔχεις νὰ παραπονεθῇς, φιλτάτῃ Ἀγλαΐα, εἶπεν ἡ Καλλιόπη. Ἴδου δρᾶμα καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἔχον τραγικὴν τὴν λύσιν προσέτι. Ἐν ἀπὸ τὰ πρόσωπα ἐφαρμακεύθη καὶ ἐν ἐκρεμάσθη.

— ὦ! μόνον ἐν! εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα.

— Πῶς μόνον ἐν; κυρία μου, εἶπον ἐγώ. Ἡθέλετε νὰ κρεμασθοῦν ὅλα ἴσως! Ἀλλὰ λησμονεῖτε ὅτι μεταξὺ τῶν προσώπων, ἂν καὶ βωβὸν, ἤμην ἐν καὶ ἐγώ.

— Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγλαΐα. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω τοῦ Ἀριστοτέλους τοὺς κανόνας· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι τὸ δρᾶμά σας μοὶ φαίνεται χωρὶς τέλους. Ποῦ ἠκούσθη ποτὲ δρᾶμα, ὅπου καὶ ἡ ἥρωὶς καὶ ὁ ἥρωὺς οὔτε θανατώνονται, οὔτε καὶ νυμφεύονται.

— Εἰς τὸ θέατρον ποτὲ, εἰς τὸν κόσμον καθ' ἡμέραν, ἀπεκρίθην ἐγώ.

Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην εἰσελθὼν ὁ διανομεὺς τοῦ ταχυδρομείου μοὶ ἐνεχείρισε μίαν ἐπιστολήν. Ἀμα δὲ λαβὼν αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας,

— ὦ! τί σύμπτωσις! ἀνεφώνησα. Ἴδου ἴσως ἡ λύσις ἣν μοὶ ζητεῖτε τοῦ δράματος. Εὑρετε, ἂν ἤμπορῇτε, τίς μοὶ γράφει τοῦτο τὸ γράμμα.

— Στοιχηματίζω ὅτι ὁ Οὐίλλισὼν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης, εἶ-
πεν ἡ Ἀγλαΐα.

— Τίς ἤξεύρει, εἶπεν ἡ Καλλιόπη, ἂν ὅχι ἡ Μαίρη, ἥτις,
οὐδ' οὐ ὁ εἷς ἐκ τῶν φίλων τῆς ἀπέθανε διὰ φαρμάκου, ὁ
ἄλλος δι' ἀγχόνης, καὶ ὁ τρίτος εὐρέθη ἀδελφός τῆς, ἀπο-
τίνεται εἰς τὸν μόνον μένοντα, ἂν καὶ εἰς τοὺς ἀντίποδας.

— Δὲν τὸ ηὔρατε ἀπήντησα. Τὸ γράμμα εἶναι . . . τοῦ
Ἐδουάρδου.

— Τοῦ Ἐδουάρδου ! ἀνέκραξαν ἀμφότεραι, ἐν ᾧ ἐγὼ ἀνοί-
ξας τὴν ἐπιστολὴν ἤρχισα νὰ τὴν ἀναγινώσκω.

— ὦ ! τί παράδοξον ! εἶπον ἐγὼ μετ' ὀλίγων γραμμῶν
ἀνάγνωσιν.

— Τί ; τί ; ἠρώτησαν συγχρόνως ἡ Καλλιόπη καὶ ἡ
Ἀγλαΐα.

Ἄλλ' ἐγὼ ἐξακολουθήσας ν' ἀναγινώσκω κατ' ἐμαυτὸν,
ἐπανελάμβανον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν,

— Εἶναι τῷ ὄντι ἀνήκουστον ! — Πῶς εἶναι δυνατόν !
— Τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει !

— Ἄλλ' εἰπέτε μας τί εἶναι ; τί εἶναι ; ἠρώτων ἀλληλο-
διαδόχως ἡ Ἀγλαΐα καὶ ἡ Καλλιόπη.

— Πᾶσα λέξις αὐξάνει τὴν ἐκπληξίν μου, ἐξηκολούθησα
ἐγὼ, ἀναγινώσκων πάντοτε, χωρὶς ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰς ἐρω-
τήσεις των.

— Ἀλλὰ θέλω νὰ μάθω τί περιέχει τὸ γράμμα σας, εἶ-
πεν ἡ Ἀγλαΐα ἀνυπομόνως, ἀρπάζουσα τὸ γράμμα, οὐ τὸ
ἥμισυ ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖράς μου.

— Ἄν θέλητε νὰ τὸ μάθητε, ἀπήντησα ἡσυχῶς, πρέ-
πει νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ τὸ ἀναγνώσω.

— Ἀναγνώσατε λοιπὸν, μοὶ εἶπε ρίπτουσά μοι τὸ τε-
μάχιον, ἀλλ' ἀναγνώσατε ταχέως.

— Λύσιν τοῦ δράματός μου ἠθέλετε, εἶπον τέλος, ἀφ' οὗ ἀνέγνων ἐπὶ τινας στιγμάς. Ἴδου ἀκούσατε τί μοι γράφει ὁ Ἐδουάρδος.

Καὶ μετέφρασα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐν μέρος τῆς ἐπιστολῆς ὡς ἔπεται.

« Κατὰ παράδοξον συγκυρίαν ἔγινες μάρτυς τῶν τελευταίων συμβάντων τῆς ζωῆς μου· ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἔχεις δικαίωμα νὰ μάθῃς αὐτῆς τὴν παράδοξον μεταβολήν. Προχθὲς εἰσῆλθε πρὸς ἐμὲ ἄνθρωπος ἄγνωστος, ὅστις ἀνηγγέλθη ὡς Λόρδος Ὀνιγκτῶν, καὶ καθήσας ἀπέναντι ἐμοῦ μὲ παρεκάλεσε ν' ἀκούσω τὴν ἐξῆς διήγησιν. « Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, εἶπεν, εἶχον νυμφευθῆ εἰς Παρίσια νέαν Γαλλίδα, ἣν ἠγάπων περιπαθῶς, καὶ ἥτις μοι ἔλεγεν ὅτι μὲ ἠγάπα. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἐτῶν συμβίωσιν ἐνόησα ὅτι μὲ ἠπάτα, καὶ μίαν ἡμέραν, λαβοῦσα τὸ μονοετὲς παιδίον μας, ἐδραπέτευσε μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της. Πᾶσαν ἐκδίκησιν ἐνόμισα ἐμαυτοῦ κατωτέραν· οὐχ' ἤττον ὅμως ἐδίωξα τοὺς ἀναξίους, καὶ φθὰς αὐτοὺς, τοῖς ἀφῆρεσα τὸ βρέφος, καὶ τὸ ἀπέστειλα εἰς Σκωτίαν πρὸς τινὰ ἀρχαῖον γνώριμον τῆς οἰκογενείας μου, ν' ἀνατραφῇ παρ' αὐτῷ. Ἐγὼ δὲ, μετὰ βαρείας καρδίας, ἀπῆλθον τῆς Εὐρώπης, καὶ μετέβην εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

« Ἐκεῖ ἐπὶ τινὰ ἔτη περιηγήθην, εἰς σπουδὴν ἀσχολούμενος τῆς φυσικῆς ιστορίας. Τέλος δ' ἀποκατέστην εἰς μέρος τῆς Γουϊάννης, ἐνυμφεύθην ἐκεῖ, καὶ ἀπελάμβανον γλυκείας εὐημερίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς νέας οἰκογενείας μου. Ἀλλὰ πρὸ δύο ἐτῶν δεινὴ ἐπιδημία ἐνέσκηψεν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Οἱ δύο υἱοί μου καὶ ἡ θυγάτηρ μου ἐθερίσθησαν ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἡ θλίψις ἔσυρε κατόπιν των τὴν μητέρα των εἰς τὸν τάφον. Ἐρημος ἔμεινα τότε εἰς τὸν

ξένον καὶ ἔρημον τόπον, ἡμιθανῆς εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, ὅστις ἐνέκλειεν ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχον ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ τέλος εἰς τὴν πάλην μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, ἡ ζωὴ ὑπερίσχυσε. Τότε ἀνεμνήσθην ὅτι ὑπῆρχεν ἴσως ἔτι εἷς μόνος δεσμὸς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτῆς, ἀνεμνήσθην τοῦ ἐν Εὐρώπῃ υἱοῦ μου, καὶ ἔσπευσα εἰς Σκωτίαν. Ἡ ἄπιστος πρώτη μου σύζυγος εἶχεν ἀποθάνει· εἶχεν ὁμοίως ἀποθάνει καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὃν εἶχον παραδώσει τὸ τέκνον μου. Ἀλλ' ἰδοὺ ἀντ' αὐτοῦ τί εὔρον εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀναγνώσατε ταύτην τὴν ἐπιστολήν.

« — Πῶς! ἔκραξα ἐγὼ, ἅμα τὴν ἔλαβον εἰς χεῖρας. Τὸ γράψιμον τοῦ Μορλέϋ!

« — Τοῦ Μορλέϋ, μοὶ εἶπε, καλὰ τὸ ἐγνωρίσατε· ἀλλ' ἀναγνώσατε. — Τότε ἀνέγνω· εἶχε δὲ ἡ ἐπιστολὴ ὡς ἔπεται. Ἐξωθεν μὲν « *Πρὸς τὸν Λόρδον Ὀνιγκτῶνα, ὅταν τὴν ζητήσῃ* »· ἔσωθεν δέ· « Μιλόρδε, ὀλίγον ἀφ' οὗ μοὶ ἐπέμψατε τὸν υἱόν σας, ἀπεβίωσεν ἐν βρέφος τρεφόμενον παρ' ἐμοί. Μὴ θέλων νὰ λυπήσω τὸν πατέρα του, δὲν τ' ὠμολόγησα κατ' ἀρχάς, καὶ τῷ ἐπέτρεψα νὰ ἐκλαμβάνῃ τὸ παιδίον σας ὡς ἐδικόν του. Μετὰ ταῦτα δὲ καθ' ὅσον δὲν ἤκουον περὶ ὑμῶν τίποτε, μὴ ἡξεύρων ἂν ζῆτε ἢ ἂν ἀπεθάνετε, ἐπέτρεψα νὰ παρατείνηται ἡ ἀπάτη, ὅπως μὴ στερηθῇ ὁ υἱός σας πλουσίου πατρὸς καὶ προστάτου. Ἄν ἔλθητε ποτὲ καὶ τὸν ζητήσητε, καὶ ἐγὼ δὲν ἤμαι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀποταθῆτε πρὸς τὸν Σὶρ Τζαίμς Σίγκλαιρ ἐξ Ἐδιμβούργης, καὶ ὁμνύω ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐδουάρδος εἶναι υἱός σας. » Ἐχεις ἀνάγκην νὰ σ' εἰπῶ τὰ περαιτέρω; Ὁ Λόρδος Ὀνιγκτῶν μοὶ ἠνέωξε φιλοστόργους ἀγκάλας, παρ' ἐμοῦ περιμένων νὰ τῷ καταστήσω φορητὸν τὸ βάρος τῆς ἐπιλοίπου ζωῆς του· καὶ ἐγὼ ἐρρίφθην

μετὰ στοργῆς εἰς αὐτάς, εὐδαιμονίαν μου θεωρῶν νὰ συν-
τελέσω εἰς τὴν ἰδικήν του. Σήμερον ἀπῆλθον πρὸς τὴν Κυ-
ρίαν Σίγκλαιρ, καὶ διηγήθην τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πε-
ρίστασιν. « Ἐπομένως δὲν εἴσθε ἀδελφός μου ! » μοὶ εἶπεν
ἡ Μαίρη, οὐχὶ ἐκφράζουσα ὅσῃν λύπην ἔπρεπε νὰ ἐλπίζω.
Δὲν ἐνθυμοῦμαι τί τῇ ἀπεκρίθην ἢ τί ἄλλο μοὶ εἶπεν· ἐν-
θυμοῦμαι δὲ μόνον ὅτι αὔριον ἀρραβωνίζομαι τὴν Κυρίαν
Μαίρην Σίγκλαιρ

Ὁ φίλος σου

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΜΟΡΑΕΥ, τοῦ λοιποῦ ΟΝΙΓΚΤΩΝ.»

— Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ φίλου σας, εἶπεν ἡ Ἀγλαΐα
ἤξιζεν ὅλην τὴν ἱστορίαν σας.

B.

ΔΥΩ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗΣ

α'. ΠΟΛΛΑ

Ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀτμοπλοϊκὴ ὑπηρεσία δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι. Ἦναγκάσθην ἐπομένως νὰ ναυλώσω δαλματικὸν πλοῖον ἱστιοφόρον. Ὁ πλοίαρχος Ραγουζαῖος τὴν πατρίδα, μοὶ ἐφάνη ὅπως οὖν νέος ὥστε ν' ἀντιτάττῃ τὴν ἀναγκαίαν πεῖραν εἰς τὰς δολιότητες τοῦ ταραχώδους Ἀδρίου. Ἀλλὰ μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ πρόγονοί του ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἀπέθανον εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην (ἐλπίζω χωρὶς τῶν συνεπιδατῶν των, τῷ εἶπον), καὶ ὅτι διεδέχετο καὶ αὐτὸς ὁμοίως τὸν πατέρα του, παλαιὸν καὶ ἐξακουστὸν σκυλοπνίκτην.

Αὕτῃ ἡ διαβεβαίωσις μὲ καθησύχασε, λησμονήσαντα τὸν Φαέθοντα, καὶ ὅλους τοὺς υἱοὺς ὅσοι δὲν πατρῴζουσιν ἀναγκαίως.

Ἐρώτησα δὲ τὸν πλοίαρχόν μου πόσον νομίζει ὅτι θὰ διαρκέσῃ ὁ πλοῦς ἡμῶν, καὶ λαβὼν ἐκεῖνος τὸν διαβήτην καὶ τὸν ἀνεμοδείκτην του, μοὶ εἶπε σοβαρώτατα ὅτι τὴν ὀγδόην ἡμέραν θὰ χαιρετῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς Πάτρας. Ἐγὼ δὲ, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἔλαβον ἐφόδια διὰ δεκαῆς ἡμέρας.

Ἀπεπλεύσαμεν λοιπὸν ἀπὸ Βενετίας τὴν 1^{ην} Ἰανουαρίου.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνεμος ἦν ἄστατος, καὶ εἰς τὰς μυρίας διώρυγας αἵτινες, ὡς τόσαι φλέβες ζωογόνοι, διακλαδεύονται εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὰ περίξ αὐτῆς, ἐπήδα πότε πρὸς τὰ δεξιὰ πότε πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡμῶν, πότε μᾶς προέπεμπεν ὅπισθεν καὶ πότε μᾶς προηπάντα ἔμπροσθεν, ὥστε ἡ Ἀργὼ (τοῦτο τῶνομα εἶχε τὸ πλοῖον οὗ ἐπέβην) ἐχόρευε πότε διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ πότε διὰ τοῦ ἄλλου ποδὸς, πρὸς μεγίστην ἀνησυχίαν τοῦ πρωτοπείρου ἐμοῦ.

Ἀφ' οὗτου δὲ παρηλλάξαμεν τὸ Λίδον, τὸ τελευταῖον ἀκρωτήριον τοῦ λιμένος, ἔκτοτε εἰς τὸ ἐλευθερώτερον πέλαγος ἡ Ἀργὼ ἀνέλαβε βάδισμα τακτικώτερον, ὡς φειδομένη τῶν ιδίων κινημάτων καὶ δυνάμεων διὰ τὴν μακράν της ὁδοιπορίαν. Ἐκτοτε δὲ καὶ ἐγὼ, θωρακισθεὶς καρτερίαν, ἠπλώθην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καὶ ἐκεῖ ἔμενον ἡμέραν καὶ νύκτα ἀντιπαλαίων ὡς ἐδυνάμην πρὸς τὴν ναυτίασιν, μετρῶν τὰς στιγμὰς, καὶ συνάπτων αὐτὰς εἰς ὥρας, τὰς δ' ὥρας εἰς ἡμέρας, καὶ ὑπολογιζόμενος κατὰ πόσον πλησιάζω εἰς τὴν εὐκταίαν ὁγδόην.

Ἐν τούτοις δ' ἀπέσπων τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τῶν τραχέων καὶ μονοτόνων βράχων τῆς Ἰστρίας, καὶ προσήλουν τοὺς τῆς φαντασίας μου μετὰ πόθου εἰς τὰς ζωγραφικὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος, ὅλας καταφύτους δι' ἐλαιῶν καὶ μύρτων, ὅλας ἐσπαρμένας διὰ τῶν θαυμασίων μνημείων τῶν ἀρχαίων χρόνων, χρυσομένων εἰς τὸν λαμπρότατον τῶν ἡλίων.

Πόθεν καὶ ποῦ ἔπνεεν ὁ ἄνεμος οὔτε ἠρεύνων, οὔτε εἶχον ἱκανὰς ναυτικὰς γνώσεις ὥστε νὰ ἐννοήσω. Ἦξευρον δὲ μόνον, ἐφантаζόμην καὶ, ὅτι ἕκαστον διασχιζόμενον κύμα μ' ἐπλησίαζε καθ' ἓν βῆμα πρὸς τὴν ποθητὴν μου Ἑλλάδα, καὶ τοῦτο μοὶ ἤρκει.

Ἡ νύξ τῆς ἐβδόμης πρὸς τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἦν λίαν τα-
ραχώδης. Ὁ ἄνεμος ἐσύριζεν εἰς τοὺς ἰστούς καὶ εἰς τὰ
σχοινία ὡς ἀπαίσιός τις ἐναέριος αὐλητής· ἡ δὲ τερψιτάρα-
χος Ἀργὼ, εἰς τὴν παράδοξον μουσικὴν ταύτην ὠρχεῖτο ὡς
παράφορος, καὶ ἄκων συνωρχούμην μετ' αὐτῆς, ἀντὶ νὰ κοι-
μῶμαι ὡς ἐπεθύμουν. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς μου ἤκουον τὴν
φωνὴν τοῦ πλοιάρχου διδόντος ἐναγωνίους διαταγὰς, καὶ τὰ
βαρέα βήματα τῶν ναυτῶν τρεχόντων ἄνω καὶ κάτω, καὶ
ἐνίοτε τὸν κρότον ἰστίου τινὸς ἀναρπαγέντος ὑπὸ τοῦ ἀνέ-
μου, καὶ πλαταγοῦντος κατὰ τοῦ ἰστοῦ του.

Τὴν νύκτα ὅλην δὲν ἔκλεισα ὀφθαλμόν. Μὲ διετῆρει δ' ἔξυ-
πνον οὐ μόνον τοῦ πλευστοῦ μου οἴκου ὁ σφοδρὸς κλονι-
σμός καὶ ἡ ἀήθης ταραχὴ τῶν συνοίκων μου, ἀλλὰ πολὺ
μᾶλλον ἡ ἰδέα ὅτι ἐξημέρωνεν ἡ ὀγδόη, καὶ ὅτι ἔμελλον τέ-
λος νὰ χαιρετήσω, ν' ἀσπασθῶ, νὰ φιλήσω τὴν γῆν τῆς Ἑλ-
λάδος. Διὰ τοῦτο, ἅμα αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ πρωῒνοῦ λυ-
καυγοῦς ἐλεύκανον τὸν παχὺν ὕαλον τοῦ φωταγωγοῦ θα-
λάμου μου, ἐπήδησα εἰς τὸ κατάστρωμα. Ἡ θάλασσα ἦν
ὅλη ἀφρὸς, καὶ, ὡς ἐξεφράζοντο οἱ ναῦται, ὁμοία πρὸς ἀπέ-
ραντον πεδιάδα, ἐφ' ἧς ἔβοσκον ἐριοφόρα πρόβατα. Τὸ πλοῖον
ἡμῶν ἔτρεχεν ὡς βέλος, καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἡ θεὰ τοῦ μέλα-
νος οὐρανοῦ, τῆς λευκῆς θαλάσσης, τοῦ βιαίως φερομένου
πλοίου, μοὶ ἐπροξένησεν ἀνησυχίαν τινά.

Τέλος ἔστρεψα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν, εἰς ἣν ὀρ-
μητικῶς προσεπλέομεν. Ὡ τῆς ἀγαλλιάσεως! Ἐπὶ τοῦ πα-
ραλίου ἴστατο μεγαλοπρεπὲς ἀρχαῖον ἐρείπιον, ὡς ἀναγγέλ-
λον ἡμῖν ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν γῆν τοῦ
παρελθόντος, εἰς τὴν γῆν τῶν μνημείων.

— Πλοίαρχε, θ' ἀράζωμεν! ἀνέκραξα, σφίγγων ὑπὸ χα-
ρᾶς τοῦ Ἰάσωνός μου τὴν χεῖρα.

— Σιρόκος! κύριε, ἀπεκρίθη τὴν μορφὴν κατηφής. Κακὸς σιρόκος! Εὐτυχεῖς εἴμεθα ὅτι εὐρέθη λιμὴν ἐμπρός μας. Ἐπεράσαμεν κακὴν νύκτα.

— Αὗται λοιπὸν εἶναι αἱ Πάτραι; τῷ εἶπον.

Ὁ δὲ πλοίαρχος ὅταν ἤκουσε τὰς λέξεις ταύτας, μ' ἠτένισεν ἔκθαμβος, καὶ ὄσῳ κατηφής καὶ ἂν ἦτον, ἐγέλασε.

— Πῶς; ἠρώτησα. Δὲν εἶναι αἱ Πάτραι;

— Ὅχι, μοὶ ἀπεκρίθη γελῶν δυνατώτερα. Εἶναι ἡ Πόλα.

— Ἡ Πόλα; πῶς; τί ἐστὶ Πόλα; Εἰς ποῖον μέρος τῆς Ἑλλάδος κεῖται ἡ Πόλα;

— Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ Ἑλλάς, εἶναι ἡ Ἰστρία.

— Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ Ἑλλάς; καὶ ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ Ἑλλάς;

Ὁ πλοίαρχος μοὶ ἔδειξε τότε διὰ τῆς χειρὸς τὸν Νότον, καὶ ἐκίνησε δις τὴν χεῖρα, ὡς θέλων νὰ εἰπῇ: Πέραν πέραν.

— Καὶ ἡ Βενετία ποῦ εἶναι; ἠρώτησα.

Καὶ ὁ πλοίαρχος ἐξέτεινε τὴν ἄλλην χεῖρα πρὸς βορρᾶν, καὶ τὸ σχῆμά του ἐφαίνετο λέγον: Ἐδῶ ὀπίσω!

Εἰς τὸ διπλοῦν τοῦτο σχῆμα ἀνετριχίασα ὁλος. Πῶς! Ἡ Ἑλλάς πέραν πέραν, καὶ ἡ Βενετία ἐδῶ ὀπίσω! Ἀλλ' ἀδύνατον! Ὁ ἀμαθὴς Ραγουζαῖος ἠπατᾶτο. Ἴδου τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο μνημεῖον ἐμπρός μου, μαρτυροῦν ὅτι εἴμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ Πόλα, . . . τί ἐστὶ Πόλα;

Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ πλοῖον ἡμῶν, ἀφοῦ διέβη ἐμπρός τινων εἰς τὴν ὄχθην παρακειμένων νησιδίων, εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα, ἔρριψε τὴν ἄγκυραν, καὶ ὁ πλοίαρχος, ἐμβὰς εἰς τὴν λέμβον, ἐξῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ. Ἀμα δὲ πατήσας τὸ ἔδαφος, δὲν τὸ ἐφίλησα μὲν, διότι ὁ ἐπάρατος Ραγουζαῖος εἶχε ρίψει σπέρματα δισταγμοῦ εἰς τὸ πνεῦμά μου περὶ τοῦ ἂν ἦτον ἢ δὲν ἦτον ἐλληνικὸν ἔδαφος, ἀλλ' ἔτρεξα ἀπνευστὶ πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον, εἰς

δ εἶχον μείνει προσηλωμένοι οἱ ὀφθαλμοί μου ἀφ' ἧς στιγμῆς κατὰ πρῶτον τὸ εἶδον. Μετ' ὀλίγον δ' εὐρέθην ἐντὸς τοῦ περιβόλου αὐτοῦ, καὶ ὁ θαυμασμός μου ἠϋξήσε μέχρις ἐνθουσιασμοῦ. Ἐλησμόνησα δὲ καὶ τὴν Ἀργὴν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν Ραγουζαῖον, καὶ ὅλη ἡ ψυχὴ μου ἐπεκάθησεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ μοὶ ἐφαίνετο ὡς ἂν εἶχον ἐξελειφθῇ οἱ μεταξὺ αἰῶνες, ὡς ἂν μετέβαινον ἐν μέσῳ τῶν ἀρχαίων, συμπολίτης καὶ σύγχρονος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

Εὐρισκόμην δ' εἰς τὸ κέντρον μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ κυκλοτεροῦς περιβόλου. Δύο σειραὶ ἔχουσαι ἀνὰ ἐβδομήκοντα δύο ἐπαλλήλους ἀψίδας ἐκάστη, ἀπετέλουν τὰ δύο τρίτα τοῦ ὕψους του, τὸ δ' ἀνώτατον μέρος του συνίστατο ἐκ τοῖχου συνεχοῦς ἔχοντος ἰσαρίθμους θυρίδας, κοσμουμένου δ' ἔξωθεν διὰ τετραγώνων ἡμικιόνων. Ἐλαφρὸν, πανταχόθεν ἀναπεπταμένον, σκιαγραφούμενον οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ κυανοῦ στερεώματος, τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐμεγαλύνετο ὡς ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον δι' ὀπτικῆς ἀπάτης, καὶ ἐφαίνετο εἰς ἐμὲ τὸν ἰστάμενον εἰς αὐτοῦ τοὺς πρόποδας, ὡς πλησιέστερον εἰς τὰ νέφη ἢ εἰς τὴν γῆν.

— Τίνος θεότητος μεγαλοπρεπὲς τέμενος ἦτον ἄρα γε τοῦτο; ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν. Τίνων χεῖρες τὸ ὠκοδόμησαν; Τίς κατῴκει τὴν Πόλιν; Πόλις! τί ἐστὶ Πόλις.

Φαίνεται δ' ὅτι, νομίζων ἐμαυτὸν μονον, ἐσκεπτόμην μεγαλοφώνως, διότι ἡ φωνή μου, ἀντανακλωμένη εἰς τοὺς περιῖσταμένους ἀναριθμήτους κίονας, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἀκοήν μου, ἐπαναλαμβάνουσα πολλάκις καὶ ὡς μετὰ τόνου χλευαστικοῦ, τὴν τελευταίαν ἐρώτησίν μου. Συγχρόνως δὲ νέος ἱερεὺς καθολικὸς, ὡς ἐφαίνετο ἐκ τοῦ σχήματος, καθήμενος εἰς τὴν βάσιν ἐνὸς τῶν κιόνων, ὅπου δὲν τὸν εἶχον ἰδεῖν, ἐπλησίασε πρὸς με καὶ μ' ἐχαιρέτησεν.

— Εἴσθε, φαίνεται ξένος εἰς Πόλαν μοι εἶπε.

— Ξένος, τῷ εἶπον, καὶ εὐγνωμονέστατος εἰς τὸν ὅστις ἤθελε μὲ ξεναγήσῃ, λέγων μοι καὶ τί πόλις εἶναι ἡ Πόλα.

— Πῶς τί πόλις; Δὲν ἀγνοεῖτε βεβαίως ποία εἶναι ἡ ἐπαρχία αὕτη.

— ὦ! ὄχι ἀναμφιβόλως, εἶπον στενοχωρούμενος. Ἀλλὰ, ὅπως ἡ ὑμετέρα ἔκθεσις ἢ πλήρης, ὅπως ἔχῃ προοίμιον καὶ ἐπίλογον, ὑποτιθέσθω ὅτι τὸ ἀγνοῶ. Εἰπέτε το ὡς ἂν τὸ ἡγνόουν.

— Ἡ Πόλα, κύριε, ἀπεκρίθη μειδιῶν, κεῖται εἰς τὸ ἔσχατον ἀκρωτήριον τῆς Ἰστρίας, καὶ ἀπέχει ὀγδοήκοντα θαλάσσια μίλια ἀπὸ τῆς Βενετίας.

— Ὀγδοήκοντα μίλια, ἀνέκραξα μετὰ φωνῆς εἰς ἣν ἔτρεμεν ἡ ἀπελπισία, μόλις τὸν πλοῦν μιᾶς ἡμέρας! Πῶς γίνεται; Ὁ πλοίαρχος, τὸν διαβήτην εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὸν ἀνεμοδείκτην προσέτι, μ' ὑπεσχέθη ὅτι ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν θὰ εἶμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα! Ἀλλὰ πῶς; εἶναι, λέγετε, τῆς Ἰστρίας πόλις; πόλις Δαλματική! Ἀλλ' αὐτὸ ἐδὼ πέριξ ἡμῶν δὲν εἶναι μνημεῖον Ἑλληνικόν;

— Εἶναι μνημεῖον Ρωμαϊκόν.

— Λοιπὸν ἡ Πόλα εἶναι πόλις ἀρχαία, εἶναι κτίσμα Ρωμαϊκόν;

— Ἀρχαία ναί, ἀπεκρίθη, ἀρχαιοτάτη. Ὅχι ὁμως Ρωμαίων κτίσμα.

— Ἀλλά; . . .

— Ἀλλὰ τῶν Κολχῶν.

— Τῶν Κολχῶν; Πῶς λέγετε;

— Ἐγὼ δὲν λέγω, μοι εἶπεν ὁ Στράβων λέγει. Ὅτε ὁ Ἰάσων ἦλθεν εἰς τὴν Κολχίδα, (βλέπετε τῷ ὄντι ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαιότητος οὐ τῆς τυχούσης), Αἰήτης, ὁ βα-

ιλεὺς τοῦ τόπου, ἴσως ἐχάρη ὅτι εὐρέθη γαμβρὸς διὰ τὴν
 υγατέρα του Μήδειαν, ἀλλὰ δὲν ηὐχαριστήθη καὶ ὅτι ὁ
 γαμβρὸς οὗτος ἔλαβεν εἰς προῖκα τὸ χρυσοῦν Δέρας του,
 ὥστε ἔπεμψε στρατιώτας νὰ καταδιώξωσι πέραν τοῦ Βοσπό-
 ρου τοὺς ληστὰς, ὡς αὐτὸς τοὺς ὠνόμαζε, τοὺς ἥρωας, ὡς
 οἱ ἴδιοι ὠνομάζοντο. — Οἱ στρατιῶταί του ἔπλευσαν ἐπὶ τι-
 νὰς ἡμέρας διὰ τρικυμιῶν καὶ κινδύνων, ἀλλ' οὔτε ληστὰς,
 οὔτε ἥρωας, οὔτε Ἀργοναύτας εἶδον παντάπασι. Τέλος ἔφθα-
 σαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἰστρου ἢ τοῦ Δουνάβεως, καὶ τόσον
 τοῖς ἐφάνη πλατὺ, ὥστε τὸ ἐξέλαβον θάλασσαν, τοῦλάχισ-
 στον στενὴν θάλασσαν, τὸ ἐνόμισαν Βόσπορον· τόσον δὲ τὸ
 εὖρον ἀκύμαντον καὶ γαληνιαῖον, ὥστε μετὰ χαρᾶς εἰσέ-
 πλευσαν εἰς αὐτὸ, καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ τὸ ἀναπλέωσιν.

« Ἀλλ' ὁ Βόσπορος οὗτος ἐμηκύνετο ἐπ' ἄπειρον. Ἀνέ-
 πλευσαν δέκα ἡμέρας, ἀνέπλευσαν εἴκοσι ἡμέρας, τριάκοντα
 ἡμέρας, καὶ τέλος δὲν εἶχε. Τέλος ὑποπτεύσαντες ὅτι πρέ-
 πει νὰ ᾖ ποταμὸς καὶ οὐχὶ ὁ Βόσπορος, ἀπέβησαν εἰς τὴν
 ξηρὰν, φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ πλοιάρια ἐν οἷς ἐφέροντο
 τέως, διέβησαν διὰ πεδιάδων, διὰ δασῶν, δι' ἐρήμων, ἔφθα-
 σαν εἰς τὰ Ἄλπη, τὰ ἀνέβησαν, τὰ κατέβησαν, καὶ εὖρον
 πάλιν ἐμπρὸς των θάλασσαν, τὴν Ἀδριατικὴν.

« Ὑποπτεύσαντες δ' ὅτι οὗτος ᾖ ἴσως ὁ ζητούμενος Βό-
 σπορος, ἔρριψαν τὰ πλοῖά των εἰς αὐτὴν, καὶ εὖρον ὅτι εἶχε
 δίκαιον ὁ Ὠράτιος ὀνομάσας (μετὰ 15 αἰῶνας) τὸν Ἀδρίαν
 Raucus, ἥτοι τραχύν. Δι' ὃ, φθάσαντες, ἴσως ἐξοκείλαντες,
 εἰς τὴν ἄκραν τῆς Ἰστρίας ταύτην, ὡς ὑμεῖς σήμερον, ἀπο-
 κατέστησαν εἰς αὐτὴν, ἀφέντες τὸν Αἰήτην νὰ χαίρῃ, ἂν
 ἐδύνατο, καὶ νὰ περιμένῃ τὸ δέρμα του, καὶ ἔκτισαν ἐνταῦθα
 τὴν πόλιν ταύτην, ἣν ὠνόμασαν Πύλην, Πόλαν, λέγει ὁ
 Στράβων, εἰς Κολχικὴν διάλεκτον.

— Καὶ λοιπὸν τὸ μνημεῖον τοῦτο, εἶπον διστάζων, καὶ φοβούμενος μὴ προφέρω ἀσύγγνωστόν τινα ἀνοησίαν, — εἶναι . . . δὲν πιστεύω νὰ ᾔηται οἰκοδόμημα τῶν Κολχῶν ! . . .

— ὦ! ἔχετε δίκαιον νὰ μὴ τὸ πιστεύητε, μοὶ ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ λεπτοῦ του, σκωπτικοῦ του μειδιάματος ὁ Κικέρων μου, ὡς ὀνομάζουσιν ἐν Ἰταλίᾳ τοὺς ξεναγούς.

« Εἶναι οὐχὶ Κολχικόν, ἀλλ' αὐτόχρημα Ρωμαϊκὸν οἰκοδόμημα.

— Λοιπὸν ἤκμαζε καὶ ἐπὶ Ρωμαίων ἡ πόλις σας ; ἡρώτησα ὑπερνικῶν τὴν αἰσχύνην ἣν ἠσθανόμην ὅτι δὲν ἤξευρον ὅσα εἰς τὸν κάτοικον τῆς Πόλας ἐφαίνοντο γνώσεις ἐκ τῶν στοιχειοδεστάτων, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παιδία κοινῶν.

— Κυρίως ἐπὶ Ρωμαίων, μοὶ εἶπεν. Οἱ καλοὶ Κολχοὶ δὲν διέπλευσαν θαλάσσας καὶ ποταμοὺς χωρὶς νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ μαθήματος. Περιστοιχιζόμενοι δὲ καὶ ἐδῶ, ὡς τοὺς βλέπεις, πανταχόθεν ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἔγιναν ἐμπειρότατοι θαλασσοπόροι. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως, ἔχοντες πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ χρυσοῦν δέρας ὃ ἐστάλησαν νὰ ζητήσωσιν, ὅπου ὑπώπτευον ὑπαρξίν χρυσοῦ εἰς τὰς γειτονικὰς πόλεις, κατέπλεον καὶ τὸν ἥρπαζον. Ἀλλ' οἱ αὐστηροὶ πρὸς τὴν νομικὴν ὀνοματοθεσίαν Ρωμαῖοι ἀπεκάλεσαν τοῦτο πειρατίαν, κατὰ τὰ 177 π. Χ. ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Πόλιν, καὶ κατὰ τὰ 176 τὴν ἐκυρίευσαν.

« Κατὰ τὰ 42 π. Χ. κατέλαβε τὴν Πόλιν οἷστρος δημοκρατικὸς, καὶ αὕτη, ἥτις ἀνέκαθεν ἐφρόνει ὅτι ἡ ἀρετὴ ἦν ἀπλοῦν ὄνομα, ἐκηρύχθη φυσικῶς τῷ λόγῳ ὑπὲρ τοῦ Βρούτου καὶ κατὰ τοῦ Αὐγούστου. Ὁ δ' Αὐγούστος πρὸς τιμωρίαν αὐτῆς τὴν ἐλεηλάτησε διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς Λιγυρίας καὶ τὴν κατέστρεψε. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος, ἀφ' οὗ τῇ ἔδειξε τί δύναται ἡ ὀργή του, ἠθέλησε νὰ τῇ δείξῃ τί

δύναται καὶ ἡ ἐπιείκειά του, καὶ τὴν ἀνωκοδόμησε πάλιν κατὰ μεσιτείαν τῆς αὐτοκρατορίσσης Ἰουλίας, δι' ἣ πόλις επωνομάσθη ἔκτοτε *Ἰουλία Εὐσέβεια* (Julia Pietas).

— Λοιπὸν, εἶπον θριαμβευτικῶς, καὶ ὡς ἀνακαλύψας ἀσφαλῶς τὴν ἀλήθειαν πλέον, — τότε ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος!

— Δηλαδή, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ ὁδηγός μου μετὰ τοῦ ἐπαράτου ἐκείνου μειδιάματος, — ὄχι Ναὸς, ἀλλ' ἀμφιθέατρον, καὶ ὄχι τότε, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα. Ἴσως ἐπὶ Βεσπεσιανοῦ. Ἡ ἐρωμένη τοῦ αὐτοκράτορος τούτου Κανίδη ἡγάπα τὴν Ἰστρίαν, ἔγινεν Ἰστρίτις, καὶ ιδίως διέτριβεν εἰς τὴν Πόλιν, ἣν καὶ γνωστὸν ἐστὶν ὅτι ἐκόσμησε πολλαχῶς. Ἄν λοιπὸν ἀπήτησε παρὰ τοῦ ἐστεμμένου αὐτῆς ὑπηρέτου τινὰ στατήρων ἑκατομμύρια, καὶ δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν ἐργασίαν ἐν' ἀνεγείρῃ εἰς Πόλιν ἀμφιθέατρον ἀντάξιον τοῦ Κολοσσαίου τῆς Ρώμης, νομίζετε ὅτι ὁ Βεσπεσιανὸς ἦν ἄνθρωπος νὰ τῇ τ' ἀρνηθῇ; Ἴσως ὅμως νὰ ὠκοδομήθη καὶ ἐπὶ Τίτου, διότι ὁ Γραμματεὺς αὐτοῦ ἦν Ἰστριεὺς τὴν καταγωγὴν.

— Καὶ λοιπὸν δὲν φρονεῖτε ὅτι ἦτο ναὸς, ἡρώτησα δειλῶς, ἐπιμένων ἐνδομύχως εἰς τὴν ιδέαν πάντοτε, ὅτι τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τοῦτο, ἄξιον τῶν θεῶν, ἦν ἀναγκαίως ἀφιερωμένον εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν.

— Τὰ Πάνθηα, μοὶ εἶπε διδακτικῶς, καὶ τινες μικροὶ ναῖσκοι, ὠκοδομοῦντο ἐπὶ Ρωμαίων τῷ ὄντι κατὰ τὸ κυκλικὸν σχῆμα, πάντες δ' οἱ ἄλλοι ναοὶ, ὀρθογώνιοι, ὡς οἱ Ἕλληνικοί. Τοῦτο εἶναι ὅμως ἀναμφισβητήτως ἀμφιθέατρον διὰ θηριομαχίας, μονομαχίας, καὶ ἄλλα θεάματα τοῦ λαοῦ, καὶ, εἰ καὶ μικρότερον, ἔχει ὅμως τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ τὴν αὐτὴν διασκευὴν μετὰ τοῦ ἐν Ρώμῃ Κολοσσαίου ἢ ἀμφιθέατρου τῶν Φλαβίων, διατηρεῖται δ' ἀσυγκρίτως ἐκείνου

ἀκεραιότερον. Λέγων δ' ἀμφιθέατρον, ἐννοῶ ὅτι εἶναι ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος, ὁ ἐξωτερικὸς τοῦ ἀμφιθεάτρου περίβολος, ἀφ' οὗ κατήρχοντο αἱ βαθμίδες πρὸς τὴν κονίστραν.

— Εἰς τὰς βαθμίδας ταύτας, εἶπον ἐγὼ, ἐκάθηντο ἀναμφιδόλως οἱ θεαταί. Τίς οἶδε πόσας χιλιάδας περιελάμβανε ὁ περίβολος οὗτος! Ἄν αἱ βαθμίδες ὑπῆρχον, ἦτον εὐκόλον νὰ τὸ εἰκάσωμεν.

— Δὲν ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο τῶν βαθμίδων ἡ παρουσία. Ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ μνημείου διάμετρος, — πολλάκις τὴν κατεμέτρησα, — εἶναι 401 ποδῶν, ἡ δ' ἐσωτερικὴ 330. Ἐδύνατο ἄρα νὰ περιλάβῃ τὸ θέατρον περὶ τοὺς δισμυρίους θεατάς.

— Ἄλλ' ἡ πόλις δὲν φαίνεται νὰ περιέχῃ τόσους κατοίκους.

— Τώρα βεβαίως ὄχι. Μόλις 1500. Τότε ὅμως εἶχεν ὑπὲρ τοὺς 25,000. Αἱ δὲ βαθμίδες γνωστὸν ἐστὶν ὅτι ἐσώζοντο μέχρι τῆς ιδ' ἑκατονταετηρίδος μετὰ Χριστὸν, διότι οἱ Πατριάρχαι μας ἀπηγόρευον τὴν τῶν λίθων ἀφαίρεσιν.

« Τότε ὅμως δεινοὶ καιροὶ κατέλαβον τὴν Πόλιν. Οἱ Γενοβέζοι ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῆς ἐν ἔτει 1328 τὴν ἐλεηλάτησαν, διότι ἦτον ἀδύνατος καὶ ἀνυπεράσπιστος πόλις. Τούτους φοβηθεῖσα ἐδόθη τὸ 1331 εἰς τὴν Βενετίαν. Ἄλλὰ τότε ἦλθον οἱ Γενοβέζοι τὸ 1354 καὶ τὴν ἐλεηλάτησαν αὖθις, διότι ἦτο Βενετικὴ πόλις. Τέλος ἀφ' οὗ τὸ 1371 ἡρῆμώθη ὑπὸ λοιμοῦ, μετὰ ὀκτὼ ἔτη ἐπῆλθον πάλιν οἱ Γενοβέζοι μετὰ ἰσχυροῦ στόλου, ὑπὸ ναύαρχον τὸν περίφημον Δοῦκά των Ἀνδρέαν τὸν Δώριαν, καὶ ἐναυμάχησαν περὶ τὰς Βριονίας ταύτας νήσους, αἵτινες κλείουσι τὸν λιμένα ἡμῶν, κατὰ τοῦ Βενετικοῦ στόλου, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ οὐχ ἦτον ἐνδόξου Βεττόρου τοῦ Πιζάνου. Νικήσαντες δὲ κατὰ

κράτος, ἐπόρθησαν καὶ κατεδάφισαν τὴν δυστυχῇ πόλιν, καὶ κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἔκαυσαν αὐτῆς τὰ ἄρ-
χεῖα καὶ μετεκόμισαν πάντας τοὺς φθονητοὺς θησαυροὺς τῆς
εἰς Γένουαν.

« Ἐπὶ τούτων τῶν δεινῶν χρόνων, ἐπὶ τῆς ἐσχάτης παν-
τήμου συμφορᾶς μάλιστα, ἀφηρέθησαν τῶν βαθμίδων οἱ
λευκοὶ λίθοι, διότι ἡ φιλοικοδόμος Βενετία τοὺς ἡγόραζε
βαρυτίμως. Κατ' αὐτὴν δ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐμελέτησαν
οἱ Βενετοὶ καὶ μεγαλουργὸν ἀνοσιούργημα, νὰ ἐκριζώσωσιν
ἐκ θεμελίων τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο οἰκοδόμημα, καὶ νὰ τὸ
μεταφέρωσιν εἰς τὴν πόλιν των· προσδιώρισαν δὲ μάλιστα
καὶ τὸ Λίδον ὡς θέσιν τῆς ἐκ νέου αὐτοῦ ἀνεγέρσεως. Κατ' εὐ-
τυχίαν ὅμως αἱ χρηματικαὶ δυνάμεις τῆς πόλεως εὐρέθη-
σαν ἐλασσοῦμεναι τῆς πυρεττούσης φαντασίας τῶν ἀρχαιο-
λόγων τῆς, καὶ οὕτω δὲν κατεστράφη ἀφρόνως ἐν τῶν
ὠραιοτάτων μνημείων τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος.

— Λοιπὸν, εἶπον, εἶναι κτίσμα τοῦ Αὐγούστου ἡ Πόλα.
Ἡ Ἑλλάς ἀπεθέου τὸν Αὐγουστον, εἰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνα-
λόγως ὀλίγον ὠφεληθεῖσα. Τί δὲν ὤφειλεν αὐτῷ ἡ Πόλα,
ὑπ' αὐτοῦ ἐκ βάθρων ἀνεγερθεῖσα.

— Τῷ ὤφειλε Ναὸν, μοὶ ἀπήντησε, καὶ τῷ τὸν ἀνήγει-
ρεν. Ἄν θέλητε νὰ πεισθῇτε ὁ ἴδιος περὶ τούτου, συνοδεύ-
σατέ με. Εἰς δὲ τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο ἐπιστρέψατε τὸ ἐσπέ-
ρας, καὶ διαγραφόμενον ὑπὸ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, καὶ περι-
κεχυμένον ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ τῆς σελήνης φωτὸς, θέλετε τὸ
ἐκλάβει ὡς νυκτερινὴν χαρίεσσαν ὀπτασίαν, ὡς πλάσμα τῆς
φαντασίας ἐναέριον καὶ χρυσοῦν.

Ὁδηγήσας με δὲ πλησίον τοῦ μέρους ὅπου κατ' ἀρχὰς
εἶχον ἀποβῇ εἰς τὴν γῆν, μοὶ εἶπεν ὅτι εὐρίσκομαι εἰς
τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς, καὶ παρέστησεν εἰς τὴν ἐκ-

πεπληγμένην μου ὄψιν ἄλλο ἐπ' αὐτῆς σωζόμενον ἀρχαιο-
τητος θαῦμα.

Ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούστου ἵστατο ἐνώπιόν μου, ἄρτιος, σχε-
δὸν τοιοῦτος ὡς ὠκοδομήθη κατὰ τὸ 19 Π. Χ., ὡς ὑπῆρ-
χεν ὅτε ὁ πρῶτιστος ἄρχων τῆς πόλεως ὑπερτάτην ἐθεώρει
τιμὴν τοῦ νὰ προσενδύηται ἐν αὐτῷ καὶ τὸν τίτλον ἱερέως
τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος. Εἶναι μικρὸν τετράγωνον
οἰκοδόμημα, ἔχον τὴν χάριν ἐκείνην ἣτις δὲν ἐξηγεῖται, καὶ
ἣτις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς σοφῆς ἀναλογίας τῶν διαστάσεων.
Πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου ἔχει στοὰν ὑπόστεγον, τετράστυλον μὲν
κατὰ μέτωπον, δίστυλον δὲ κατὰ βάθος, καὶ οἱ κίονες αὐ-
τοὶ, τοῦ χαριεστάτου κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἀνέχουσι τὴν ὀρο-
φὴν μετὰ τοῦ ἀετώματος σώου.

Ἐκ βάθους καρδίας ἠσπάσθην τὸ κομψότατον τοῦτο μνη-
μεῖον, τὸ ἱστάμενον ἐπὶ τῆς μονήρους ἄκρας τῆς Δαλμα-
τίας ὡς προάγγελος ὅλων τῶν θαυμάτων ὅσα μὲ περιέμενον
εἰς τὴν προσφίλη μου Ἑλλάδα.

Τὸ μικρὸν ἐμβαδὸν αὐτοῦ χρησιμεύει σήμερον ὡς Μου-
σεῖον ὅπου ἐναπετέθησαν διάφορα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὐρε-
θέντα γλυπτικὰ λείψανα.

Πλησίον δὲ τοῦ ναοῦ εἶδομεν τὰς βάσεις καὶ ἄλλου οἰκο-
δομήματος, καὶ μοὶ ἐξήγησεν ὁ ὁδηγός μου ὅτι ἦν ναὸς καὶ
αὐτὸς, ὁ τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ αὐτοῦ σχήματος καὶ μεγέθους
ὡς ὁ τοῦ Αὐγούστου, ὅτι δ' οἱ καλοὶ τοῦ συμπατριῶται τὸν
μετεχειρίσθησαν ὡς λατομεῖον πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ βαρβα-
ρορρύθμου διοικητηρίου των.

Ἐν ᾧ δ' ἐγὼ ἐστρεφόμεν περὶ τὰ ἐρείπια ταῦτα, περιφέ-
ρων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο τὸν θαυμασμόν μου,

— Ἐν μνημεῖον εἰσέτι, μοὶ εἶπεν ὁ φιλόφρων ἱερεὺς μοὶ
ἔμεινε νὰ σᾶς δείξω, ὅπως ἐκπληρώσω ἐντελῶς τὸ καθήκον

τοῦ Ξεναγοῦ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, διότι ἐκείνου ὀλίγα λείψανα σώζονται, οἱ δὲ λίθοι αὐτοῦ ἐχρησί-
μευσαν ἐν ἔτει 1630 εἰς οἰκοδομὴν τοῦ νέου φρουρίου.
Ἄλλ' ἄγωμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Χρυσὴν ἢ τῶν Σερ-
γίων τὴν Πύλην.

— Ἀγωμεν, εἶπον· διότι ἅπαξ ταμιεύσας ὅσας εἰδήσεις
μοὶ δίδετε περὶ αὐτῶν, καὶ μαθὼν τὸν δρόμον των, θὰ ἐπα-
νέλθω ἑκατοντάκις, ἐν ὧσ' ἀναπαύεται ἡ Ἀργὼ εἰς τῶν
Κολχῶν τὸν λιμένα. Ἀγωμεν! Ἀλλὰ μεταξὺ βαίνοντες,
ἂν ἐπιτρέπηται νὰ παρασκευασθῶμεν πρὸς τὴν θεὰν αὐτῆς,
ἥθελον σᾶς ἐρωτήσῃ τί ἐστὶν ἡ πύλη αὕτη, καὶ διατί κα-
λεῖται χρυσῇ, καὶ τίνες ἦσαν οἱ Σέργιοι.

— Ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἣν βλέπετε ἐκεῖ πρὸς τὰ δε-
ξιὰ μας, ἀπεκρίθη ὁ νέος ἱερεὺς, ἡ Πόλα εἶχεν ἄλλοτε τεῖ-
χος καὶ περὶ τὴν κάτω πόλιν, οὗτινος ὡς καὶ τῶν πύργων
του, θέλομεν ἀπαντήσῃ ἵχνη πολλὰ καὶ ἄξια λόγου ἐπὶ τῆς
ὁδοῦ ἡμῶν. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε πύλας πολλὰς, καὶ τού-
των μία, ἡ λαμπροτέρα πασῶν, ἦν ἡ χρυσῇ Πύλῃ, δι' αὐτὸ
τοῦτο λεγομένη χρυσῇ, διότι ἦν λαμπροτέρα τῶν ἄλλων.
Τοῦ δὲ, τίνες ἦσαν οἱ Σέργιοι, ἡ διήγησις δὲν εἶναι τόσον
βραχεῖα.

— Ἐστω καὶ μακροτάτη, τὴν ἀκούω.

— Ἦδη ἀπὸ τῶν 933 Μ. Χ. ἡ Πόλα ἠσθάνθη τῆς Βε-
νετίας τὴν ὑπεροχὴν. Ἐκτοτε ἐπολέμησαν μεταξὺ των
αἱ δύο πόλεις· καὶ ἂν εἰρήνευσαν μετ' ὀλίγον, ἀλλὰ τῶν
συμπολιτῶν μου ἡ τότε τάσις πρὸς θαλασσίας ἐπιχει-
ρήσεις ἐναντίας τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, ἐκίνησαν κατ' αὐ-
τῶν ἐν ἔτει 1150 τὸν Βενετὸν Δοῦκα Μοροζίνην, ὅστις
ἐκυρίευσεν καὶ ἐλεηλάτησεν τὴν πόλιν. Πρέπει ὅμως νὰ
ὁμολογήσω ὅτι ἔκτοτε διαμείνασα μέχρι τῶν 1268 ὑπὸ τὸ

κράτος αὐτῶν, ἐκτὸς μόνον ὅτι τὸ 1193 προσωρινῶς περιῆλθεν εἰς τοὺς Πισαίους, καὶ ἀπὸ 1230 - 1243 μεθ' ὧν τῆς Ἰστρίας εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Ἀχιλείας, ἀπήλαυσεν ἡσυχίας καὶ εὐημερίας τινὸς σχετικῆς. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Βενετοὶ τῇ ἐχάρισαν κυβέρνησιν ἰδιόρρυθμον, διεπομένην ὑπ' ἀρχηγοῦ (Capitano) τοῦ λαοῦ, δῶρον τῷ λαῷ, δῶρον ὀλέθριον, σύνθημα δεινοτάτων ρήξεων ἐμφυλίων.

« Δύο ἀντίπαλοι ἄνεφάνησαν ἐπ' αὐτῆς, θηρεύοντες τὴν ἐπίφθονον ἐξουσίαν· οἱ Σέργιοι, οἶκος ἀρχαῖος, καταγόμενος ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἰσχυρὸς καὶ ἀριστοκρατικὸς, καὶ οἱ Ἰωνατάσοι, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Αἱ δύο φατρίαι κατεσπάραττον ἀλληλομαχοῦσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' ἡ τῶν Σεργίων ἦν ἡ μᾶλλον ἀγέρωχος, ἡ βιαιοτέρα. Οὕτως εἰς αὐτῶν, Μοντεφιορίτος καλούμενος, διαφερόμενος διὰ τινος μισθώσεως φόρους πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Παρεντίου, πόλεως κειμένης τέσσαρας ἡμέρας μακρὰν πρὸς ἄρκτον, ἐφώρμησεν εἰς τὸ Παρέντιον τὸ 1260, εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἤρπασε πάντα τὰ ἔγγραφα ὅσα ἀπεδείκνυον αὐτὸν ὀφειλέτην, καὶ τὰ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Αὗται καὶ ἄλλαι βιαιοπραγίαι παρώξυνον κατ' αὐτῶν τὸν λαὸν τῆς Πόλεως, προστεθέντα ἔτι ἐκθυμότερον πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν. Οὐχ ἥττον ὁμως κατίσχυσαν οἱ Σέργιοι κατ' ἀρχάς, καὶ τὸ 1271 κατέκτησαν τὴν ἀκρόπολιν, δι' ὃ καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτῶν ἐπωνομάσθη *Καστραπόλα*. Ἀλλ' οἱ Ἰωνατάσοι ἐπιπεσόντες διὰ συνωμοσίας, τοὺς κατέσφαξαν πάντας, καὶ μόνον ἓν βρέφος διέφυγε τῶν οἰκείων τὸν ὀλεθρον. Εὐσπλαγχνός ὑπηρέτρια, δέσασα αὐτὸ εἰς τὴν ἄκραν σχοινίου, ἐν ᾧ ἡ οἰκία των ἦν εἰς τὸν φόνον παραδεδομένη, τὸ κατεβίβασεν οὕτως ἀφ' ἑνὸς τῶν παραθύρων αὐτῆς

εις τὴν παρακειμένην αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου τῶν Φραγκικανῶν, καὶ ἀναλαβόντες αὐτὸ οἱ μοναχοὶ τὸ ἀνέθρεψαν. Ὅτε δὲ τὸ παιδίον ἔγινεν ἀνὴρ, εἰς τὰ 1300, ὠκοδόμησε ἐν εὐγνωμοσύνῃ τὴν ἔτι σωζομένην ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, ἧς εἰμὶ ὁ ταπεινότατος ἐφημέριος.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Σέργιοι, καὶ ἡ πύλη ὀνομάζεται τῶν Σεργίων, διότι τρεῖς προπάτορες αὐτῶν, ἀγορανόμοι ὑπάρξαντες ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, εἰσὶν ἐπ' αὐτῆς ἐπιγεγραμμένοι.

Ταῦτα δὲ λέγοντες, ἐφθάσαμεν εἰς σωρὸν ἐρειπίων, καὶ ὁ ὁδηγός μου μοὶ εἶπεν ὅτι τὰ σωζόμενα τειχία εἰσὶ λείψανα τῆς λαμπρᾶς Διδύμου πύλης (Porta Gemina), ἣτις ἐκτίσθη ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου ἐν ἔτει 161 - 179 M. X., καὶ ἀντεστοίχει πρὸς τὴν τῆς ἀκροπόλεως εἴσοδον· καὶ μοὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ὑπὸ τὸν σωρὸν τοῦτον σώζεται ἀνέπαφον τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ὡς ἐβεβαιώθη πρό τινος καιροῦ δι' ἰδίας δαπάνης μικράν τινα ἀνασκαφὴν ἐνεργήσας αὐτόθι.

Ἄφ' οὗ δὲ διέβημεν καὶ τὴν πύλην ταύτην,

— Ἡ τύχη τῆς Πόλας, τῷ εἶπον, κινεῖ ἤδη μεγάλως τὴν περιέργειάν μου. Εὖρον χωρίον ἱστορικὸν καὶ κατάκοσμον δι' ἀρχαίων μνημείων ὅπου ἐξ ἀμαθείας οὐδὲν ἐπροσδόκων τοιοῦτο. Ἐπεθύμουν νὰ μάθω ὅλας αὐτῆς τὰς περιπετείας. Μοὶ διηγήθητε εὐμενῶς τὰ περὶ αὐτῆς μέχρι Τίτου, ἥτοι μέχρι τοῦ τέλους τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἑκατονταετηρίδος· ἔμαθον ἐπίσης τὰς ἀπὸ τῆς 10^{ης} μέχρι τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος συμφορὰς αὐτῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς 2^{ης} μέχρι τῆς 10^{ης} ἑκατονταετηρίδος ἡ ἱστορία σιωπᾷ περὶ αὐτῆς ἐντελῶς;

— Ὅχι, μοὶ εἶπεν. Ἡ Πόλα ἐτιμήθη ἀναγνωρισθεῖσα Ρωμαϊκὴ ἀποικία. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἡ πόλις αὕτη ἦν, ὡς φαίνεται, τερπνὴ κατοικία, διότι Ρασπαρασάνος, ὁ βασιλεὺς

τῶν Ροσσολάνων, νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ (M. X. 114), εἰς αὐτὴν ἦλθε, καὶ ἔζησεν ἰδιωτεύων εἰς τὴν παρακειμένην *rħşon tōn ėlaiōn* (scoglio degli olivi) ὅπου φαίνεται ἔτι ὁ τάφος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Πρὸ πάντων δ' ἠϋτύχησεν ἡ πόλις ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων, καὶ ἀπὸ Μάρκου Αὐρηλίου μέχρις Ἀλεξάνδρου Σεβήρου ὑπήγετο εἰς τὴν τότε συστᾶσαν ὑπατίαν Ἐνετίας καὶ Ἰστρίας.

« Μετ' ὀλίγον δ' ἡ Πόλα εἶδε μέγα καὶ ἀπάνθρωπον ἔγκλημα. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἐξώρισεν εἰς αὐτὴν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεκεφάλισε (τὸ 326) τὸν ἡρωϊκὸν τοῦ υἱὸν Κρίσπον, ἐνδοῦς εἰς τὰς ἐπιβούλους εἰσηγήσεις τῆς δευτέρας γυναικὸς τοῦ Φαύστας. Ὁμοίως δ' ἐδέχθη ἡ πόλις ἐξώριστον τὸ 334 τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὃν ἀπεκεφάλισεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος.

« Κατὰ δὲ τὰ 493 ἐκυρίευσαν οἱ Γότθοι τὴν Πόλαν, καὶ τὸ 524 διώρισαν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπίσκοπον. Κατ' αὐτοὺς περίπου τοὺς καιροὺς, γεωργὸς τις τῆς πόλεως, Μαξιμιανὸς καλούμενος, συνεκόμισεν ἀνέλπιστον καρπὸν ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ του· σκάπτων τὴν γῆν, εὔρε θησαυρὸν μέγαν, ἀνώτερον καὶ τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ἀναγκῶν του. Ἐσπευσε λοιπὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπρόσφερε τὸ εὔρημά του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν. Ὁ δ' Ἰουστινιανὸς δεχθεὶς αὐτὸν εὐμενῶς, εἰς ἀμοιβὴν διώρισε τὸν Μαξιμιανὸν ἑξαρχον Ραβέννης, ὥστε κατὰ τὰ 539, ἀλούσης τῆς Πόλας ὑπὸ Βελισαρίου, καὶ προστεθείσης εἰς τὴν ἑξαρχίαν Ραβέννης, ὁ πτωχὸς γεωργὸς ἔγινε κυβερνήτης, καὶ, ὅπερ σπάνιον εἰς τοὺς ὀψιπλούτους, εὐεργέτης τῆς πατρίδος του. Ἀλλὰ τέλος τὸ 789 Κάρολος ὁ Μέγας ἀπέσπασε τὴν Πόλαν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐν ᾧ δὲ μοὶ ἐσώρευεν οὕτως ὀνόματα καὶ χρονολογίας,

ἀναβλέψας εἶδον ἐμπρός μου μικράν ἀψίδα, περίεργον δι' ὃν ἔφερε τύπον ἀρχαιότητος.

— Ποῦ ὑπάγομεν; εἶπον Ἰδοὺ ἐφθάσαμεν. Δὲν εἶναι αὕτη ἡ χρυσῇ πύλη;

— Ὅχι, μοὶ ἀπεκρίθη, εἶναι παρέκει. Αὕτη εἶναι ἡ μικρὰ πύλη, ἡ λεγομένη τοῦ Ἡρακλέους, ἀρχαιοτέρα, ὡς φαίνεται τῶν λοιπῶν ὅλων, καὶ ἴσως τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας. Ἄλλ' ἄς προχωρήσωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἰδῶμεν καὶ τὴν Πύλην τῶν Σεργίων πρὸ τῆς ὥρας τοῦ γεύματος, διότι ἐλπίζω ὅτι θέλετε δεχθῇ νὰ μὲ συνοδεύσητε εἰς τὴν λιτὴν τράπεζάν μου.

Πρὸς ταῦτα τὸν ἠὺχαρίστησα καὶ τὸν ἠκολούθησα. Ἄλλ' ἐν ᾧ εἰπόμην, — Μοὶ εἶπατε, ὡς νομίζω . . . Συγχωρήσατε τὴν ἄγνοιάν μου, τῷ εἶπον· ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες λησμονοῦμεν εὐκόλως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἀρχαιότης πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς.

— Τοῦλάχιστον ἄλλη, μοὶ ἀπεκρίθη ἐμψυχῶν με, δὲν ὑπάρχει ἀξία νὰ συγκριθῇ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς.

— Μοὶ εἶπατε ἐπανελάβον, ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς 15^{ης} ἐκατονταετηρίδος ἡ πόλις κατεστράφη καὶ ἡρημώθη. Πότε κατωκλήθη λοιπὸν ἐκ νέου;

— Κατὰ τὴν ἐπομένην ἐκατονταετηρίδα συνῆλθον βραδέως τὰ διεσπαρμένα λείψανα τῶν κατοίκων τῆς Πόλας ἐπὶ τῶν τάφων τῶν πατέρων των· καὶ τὸ 1506 ἦν ἤδη ἡ χώρα συνωκισμένη, ὅτε ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ, παραχωρήσαντος αὐτὴν πάλιν εἰς τοὺς Ἑνετούς. Ἀλλὰ τὴν δυστυχῆ πόλιν κατέτρεχε κακὸς δαίμων, καὶ ποτὲ δὲν περιῆλθεν εἰς τοσαύτην ἀθλιότητα ὡς εἰς τὴν ἐπομένην ἐκατονταετηρίδα, ὅτε ἐν τοῖς ἔτεσι 1631 καὶ 1645 τὴν ἐξωλόθρευσαν πρῶτον λοιμὸς, καὶ ἔπειτα

παμβόρος πυρκαϊά. Τέλος τὸ 1797 ἡ Πόλα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τὸ 1805 ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις καὶ ἐκρήμνισε τὸν φάρον αὐτῆς, ὅπως ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν διαπλεόντων τὸν Ἀδρίαν Ἀγγλων τὸν νυκτερινὸν ὁδηγὸν τοῦτον, καὶ τὸ 1813 ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐν καιρῷ δι' ἡμᾶς, διότι ἰδοὺ ἡ Χρυσὴ Πύλη.

Εἰς ἐμέ, ὅστις δὲν εἶχον γευθῇ ἔτι τῆς θεᾶς τῶν Ἑλληνικῶν μνημείων, ἡ πύλη αὕτη ἐφάνη τῳόντι ἀξία τοῦ ἐπώνυμου χρυσῆς, τόσον γλαφυρά, τόσον κατάκοσμος, τόσον εὐρυθμος μοὶ ἐφάνη. Ἐν τῷ μέσῳ ἔχει ωραίαν ἀψίδα, πλουσίως ἐπικεκοσμημένην διὰ γλυφῶν, καὶ στεφομένην ἐκατέρωθεν ὑπὸ πτερωτῆς Νίκης· κοσμοῦνται δ' ἀμφοτέραι αἱ παραστάδες αὐτῆς ὑπὸ δύο ἡμικιόνων Κορινθιακῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἴσταντο, φαίνεται, ἄλλοτε ἀνδριάντες τριῶν Σεργίων, διότι τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀναγινώσκονται μέχρι τοῦδε ἐπὶ τριῶν βάθρων. Παρὰ δὲ τὴν μεγάλην ταύτην ἀψίδα δι' ἧς διήρχοντο οἱ ἵππεῖς καὶ αἱ ἄμαξαι, ὁ ἱερεὺς τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου μοὶ ἔδειξε τὰ ἔχνη δύο ἐλασσόνων θυριδίων, δι' ὧν διήρχοντο οἱ πεζοί, προσθέτων ὅτι ὠκοδομήθη ἡ λαμπρὰ αὕτη πύλη ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.

Ἀλλὰ τὸ γεῦμα τοῦ φιλοξένου ἱερέως ἤθελε διαφθαρῇ, ἂν ἄφηνεν αὐτὸς εἰς τὴν διάθεσίν μου νὰ παραδοθῶ ὅσον ἐπεθύμουν εἰς τὸν θαυμασμόν μου ἐμπρὸς τῆς Χρυσῆς Πύλης. Ἐκεῖνος τὴν τρυφὴν ταύτην τὴν εἶχε πρόχειρον καθ' ἡμέραν, δι' ὃ ἡ ἑξὺς ἐπράϋνε τὰς ἐκστάσεις του, καὶ σπανίως διεκινδύνευον αὐταὶ τὴν ποιότητα τοῦ γεύματός του· ὅθεν ἀπέσπασε καὶ ἐμέ ἐκεῖθεν, ἐκκαλέσας ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ θαυμασμοῦ μου εἰς τὸν πεινῶντά μου στόμαχον, καὶ μοὶ παρέθεσε τὴν λιτὴν του τράπεζαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐκάλει με-

τιοφρόνως. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ τὸν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ζήσαντα ἐκ τῶν ἐφοδίων τοῦ πλοῦ, εἰς ἐμὲ ἐφάνη ὅτι οἱ Φραγκισκάνοι τῆς Πόλας ἐννοοῦσι τὴν ἐγκράτειαν εἰς τὴν πλατυτέραν αὐτῆς σημασίαν.

Τὴν δ' ἐπαύριον καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἐπανῆλθον πολλὰς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Αὐγούστου καὶ εἰς τὴν Χρυσὴν Πύλιν, καὶ διῆλθον ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῶν ὅλον τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἔπνεεν ὁ ἐπίμονος νότος, μέχρις οὗ μίαν πρωΐαν εἶδον εἰς τὸν ἱστὸν τῆς Ἀργοῦς ἀρθέν τὸ σημεῖον ὅτι ἀνασπᾶται ἡ ἄγκυρα.

6'. ΣΑΛΩΝΑ

Ἡ Ἀργὼ ἡμῶν λοιπὸν εἶχε στρέψει τὸ ρύγχος πρὸς τὸ πέλαγος, καὶ ἤνοιγεν ἤδη τὰ λευκά της πτερὰ, ὡς ἔνυδρον πτηνὸν ἀνυπόμονον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κλωβοῦ τοῦ λιμένος καὶ νὰ διασχίσῃ ἐλευθέρως τὰ κύματα.

Τὸ κατ' ἐμὲ ἔτρεξα πρὸς τὸν ἱερέα μου νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω, νὰ τὸν εὐχαριστήσω διὰ τὰ καλὰ του μαθήματα καὶ διὰ τὰ καλλήτερα γεύματά του.

— Ἀπέρχεται λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μοι εἶπεν. Εὐδαῖμον ἄνθρωπε! εἰς τὴν γῆν τοῦ ἡλίου, εἰς τὴν γῆν τοῦ αἰωνίου ἔαρος, εἰς τὴν γῆν τῆς αἰωνίας δόξης! Ἐδὼ εἶδας ρανίδας μόνον τινὰς πεπλανημένας καὶ τεθολωμένας τῆς εὐφυΐας τῶν ἀρχαίων, τῆς καλλιτεχνίας των. Ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖ τὸ πολυχεῦμον καὶ διαυγὲς νάμα αὐτῆς, αὐτὴν τὴν πηγὴν της. Εὐδαῖμον ἄνθρωπε! πῶς σὲ ζηλεύω!

— Διατί νὰ μὲ ζηλεύῃς, εἶπον, καὶ δὲν μὲ μιμεῖσαι ;

— Μὲ λυπεῖς περισσότερον προτείνων μοι τ' ἀδύνατα.

— Τ' ἀδύνατα ; Παντελῶς. Ἴδου τὸ πλοῖον ἡμῶν ἀνέλκει τὴν ἄγκυραν. Ἐχει τόπον δι' ἓνα ἐπιδάτην περισσότερον. Ὁ Ῥαγουζαῖός μου δὲν ἤξεύρω πῶς ὑπολογίζεται τὰς θαλασσίας ἀποστάσεις, ἀλλ' εἰς τῶν ναύλων τὸν ὑπολογισμόν εἶναι ἀκριδέστατος, καὶ τινὰ δίστηλα περισσότερα θὰ τὸν εὐχαριστήσουν τὰ μέγιστα. Ζητεῖς τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, τὸ διαβατήριον παρὰ τοῦ ἀστυνόμου, ἀναβαίνεις εἰς τὴν Ἀργὼ, καὶ μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας, κατὰ τὸν Ῥαγουζαῖόν μου, εἰς τὴν Ἑλλάδα.

— Ἀλλ' ἀπροπαρασκευάστος καθὼς εἶμαι ! Τὸ λέγεις διὰ νὰ γελάσης.

Καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ φιλέλληνος ιερέως ἤρχισε νὰ ἐνδίδῃ.

— Ποσῶς διὰ νὰ γελάσω, τῷ εἶπον. Τί προπαρασκευαῖ σοὶ χρειάζονται ; Φορεμάτων ; Ἐλα δά ! φορέματα εἰς τὴν Ἑλλάδα ! Τώρα τὸ ἔλεγες ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ γῆ τοῦ ἡλίου. Ζωοτροφιῶν ; Μὴ φροντίζης ! Ἐκ Βενετίας ἔλαβον δεκαῆς ἡμερῶν τροφάς. Τέσσαρας ἡμέρας ἡ ναυτίασις μ' ἐμπόδισε νὰ ἐγγίσω τίποτε, τὰς ἄλλας τέσσαρας ἔτρωγον τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος μου, ὥστε ἔχω εἰσέτι δεκατεσσάρων ἡμερῶν ἐφόδια. Ἐντεῦθεν μέχρις Ἑλλάδος ἡμέραι ἑπτὰ· εἵμεθα δύω· βλέπεις ὅτι τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐλλείψει.

Αὐτοὶ καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι λόγοι, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον ὁ πόθος τοῦ νὰ ἰδῇ τὴν Ἑλλάδα, τὸν ἔπεισαν τέλος, καὶ μετ' ἄκρας μου ἀγαλλιᾶσεως τὸν ἐπιβίβασα εἰς τὸ πλοῖον κατόπιν μου.

— Κατευόδιον, Κύριοι ! ἔκραξεν ὁ Ῥαγουζαῖος σφίγγων τὰς χεῖρας ἡμῶν, ἅμα ἐκινήθη τὸ πλοῖον, καὶ ἡ τρόπῃς αὐτοῦ ἐδίωκεν ἐμπρὸς τῆς τὸν ἀφρόν τῶν σχιζομένων κυμά-

ων.—Κατευόδιον! Ἴδέτε, λαμπρὸς μᾶς πνέει καὶ οὐριος!
 βλέπετ' ἐκεῖ τὸ βουνὸν τῆς Πόλας; φορεῖ τὸν σκοῦφόν του.
 Αἶ αἶ! Ὅποιος εἶχε κοιτίδα τὴν Ἀδριατικὴν καὶ σκυλο-
 νίκητην πατέρα, ἐκεῖνος ἐννοεῖ τί δηλοῖ τοῦτο. Αὐτὸ τὸ
 ὑννεφον μᾶς ὑπόσχεται τὸν ἀέρα διὰ μίαν ἐβδομάδα τοῦ-
 ἀχιστον. Εἰς μίαν ἐβδομάδα θὰ εἵμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα,
 καὶ τότε

Καὶ ἔκαμεν ἐν σχῆμα ἐμφαντικὸν διὰ τῶν δακτύλων,
 λέγον συμβολικῶς. Καὶ τότε, θέλει πνεύσει θέλει μὴν
 πνεύσει, ἀδιαφοροῦμεν.

Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἡ Ἀργὼ προὔχῳρει τῷ ὄντι μεγα-
 λοπρεπέστατα, καὶ ἔσχιζε τὰ κύματα ὡς δελφίν. Μετ' ὀλί-
 γον τῆς Πόλας τὸ ἀμφιθέατρον ἐφαίνετο ὡς λευκὸν σημεῖον
 εἰς τὸν ὀρίζοντα, μετ' ἔτι ὀλίγον καὶ αὐτὴ ἡ Πόλα, καὶ
 μέχρι τῆς ἐσπέρας διετρέξαμεν ἱκανὸν μέρος τοῦ ὑγροῦ
 ἡμῶν δρόμου.

— Ἐπτὰ ἡμέρας σᾶς εἶπον; εἰς ἑξ θὰ φθάσωμεν, ἔλε-
 γεν ὁ Ραγουζαῖος. Ἄ! ὅταν τὸ βουνὸν τῆς Πόλας φορέσῃ
 τὸν σκοῦφόν του!

Τὸ ἐσπέρας ὁ ἄνεμος ἔπεσεν. Ἡ γαλήνη ἔγινεν ἐντελής,
 ἡ θάλασσα λεία ὡς ἔλαιον.

— Ἴσα παπαφίγγο! κόντρα παπαφίγγο! ἐφώναζεν ὁ
 Ραγουζαῖος κινδυνεύων νὰ διαρραγῇ. Ἐξω τὸν φλόκο!
 ὅλα ἔξω!—Καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἄνεμον,—Σκυλε,
 τὸν ὕβριζε, παλαιοχτικιάρη! ἀπόκαμες νὰ φυσᾷς;

Καὶ τὸν ἐφασκέλωνε διὰ τῶν δύο χειρῶν του.

Ἄλλ' οὔτε οἱ ἐξορκισμοὶ οὗτοι οὔτε οἱ δόλωνες καὶ αἱ
 ὀθόναί καὶ τὰ ἱστία ὅλα ἀναπετασθέντα ἐχρησίμευσαν εἰς
 οὐδέν. Ὁ ἄνεμος ἀπεκρίνετο διὰ περιφρονητικῆς σιωπῆς,
 καὶ τὰ ἱστία ἐκρέμαντο εἰς τοὺς ἰστοὺς ὡς ὑφάσματα

πλυντρίας κρεμάμενα νὰ στεγνώσωσιν. Ὁ υἱὸς τῆς Ἀδριατικῆς ἐβλασφήμει ὡς ναύτης.

Τὸ κατ' ἐμὲ δὲ ὑπέφερον τὸ δυστύχημα μετ' ἀπαθεστάτης ὑπομονῆς, διότι εἶχον δύο λόγους παρηγορίας ἰσχυροτάτους. Ὁ μὲν ἦτον ἡ ἀργυρᾶ πανσέληνος, ἀνατείλασα πρὸ ὀλίγου εἰς οὐρανὸν αἰθριώτατον, μὴ ἔχοντα οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον νέφος, ἀφ' ὅτου τὸ μόνον ὑπάρχον εἶχε καταβῆ ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τῆς Πόλας, καὶ χρυσίζουσα εἰς μακρὸν διάστημα τὸ στιλπνὸν κάτοπτρον τῆς Ἀδριατικῆς. Ὁ ἄλλος δὲ λόγος ἦν ὁ φίλος μου Φραγκισκάνος, ὅστις πλησίον μου κατακείμενος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, μ' ἐγοήτευε διὰ τῆς ποικίλης συνδιαλέξεώς του, καὶ ἀνέπτυσσεν ἐμπρὸς μου, μετ' ἀπεράντου πολυμαθείας, τῆς ἀρχαιότητος τὸ πανόραμα.

Τέλος ὁ ἄνεμος, χωρὶς νὰ μᾶς ζητήσῃ θυσίαν Ἰφιγενείας, ἐκάμφθη τὴν πέμπτην ἡμέραν, καὶ ἐκόλπωσεν ὀλίγον τὰ ἱστία, τοὺς δόλωνας, τὰς ὀθόνας μας, καὶ ἡ Ἀργὼ ἤρχισε νὰ κινῆται.

— Ἦλθε τέλος πάντων ὁ κατεργάρης! Ἐφώναζεν ὁ πλοίαρχος, κτυπῶν ὑπὸ χαρᾶς τὰς χεῖράς του. Τὸν ἔχομεν τώρα, δὲν θὰ μᾶς φύγῃ πλέον, σᾶς τὸ ὑπόσχομαι!

— Βλέπετε κἀνὲν ἀπὸ τὰ βουνὰ νὰ φορῇ τὸν σκοῦφόν του ἴσως; τῷ εἶπον ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ πλησιάσας εἰς αὐτόν.

Ἀλλ' ἀποφεύγων ν' ἀποκριθῇ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην,

— Ἦτο καιρὸς νὰ μᾶς φυσήσῃ τέλος πάντων, μοὶ εἶπεν. Ἠξεύρετε ὅτι εἶχον ἀρχίσει ν' ἀνησυχῶ; Ἴσως παρατηρήσατε ὅτι ἐσχάτως ἐμετρίασα τὰς μερίδας τῆς τροφῆς, καὶ πρὸ πάντων τὰς μερίδας τοῦ ὕδατος. Τῷ ὄντι ἡ ποιότης τῶν τροφίμων μας ἤρχισεν ὀλίγον ἀλλοιουμένη.

Ἡ εἶδησις αὕτη ἀπετέλεσε κακὴν ἐντύπωσιν εἰς ἐμέ. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἶδον τὴν ὄψιν τοῦ φίλου Φραγκισκάνου ἀπαθῶσαν ἀλλοίωσιν ἀνάλογον τῆς τροφῆς. Πῶς! Ἐκεῖνος ὅστις ἀφῆκεν ἀπαθῶς τὸ θαυμασίον ἀμφιθέατρον τῆς Πόλας ἵνα μὴ κρυώσῃ τὸ δεῖπνόν του, πρὸ πέντε ἡμερῶν εἶχε περιορισθῇ εἰς μόνον τὸ θαλάσσιον δίπυρον καὶ εἰς εὐχρὸν ὕδωρ, καὶ ν' ἀκούῃ τῶρα ὅτι καὶ αὐτὰ ἤρχισαν ν' ἀλλοιῶνται! Μόλις ὁ ἐνθουσιασμός του ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιότητος ἀντέσχεν εἰς τὴν εἶδησιν ταύτην. Ἄλλ' ὁ πλοίαρχος ἔσπευσε νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ.

— Μὴ φοβεῖσθε ὅμως, εἶπεν. Ὁ ἄνεμος πνέει, καὶ θὰ διαρκέσῃ, σᾶς τὸ ἐγγυῶμαι. Μετὰ πέντε ἢ ἑξ ἡμέρας εἰ-
μεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αἱ τροφαί μας, ὅποῃαι δῆποτε, δὲν θὰ μᾶς ἀφήσωσι ν' ἀποθάνωμεν.

Τῷ ὄντι ὁ ἄνεμος ἐφαίνετο αὐτὴν τὴν φορὰν διαρκῆς, ἂν καὶ ὅχι ὅσον ἔπρεπεν ἰσχυρός. Ἐπνευσεν ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα, καὶ ἐξηκολούθει καὶ τὴν ἐπαύριον.

Ἄλλ' ὥς πρὸς τῶν τροφῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ πλοίαρχος ἐβόσκετο ὑπ' ἐλπίδων δι' ἡμᾶς καὶ ἀγόνων. Ὅτε ἐζητήσαμεν νὰ φάγωμεν τὴν πρώτην ἡμέραν, παρετηρήσαμεν εἰς τὰ δίπυρα παράδοξόν τινα σύγχυσιν, εἶδος βρασμοῦ, ἐμφυλίου οὕτως εἰπεῖν ταραχῆς· ἡ ἀνοργάνιστος ὕλη ἔτεινε προφανῶς εἰς ὀργάνωσιν, καὶ ἡ ζωὴ ἀνεπτύσσετο ἐκ τῶν κόλπων τοῦ ἀψύχου διπύρου. Τὸ κατ' ἐμὲ ἀπέσχον τῆς ἀηδοῦς ταύτης τροφῆς, κ' ἐπροτίμησα τὴν νηστείαν. Ὁ δὲ τένθης συνοδοιπόρος μου, ἀφ' οὗ ἔστρεψε τὸ δίπυρον πρὸς ὅλα τὰ μέρη δι' ἄκρου τοῦ δακτύλου, τὸ ἔρριψε τέλος εἰς τὴν θάλασσαν, σχηματιζόμενος ὡς ὁ Πολυκράτης, ὅταν ἐθυσίαζεν εἰς τὰ κύματα τὸν προσφιλῆ του δακτύλιον. Ὅτε

ἐζητήσαμεν νὰ πῖωμεν, τὸ ὕδωρ εἶχε χρῶμα ῥευστοῦ σμαράγδου, ὁσμὴν νεκρῶν ποντικῶν, καὶ γεῦσιν ναυτιώδη.

Τὴν δὲ ἐπαύριον τὸ δεινὸν ἠϋξήσε, διότι ἡ πεῖνα μετεβλήθη εἰς βουλιμίαν, τὰ δίπυρα εἰς ζῶντας πλακοῦντας σκωλήκων, φεύγοντας ὅταν ἠθέλομεν νὰ τοὺς συλλάβωμεν, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς σεσηπὼς ἔλος, πλήρες ὑδροβίων ζωῦφίων. Νὰ ἐγγίσωμεν τίποτε εἰς τὰ χεῖλη μας ἦτον ἀδύνατον. Ἐν τούτοις ὁ στόμαχος ἡμῶν ἐπόνει, τὸ στόμα ἔφλεγε ξηρανθὲν, καὶ τὸν συνοδοιπόρον μου ἔβλεπον ταχύτερον χωροῦντα πρὸς τὸ τελευταῖον σύμπτωμα τοῦ νοσήματος τῆς ἀτροφίας, ὅπερ εἶναι ἡ παραφροσύνη.

Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν τῆς δευτέρας ταύτης ἡμέρας, ὁγδόης ἀπὸ τῆς Πόλας, ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὁ πλοίαρχος, ὁ συνοδοιπόρος μου καὶ ἐγώ. Ὁ οὐρανὸς ἦν πάντοτε αἶθριος, ἡ θάλασσα ὁμαλὴ, ὁ ἄνεμος μέτριος ἀλλὰ σταθερὸς, καὶ ἡ Ἀργὼ ἐπροχώρει ὡς νύμφη καμαρωμένη. Ὁ πλοίαρχος ἐκοκκάλιζε φιλοσοφικώτατα ἐν δίπυρον, ἀφ' οὗ διὰ μυρίων ἀγώνων τὸ κατέκτα ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν του κατοίκων, καὶ ἀπέβαλλε τούτους ἐκ τῆς γεννησάσης καὶ θρεψάσης αὐτούς.

Ὁ δὲ Φραγκισκάνος τὸν ἠτένιζε πρὸ πολλοῦ χωρὶς νὰ ὁμιλήσῃ. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔλαμπον κατὰ παράδοξον τρόπον, ὥστε ἐνόμισα ὅτι ὁρέγεται τὸ δίπυρον τοῦ πλοιάρχου. Ἀλλ' ἀποτείνας μοι τὸν λόγον εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἄγνωστον εἰς τὸν πλοίαρχον,

— Τὸν τρώγομεν; μοὶ εἶπε·

— Ποῖον; ἠρώτησα ἀνασκιρτῶν.

— Τὸν πλοίαρχον, μοὶ εἶπε μετ' ἄκρας ἀπαθείας. Δὲν σοὶ φαίνεται ἀρκετὰ παχύς;

— Τί λέγεις, ἀδελφέ; ἀνέκραξα. Παραφρονεῖς;

— Διόλου, ἀπεκρίθη· Δὲν ἀνέγνωσ ποτὲ ὅτι εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν ἐκλείπωσιν αἱ τροφαὶ, τρώγονται μεταξύ των οἱ ναυαγοί; Ὡς νὰ μᾶς φάγωσι καὶ ἡμᾶς, ἃς ἀρχήσωμεν ἀπ' αὐτοῦ, τοῦ αἰτίου τῶν δυστυχιῶν ἡμῶν. Σέ βεβαιῶ οἱ πυριζόλας θὰ ᾔναι ὑποφερτότατος.

Καὶ ἐν ᾧ ἔλεγε ταῦτα, ἔληχε τὰ χεῖλη του, καὶ αἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐβάφοντο αἱματόχρους. Τὸν δυστυχῇ ἡ πείνα τὸν ἐσκότιζε, τὸ πνεῦμά του ἐταράττετο, καὶ τὰ πάντα ἔβλεπε περὶ ἑαυτὸν ὑπὸ τῆς πυριζόλας τὴν ἔποψιν.

Ὁ Ῥαγουζαῖος ὅμως ἠγνόει ἐντελῶς ποῖος κίνδυνος τὸν ἠπεῖλει. Στερεότυπον δὲ μειδίαμα διέστελλε τὸ στόμα του, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μᾶς ἔβλεπεν, ἐκίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ καμμύων ἐδείκνυε τὸ κενὸν διὰ τοῦ δακτύλου, ὡς ἂν ἔλεγε·

— Βλέπετε; . . . ὁ ἄνεμος . . . Δὲν εἶχον δίκαιον;

Τέλος διὰ νεύματος ἐκφράζοντος ἔτι σαφέστερον τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἀξίας, δείξας ἐν σημείον ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔλυσε τὴν σιωπὴν.

— Βλέπε, εἶπεν! ἐκεῖ ἐμπρὸς ἡμῶν, μακρὰν, πρὸς τ' ἀριστερά; Ἐκεῖ ὑπάρχει ὕφαλος ἀλιτενῆς πολὺ κινδυνώδης. Ἐκεῖ, ὅσοι πλοίαρχοι ἀμαθεῖς καὶ ἄπειροι τῆς θαλάσσης ταύτης, προσοκέλλουσι πολλάκις, καὶ πολλὰ πλοῖα ἀπωλέσθησαν εἰς ταύτην τὴν ὕφαλον αὐτανδρά. Ὅστις ὅμως εἶχε κοιτίδα τὴν Ἀδριατικὴν καὶ πατέρα σκυλο.....

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ εἰπῇ « σκυλοπνίκτην », Βrrr! τρομερὸς κρότος ἠκούσθη, ὡς ἂν διερρήγνυτο ὁ πυθμὴν τοῦ πλοίου, καὶ ἡ Ἀργὼ ἐσείσθη βιαίως, ὡς ἂν ἐτινάσσετο ὑπὸ πυρετοῦ.

— Ἡ ὕφαλος! ἔκραξεν ὁ πλοίαρχος, γινόμενος χίτρινος

ὡς ὁ κηρός. — Ἐκαθήσαμεν! Τί θὰ γίνωμεν! Ἡ Ἀργώ μου! Θὰ συντριφθῇ ἡ Ἀργώ μου!

Καὶ θορυβηθεὶς, καὶ μὴ ἡξεύρων οὔτε τί νὰ πράξῃ, οὔτε τί νὰ διατάξῃ, περιωρίζετο εἰς τὸ ν' ἀποσπᾶ τὴν κόμην του.

Ἀλλὰ τοῦτο εἰς οὐδὲν μᾶς ὠφέλει. Τὸ κατ' ἐμὲ ἤρχισα νὰ ἐννοῶ ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή καθ' ἣν νέος τίτλος δόξης ἔμελλε νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς ἀπογόνους του, μετροῦντας τοὺς προπάτοράς των ὅσοι ἀπώλοντο ἐν τῇ Ἀδριατικῇ.

Ἐν τούτοις ἡ τρόπις τοῦ πλοίου ἐκτύπα εἰς τὸν σκόπελον ἐπανειλημμένως, ἀπειλοῦσα καταστροφὴν, ἡ δ' ἀμνηχανία τοῦ πλοιάρχου ἐχώρει αὐξάνουσα. Τότε ὁ ναύκληρος, ναύτης γέρων καὶ ἀγροῖκος τοὺς τρόπους, ἐπλησίασεν εἰς τὸν πλοίαρχον μετὰ σεβασμοῦ, καὶ ἐκλινε πρὸς τὸ ὠτίον του, ὡς ἵνα λάβῃ τὰς διαταγὰς του. Ἰστάμην δ' ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ, ἂν καὶ ὠμίλησε κρυφίως, τὸν ἤκουσα κάλλιστα.

— Πλοίαρχε, τῷ εἶπεν, εἶσαι ζῶον τετράποδον.

Καὶ χαιρετήσας πάλιν εὐσεβάστως αὐτὸν, ἐστράφη πρὸς τὸ πλήρωμα.

— Διατάττει ὁ κύριος πλοίαρχος! ἔκραξεν. Ἀμέσως! Κάτω ὄλα! Μάϊνα γάβια, μάϊνα παπαφίγγους, μάϊνα φλόκους! Ὅλα κάτω!

Καὶ διὰ μιᾶς ἡ Ἀργὼ ἐγυμνώθη πάντων τῆς τῶν ιστίων, καὶ οἱ ἱστοὶ τῆς ἔμειναν ὡς ἄσφαρκοι βραχίονες ἢ ὡς ξηρὰ δένδρα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Ἀμα δ' ἡλαφρώθη οὕτω τὸ πλοῖον ἀπὸ τοῦ πιέζοντος αὐτὸ βάρους τῶν ιστίων, καὶ ἅμα ἔπαυσεν ὠθούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κατὰ τῶν ὑφάλων, ἔπαυσε καὶ νὰ προσκρούῃ ἐπ' αὐτῶν μετὰ τόσης δυνάμεως, διότι ἡ θάλασσα κατ' εὐτυχίαν δὲν ἦτο τεταραγμένη.

— Τὴν λέμβον εἰς τὴν θάλασσαν! ἔκραξεν ὁ ναύκληρος

πάλιν. Ὁ πλοίαρχος διατάττει. Δύο ἄγκυραι εἰς αὐτὴν καὶ πέντε ναῦται!

Ἐν τῷ ἅμα ἐξετελέσθησαν αἱ διαταγαὶ αὗται. Ἡ λέμβος φέρουσα δύο ἄγκύρας ἐμακρύνθη τοῦ πλοίου ὅσον περισσότερον ἐδυνήθη, καὶ ἔρριψε τὴν μίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ ταῦτα δ' ἐμακρύνθη κατ' ἄλλην διεύθυνσιν, καὶ ἔρριψε καὶ τὴν ἄλλην. Ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ἡ νύξ.

Ἡ θέσις ἡμῶν ἦτο δεινοτάτη. Ἄν ὁ ἄνεμος ἐφύσα σφοδρότερος καὶ ἡ θάλασσα ἐταράττετο, τὸ πλοῖον ἡμῶν συνετρίβετο κατὰ τῶν πετρῶν· ἂν δ' ὁ ἄνεμος ἐκόπαζεν, ἀπεθνήσκομεν τῆς πείνης καὶ δίψης. Καὶ ὁμως, μᾶς εἶπεν ὁ ναύκληρος, δὲν ἔπρεπε νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὴν ἀδράνειαν τῆς ἀπελπισίας. Ναῦται καὶ ἐπιβάται, ἐλάβομεν τότε εἰς χεῖρας τὰ καλώδια εἰς ἃ ἦσαν δεδεμέναι αἱ ἄγκυραι, καὶ δι' ὅλων ἡμῶν τῶν δυνάμεων καὶ δ' ὅλης τῆς νυκτὸς εἴλκομεν, ὅπως βιάσωμεν τὴν Ἀργὴν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ πρὸς πρὸς τὰς ἄγκύρας τῆς καὶ νὰ μακρυνθῇ τῆς ἐπικινδύνου ἐπαφῆς τῶν ὑφάλων. Καὶ ὁ συνοδοιπὸρος μου αὐτὸς εἰς τὸν κίνδυνον ἐλησμόνησε τὴν πεινάν του, καὶ ἀνεῦρεν ὅλην του τὴν δραστηριότητα καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος.

— Τώρα ἐννοῶ ὅτι «οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», μ' ἔλεγεν, ἐν ᾧ ὁ ἰδρῶς ἔρρεε ποταμηδὸν ἀπὸ τοῦ μετώπου του.

Ἡ αὐγὴ μᾶς εὔρεν ἔλκοντας ἔτι εἷα μόλα, ὡς τοὺς περὶ τὸν Τρυγαῖον εἰς τῆς Εἰρήνης τὸ φρέαρ. Ἐν τούτοις δὲ τὸ πλοῖον εἶχεν ἀρχίσει νὰ κινῆται, καὶ ὁ πλοίαρχος ἐκρότει ὑπὸ χαρᾶς τὰς χεῖράς του καὶ ἐπήδα.

Τί τὸ ὄφελος ὁμως ὅτι ἐμακρυνόμεθα τῆς ὑφάλου; Ὁ πυθμὴν τοῦ πλοίου εἶχε σχισθῇ κατὰ τὴν τρόπιν, καὶ τὸ ὕδωρ εἰσώρμα ἐπιφόβως, ὥστε πολλὰς ὥρας ἦτο ἀδύνατον

νὰ μείνη πλέον εἰς τὸ πέλαγος χωρὶς νὰ βυθισθῇ ἡ Ἀργώ. Ἀφήσαντες ἄρα τὸ σχοινίον, ὠρμήσαμεν εἰς τὰς ἀντλίας, ὥς ἄλλοι Κλεάνθαι, ἔλεγεν ὁ πάντοτε φαιδρὸς Φραγκισκάνος μου.

Αἶφνης «πλοῖον! πλοῖον!» ἔκραξεν ὁ πλοίαρχος, δεικνύων πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ὅπου ἐφαίνετο τῷ ὄντι τὸ τριγωνικὸν ἰστίον ἀλιευτικοῦ πλοιαρίου. Λαβὼν δὲ τὴν θαλασσίαν σάλπιγγα, προσεκάλεσεν αὐτὸ εἰς βοήθειαν.

Ὁ ἀλιεὺς ἔφθασε μετ' ὀλίγον πλησίον ἡμῶν, καὶ, λαβὼν ἀντιμισθίαν, ἀνέλαβε νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἀργὴν ἔξω τῶν ὑφάλων καὶ εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα.

Ἀλλ' ὁ Φραγκισκάνος καὶ ἐγὼ δὲν περιεμείναμεν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεώς του. Ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ὁ αἰδεσιμώτατος φίλος μου εἶδεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀλιάδος ἓνα ἄρτον καὶ ἓν ἀγγεῖον ὕδατος, καὶ λαβὼν με ἐκ τῆς χειρὸς, μ' ἔσυρε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐνεσκήψαμεν καὶ οἱ δύο εἰς τὸ πλοiάριον. Ρίπτοντες δ' ἐν δίστηλον εἰς τοῦ ἀλιέως τὰ γόνατα, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ κατεβροχθίσσαμεν τὸν ἄρτον του, καὶ ἐπίομεν τὸ ὕδωρ του.

Τότε μόνον μᾶς ἐπανῆλθεν ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης.

— Τώρα, εἶπον εἰς τὸν ἱερέα, ἐρώτησε νὰ μάθωμεν εἰς ποῖον λιμένα μᾶς διευθύνει.

Ὁ ἱερεὺς ἠρώτησε τὸν ἀλιέα εἰς τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν.

— Εἰς τὰ Σάλωνα μᾶς διευθύνει, μοὶ εἶπεν ἔπειτα, μεταφράζων αὐτοῦ τὴν ἀπόκρισιν.

— Εἰς τὰ Σάλωνα! ἀνέκραξα ἔκθαμβος. Καὶ ποῦ εἶναι; ἠρώτησα, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀλιέα. Εἶναι πλησίον τὰ Σάλωνα;

Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος πρὸς μεγάλην μου ἐκπληξιν, δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ὁ Φραγκισκάνος μετέφρασε τὴν

ἡρώτησίν μου Ἀλβανιστί. Τὰ ἔργα δὲ τοῦ διερμηνέως ἐκ-
πληρῶν,

— Ἴδου, μοὶ εἶπεν, αὐτὸ τὸ χωρίον ἐκεῖ. Αἱ οἰκίαι του
φαίνονται εἰς τὸ παραθαλάσσιον.

— Παράδοξον! εἶπον ἐγώ. Τὰ Σάλωνα παραθαλάσσια!
ἐνόμιζον ὅτι εἶναι μεσόγεια. Ἦπατώμην βεβαίως. — Ἀλλὰ,
φίλτατε συνοδοιπόρε, καιρὸς ν' ἀλλάξωμεν πλεόν τὴν πρὸς
ἀλλήλους θέσιν. Εἰς τὴν Πόλιν σὲ εἶχον πολύτιμον ὁδη-
γόν μου, ἐδὼ θὰ τεθῇς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου.

— Καὶ πῶς; μ' ἡρώτησε, γνωρίζεις τοὺς τόπους τούτους;

— Ἐννοεῖται! ἀπεκρίθην, καὶ ἡσθάνθην ὁ ἴδιος τὸν τό-
νον καθ' ὃν τὸ ἔλεγον ἀπόζοντα ὀλίγον περιαιτολογίας· ἀλλὰ
τόσπην εἶχον χαρὰν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ταπεινώσω τέλος
τὴν πολυμάθειάν του! Καὶ ἀνυπόμονος νὰ ἐπιδείξω τὰς γνώ-
σεις μου καὶ ἐγώ,

— Ἐκεῖ, τῷ εἶπον πρὸς δεξιὰ, κεῖνται οἱ Δελφοί.

— Οἱ Δελφοί! ἀνέκραξεν ἐκεῖνος ἐξιστάμενος. Ποῖοι Δελ-
φοί; τί ἐστὶ Δελφοί;

— Καθὼς ἐγώ, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ἡρώτων, τί ἐστὶ
Πόλις;

Ἐπειτα δὲ μεγαλοφώνως προσέθηκα·

— Οἱ Δελφοί ἦσαν πόλις ἔχουσα περίφημον μαντεῖον τοῦ
Ἀπόλλωνος.

— Παράδοξον! εἶπεν ὁ Φραγκισκάνος. Δὲν ᾔξευρον ὅτι
πλησίον εἰς τὰ Σάλωνα ὑπῆρχε τόπος καλούμενος Δελφοί.

— ὦ! μάλιστα! ἀπεκρίθην ἐγώ θριαμβεύων. Καὶ οἱ
Δελφοί αὐτοὶ ἦσαν προσέτι περίφημοι διὰ τοὺς ἀγῶνας οἵ-
τινες εἰς αὐτοὺς ἐτελοῦντο. Ἴδου· ἐκεῖνο τὸ ὄρος ἐκεῖ πρέ-
πει νὰ ᾔηναι ὁ Παρνασσός. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ κεῖνται
οἱ Δελφοί.

— Ὁ Παρνασσός! οἱ Δελφοί! Δὲν τὸ ἤξευρον. Ἐδῶ; πλησίον εἰς τὰ Σάλωνα;

— Πλησιέστατα, εἶπον διδακτικῶς. Τὰ Σάλωνα ἐλέγοντο τὸ πάλαι Ἀμφισσα, καὶ ἦτον ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Φωκίδος.

— Ἄ! ἐννοῶ! Τῆς Φωκίδος, λέγετε, εἰς τὴν Ἑλλάδα!

— Ναί, βεβαίως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

— Τότε ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι συγχέετε τὰς ιδέας. Τὰ Σάλωνα αὐτὰ ἐδῶ ἐμπρὸς ἡμῶν δὲν εἶναι ἡ Ἀμφισσα τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ Σάλωνα τὰ Δαλματικά.

— Τὰ Σάλωνα τὰ Δαλματικά; εἶπον γινόμενος κάτωχρος, καὶ πίπτων ἐξ ὅλου τοῦ ὕψους τῆς πρὸ ὀλίγου ὑπεροφίας μου. — Τί εἶναι τὰ Σάλωνα τὰ Δαλματικά; ἐψιθύρισα.

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν στιγμὴν εἶχομεν προσορμισθῆ.

— Ὅ,τι εἶναι ἡ Πόλα, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ Φραγκισκάνος μου μετὰ τοῦ γνωστοῦ δηκτικοῦ του ἐκείνου μειδιάματος. Ἀλλοτε μὲν πόλις, ἤδη δὲ χωρίον τῆς Δαλματίας.

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη μοὶ ἔκοψε τὴν φωνήν, καὶ, ἀφ' οὗ ἀπέβημεν, πολλὴν ὥραν ἐβάδιζον σιωπῶν παρὰ τὸν σύντροφόν μου, καὶ ἐννοῶν ὅτι ἐγὼ, ὁ καυχηθεὶς ὅτι θὰ τὸν ὁδηγήσω, ἔπρεπε πάλιν νὰ ἐπικαλεσθῶ αὐτοῦ τὴν βοήθειαν.

— Ἀλλ' αὐτὰ τὰ Σάλωνα εἶναι ἄθλιον χωρίδιον, δὲν ἔχουσι τίποτε λόγου ἄξιον, εἶπον τέλος ὡς ὀργιζόμενος, καὶ ὡς ἂν ἐχρεώστουν τὰ Σάλωνα νὰ ἦναι περίεργα πρὸς χάριν μου.

— Τίποτε, μοὶ εἶπεν ὁ Φραγκισκάνος, ἢ τουλάχιστον μικρὰ πράγματα· ὅτι δηλαδὴ ἦσαν ἄλλοτε πόλις μεγάλη, πλουσία καὶ πολυτελής, ἐπίσημος καὶ διὰ τῶν ἀγροκηπίων τῆς τὴν λαμπρότητα, καὶ διὰ τῶν γυναικῶν τῆς τὸ κάλ-

λος καὶ διὰ τὰ προϊόντα τῶν ἐργοστασίων τῆς, συνιστάμενα εἰς ὄπλα καὶ εἰς πορφύρας, καὶ ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Δελμινίου, ἐγένοντο πρωτεύουσα ὅλης τῆς Δαλματίας. Προσέτι δὲ καὶ κατ' ἄλλο τι εἰσὶν ὅπως οὖν ἐπίσημα τὰ Σάλονα· ἐδὼ ἔζη κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα μετὰ Χριστὸν ἐν ἀνδράποδον τῆς εὐγενοῦς Ρωμαϊκῆς οἰκογενείας τῶν Ανουλίνων . . .

— Καὶ τοῦτο δίδει ἐπισημότητα εἰς τὴν πόλιν ;

— Ὅχι τοῦτο μόνον. Τὸ ἀνδράποδον τοῦτο ἐνυμφεύθη δούλην τινα ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς πόλεως Δωκλείας, καὶ ἔσχεν υἱόν, ὀνομασθέντα πιθανῶς κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην, Δωκλῆν. Ὁ πατὴρ δὲ κατῴρθωσε ν' ἀπελευθερωθῇ, καὶ τότε ὁ υἱός, ἐξευγενίζων καὶ ἐξελληνίζων τὸ ὄνομά του, ἐπωνομάσθη Διοκλῆς. Κατ' ὀλίγον δὲ αὐξάνων τὰς ἀξιώσεις του, τὸ ἐξελατίνησε, καὶ τὴν 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 285 μετὰ Χριστὸν, ἀνηγορεύθη ὁ υἱός τοῦ ἀπελευθέρου, αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαλερίου Διοκλητιανοῦ (1).

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ Σάλονα, καὶ ἐγὼ ἔλεγον ὅτι δὲν εἶχον τίποτε περίεργον, καὶ ἐμάνθανον ὅλ' αὐτὰ παρ' αὐτοῦ ἐκείνου εἰς ὃν ἔλεγον πρὸ ὀλίγου κομπαστικῶς ὅτι θὰ τῷ διδάξω τί εἰσὶ τὰ Σάλονα! Ἀλλ' ὅπως σώσω τὴν ἀξιοπρέπειάν μου,

— Τούλάχιστον, εἶπον, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο χωρίδιον οὐδὲν πλέον σώζεται λείψανον μαρτυροῦν περὶ τοῦ ἀρχαίου του μεγαλείου.

— Οὐδὲν λείψανον, εἶναι ἴσως ὑπερβολή. Ἄν περιέλθωμεν ὀλίγον τὰς καλύβας ταύτας καὶ τὰς πέριξ αὐτῶν, θέλομεν ἴσως ἀπαντήσῃ διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ συντρίμματα,

(1) Εὐτροπ. Θ. 19. - Victori Epit. - Gipp. K. II'.

προσέτι καί τινα ἀγαλμάτων μέλη, καὶ τὰ λείψανα ὑδραγωγείου, καὶ ἐρείπια ἀμφιθεάτρου, ἀποδεικνύοντα ὅτι ὑπῆρξε τῷ ὄντι ἐνταῦθα πόλις ἐπιφανής.

— Ἦτις εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τίνος κατεστράφη καὶ πότε ;

— Ναὶ, ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, κατὰ τὰ 639 μ. Χ.

Καὶ ἂν αὖριον εἵμεθα εἰσέτι ἐδῶ, προσέθηκε, καὶ ἐκτείνωμεν τὴν περιοδείαν ἡμῶν ἐπὶ μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ μέρους τούτου πρὸς νότον, θέλομεν εὖρει αὐτὸ τὸ γιγαντιαῖον παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἢ μᾶλλον ὁλόκληρον πόλιν κτισθεῖσαν ἐκ τῶν συντριμμάτων του, καὶ περιεχομένην ἐντὸς τῆς αὐλῆς του.

Ἐκτοτε τὸν παρηκολούθησα σιωπῶν, καὶ ἐννοῶν ὅτι πᾶσα ἄκαιρος ἐπίδειξις πολυμαθείας ἐξέθετεν ἔτι γυμνοτέραν τὴν ἀμάθειάν μου.

Τὸ ἐπίλοιπον δὲ τῆς ἡμέρας διετελέσαμεν ἐπισκεπτόμενοι μεταξὺ ἀλιευτικῶν καλυβῶν διεσπαρμένα τινὰ συντρίμματα, ἄσθημα καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ ζωὴν καὶ σημασίαν λαμβάνοντα διὰ τῆς βαθείας τοῦ συνοδοιπόρου μου κρίσεως, καὶ τῶν σοφῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων.

Τὸ δ' ἐσπέρας ἐπανήλθομεν εἰς τὸ πλοῖον. Μεταξὺ δὲ δειπνοῦντες ἐξ ὅσων ἐπρομηθεύθημεν εἰς Σάλονα νωπῶν ἐδωδίων, ἐξετοξεύομεν κατὰ τοῦ Ραγουζαίου ἡμῶν εἰρωνείας πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἡμῖν συμβάντων.

— Παράδοξον, εἶπεν ὁ ἱερεὺς μετὰ σαρκασμοῦ οὐχὶ λίαν χριστιανικοῦ, πῶς ὁ ἐπάρατος ἐκεῖνος σκόπελος εἰς ὃν προσκρούουσιν ὅσοι πλοίαρχοι εἰσὶν ἀμαθεῖς τῆς θαλάσσης, πῶς αὐτός, ἐν ᾧ ἦτο τόσον μακρὰν ἐμπρὸς, εὐρέθη αἰφνης ὑπὸ τὴν τρόπιν τοῦ πλοίου !

— Σεκκατούρα κ' ἐκεῖνος ὁ σκόπελος ! εἶπεν ὁ πλοίαρχος !

Ἡ λέξις μοὶ ἐφάνη ἀμίμητος. Ὡς ἂν ἔλεγεν, Ἡμεῖς

καλὰ ἐπηγαίνομεν. Τί ἤθελε νὰ ἔλθῃ ἐμπρὸς μας; Αὐτοῦ χρέος ἦτο νὰ ἠξεύρῃ ὅτι ἡμεῖς θὰ διέλθωμεν ἐκεῖθεν, ὅχι ἡμῶν ὅτι θὰ εὐρίσκηται ἐκεῖνος ἐκεῖ.

— Αἶ! εἶπον ἐγώ. Ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης εἶναι ἄβυσσος, εἶναι ἄδηλος καθὼς καὶ τὸ μέλλον. Ὁ κ. πλοίαρχος δὲν μοι εἶπεν εἰς τὴν Βενετίαν ὅτι μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας θὰ εἵμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα; Σήμερον εἶναι ἡ δεκάτη ἐβδόμη, καὶ εἵμεθα εἰς τὰ Σάλονα ἔχοντες καὶ συντετριμμένον τὸ πλοῖον. Θὰ παρέλθουν δεκατρεῖς ἡμέραι περίπου διὰ τὴν ἐπισκευήν· ἰδοὺ εἰς μὴν διὰ τὸ ἥμισυ τοῦ δρόμου. Καὶ ἂν ἀληθεύῃ ὅτι αἱ αὐταὶ αἰτίαι ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἐξήκοντα ἡμέρας μετὰ τὸν ἀπόπλουν ἡμῶν ἀπὸ Βενετίας θὰ κατευοδωθῶμεν εἰς τὰς Πάτρας. Ἀδιάφορον ὅμως! Αὐριον θὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἰδῶμεν, ἴσως ὀργανίσωμεν ἐκδρομὴν τινα καὶ μέχρι τοῦ Μαυροβουνίου.

— Ἀστεΐζεσθε, κύριε! εἶπεν ὁ Ραγουζαῖος. Ἀλλ' εἶδα ὅτι ἐθύμωνε, καὶ ἠγέρθη τεταραγμένος ἐκ τῆς τραπέζης.

Τὴν νύκτα δ' ἐκείνην ἐκοιμήθην βαθέως, ἀπαυδήσας ἐκ τῶν ἀγώνων τῆς προτεραίας. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῷ ὕπνῳ μου ἤκουον κτύπους καὶ κρότους παντοίους, ὡς πριόνων τρυζόντων, καὶ πελέκεων καταφερομένων, καὶ σκεπάρνων ἀσθμαινόντων δι' ὅλης τῆς νυκτός· τὰ νεναρκωμένα μου αἰσθητήρια ὅμως δὲν ἐδύναντο νὰ κρίνωσι περὶ τῆς φύσεως τῶν κρότων τούτων.

Τὴν ἐπαύριον δ' ἀπὸ πρωΐας ἐζητήσαμεν μετὰ τοῦ συνοδοιπόρου μου τὴν λέμβον παρὰ τοῦ πλοιάρχου.

— Ποῦ θὰ ὑπάγητε; μᾶς ἠρώτησεν οὗτος.

— Εἰς τὴν ξηρὰν, ἀπεκρίθην ἐγώ, καὶ ἐκεῖθεν θὰ λάβω-

μεν τὸ ἀλιευτικὸν πλοιάριον, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ.

— Λυποῦμαι, ἀπεκρίθη ξηρῶς, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν γίνεται.

— Καὶ διατί;

— Διότι ἀνασπῶμεν τὴν ἄγκυραν.

— Τὴν ἄγκυραν; Καὶ διατί τοῦτο;

— Πῶς διατί; Διὰ νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ὁδοιπορίαν μας.

— Ἀλλὰ, εἶπον ἐγὼ, τὸ πλοῖον δὲν θὰ ἐπισκευασθῇ;

— Καὶ τί ἔπαθεν, εἶπεν ἐκεῖνος, νὰ ἐπισκευασθῇ; Μήπως νομίζετε ὅτι ὑπῆγα νὰ θραύσω τὸ πλοῖόν μου; Μείνατε ἡσυχοί· ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνη ἔγινε ταύτην τὴν νύκτα.

Τότε ἐξήγησα κατ' ἐμαυτὸν τί ἦσαν οἱ κτύποι καὶ τί οἱ κρότοι.

— Ἀλλὰ, εἶπεν ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου, ἐμπειρότερος τῆς θαλάσσης ἀφ' ὅ,τι ἤμην ἐγὼ, ὁ ἄνεμος πνέει ἐκ τῶν δυτικοβορείων, κατὰ πᾶσαν στιγμὴν αὐξάνει, καὶ πρὸς τὰ Ἀπένινα βλέπω συσσωρευόμενα σύννεφα. Ἄν ἤμεθα εἰς τὸ πέλαγος, καὶ δὲν μᾶς συνέβαινε τὸ μικρὸν ἐκεῖνο συμβάν, ἐνθυμεῖσθε; . . . ὠφελούμεθα βεβαίως ἐκ τοῦ ἀνέμου τούτου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ λιμένος δὲν ἐννοῶ πῶς ἤμποροῦμεν νὰ ἐκπλεύσωμεν, ἔχοντες τὸν Σκίρωνα εἰσπνέοντα εἰς τὸ στόμιόν του.

— Τοῦτο εἶν' ἐδική μου φροντίς, ἀπεκρίθη ξηρῶς ὁ Ραγουζαῖος.

— Μὲ συγχωρεῖτε, τῷ εἶπον, κύριε πλοίαρχε· δὲν θ' ἀναχωρήσετε, διότι θέλομεν νὰ ἰδῶμεν τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ.

— Μὲ συγχωρεῖτε, κύριέ μου, ἀπήντησεν αὐθαδῶς ἐκεῖ-

ρος· θ' ἀναχωρήσωμεν, καὶ δὲν θὰ ἰδῆτε τὸ παλάτιον. Καὶ αἰς ἀπόδειξιν, — ἔξω τὰ ἱστία! ἔκραξε μεγαλοφώνως πρὸς τοὺς ναύτας.

Εἰς τοῦτο τί εἶχομεν ν' ἀντιτάξωμεν; Κατηρόμεθα δὲ μόνον σιωπηλῶς τὸ πείσμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὑπετασσόμεθα, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ πείσμα του προὔκάλεσαν αἱ ἡμέτεραι εἰρωνίαι.

Μέχρι μεσημβρίας λοιπὸν τὰ ἱστία ἀνεπετάσθησαν, καὶ ἐπροχωρήσαμεν πρὸς τὸ στόμιον. Ἄλλ' ἐκεῖ ἦλθεν εἰς προὔπαντησιν ἡμῶν ὁ ἄνεμος, καὶ νὰ ἐξέλθωμεν ἦτο ἀδύνατον ἐντελῶς. Τότε ἤρχισαμεν νὰ λοξοδρομῶμεν· τοῦτο δὲ διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅτε τὸ πρᾶγμα ἀπέβη ἱκανῶς δυσχερὲς, ἐξ αἰτίας τῶν παμπόλλων νησιδίων τῶν περιπεφυτευμένων περὶ τὸν χαρίεντα τοῦτον κόλπον. Κατ' εὐτυχίαν ὑπῆρχε σελήνη.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὴ ἡ παρηγορία μᾶς ἐγκατέλιπε. Τὰ νέφη, τὰ συσσωρευόμενα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περὶ τὰ Ἀπένινα, ὑψώθησαν ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος, διέτρεξαν τὸν οὐρανὸν δρομαῖα καὶ ὠθούμενα ὑπὸ βιαιοτάτου ἀνέμου, καὶ τὸν κατεκάλυψαν μετὰ μεγίστης ταχύτητος ὡς παραπέτασμα μέλαν, παχυνόμενον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν.

Ὁ ἄνεμος ἐσύριζεν, ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη ὑπὸ ἀφροῦ, βρονταί τινες ἠκούσθησαν ὑποκώφως ἠχοῦσαι μακρόθεν, καὶ τινες λαμπρόταται ἀστραπαὶ ἔσχισαν τὰ νέφη ἐλικοειδῶς.

Μετ' ὀλίγον δ' ἡ καταιγὶς ἐπλησίασεν, αἱ ἀστραπαὶ ἔλαμπον συνεχεῖς, αἱ βρονταὶ ἐκυλίωντο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, ὡς ἂν ἐρρήγνυτο τὸ στερέωμα, καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν ἐφ' ἡμᾶς. Τὸ κατάστρωμα ἐπλημμύρισεν ὅλον, ὥστε ἠναγκάσθημεν νὰ καταβῶμεν εἰς τοὺς θαλάμους, καὶ μεθ' ἡμῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ναῦται, χαλάσαντες

τὰ ἱστία, καὶ ἀφέντες τὸ πλοῖον εἰς τῶν κυμάτων τὴν τύχην.

Ἄλλὰ μόλις κατέβημεν, καὶ ἠκούσθη καταπληκτικὸς βρόντος, καὶ τὸ πλοῖον ἐσείσθη ἀπὸ ἄκρου τοῦ ἱστοῦ μέχρι τοῦ βαθυτάτου πυθμένος, ὥς ἂν εἶχε συντριβῇ καθ' ὑφάλων.

Περίφοβοι ἐπηδῆσαμεν αὖθις εἰς τὸ κατὰστρομα. Ὁ μέγας ἱστὸς εἶχε καταπέσει ὥς ραβδίον συντριβείς κατὰ μέσον, καὶ ἐν τῶν ἱστίων ἐκάπνιζε καιόμενον. Κεραυνὸς εἶχεν ἐνσκήψει εἰς τὴν Ἀργώ.

Ὁ πλοίαρχος κατέβη ἔντρομος εἰς τὸν μυχὸν τοῦ πλοίου. Ἡ κατὰ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα ἀτελῶς ἐπωλουθεῖσα τοῦτου πληγὴ ἠνεώχθη πλατυτέρα ἔτι, καὶ τὸ ὕδωρ εἰσώρμα βιαίως.

Ὀχρὸς ὁ πλοίαρχος ὡς νεκρὸς, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κατὰστρομα, ἔδραμεν εἰς τὸ πηδάλιον, καὶ ὡς μανιακὸς ἔσπρωξεν αὐτὸ δι' ὄλων τοῦ τῶν δυνάμεων. Ἡ Ἀργὼ ἔστρεψε τότε τὴν πρύμνην τῆς πρὸς τὴν πλησιεστέραν ξηρὰν, καὶ δεχομένη εἰς τὸ ἡμίκαυστον ἱστίον τῆς τὸν ἄνεμον τῆς θυέλλης, ὥρμησε πρὸς αὐτὴν μεθ' ὅλης τῆς ταχύτητος ὅσης ἦν δεκτικὸν τὸ τετραυματισμένον τῆς σκάφος, ὡς φεύγουσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς στερεᾶς τὸν ἐπικείμενον θαλάσσιον κίνδυνον.

Τὴν αὐγὴν δὲ, ἅμα ἡ πρώτη ἐμφάνησις τοῦ λυκαυγοῦς μᾶς ἐπέτρεψε νὰ διακρίνωμεν τ' ἀντικείμενα, εἶδομεν τὴν μὲν Ἀργὼ οἰκτρῶς κατὰ πλευρὰν κειμένην ἐπὶ τῆς ἄμμου τῆς παραλίας· πέραν δὲ τῆς ἄμμου πόλιν ἱκανῶς μεγάλην ὡς πρὸς τὴν Δαλματίαν.

— Τί πόλις εἶναι αὕτη, ἠρώτησα τὸν πηδαλιοῦχον ἱστάμενον πλησίον μου.

— Τὸ Σπαλάτρον, μοὶ εἶπε.

Δρομαῖος ἔσπευσα πρὸς τὸν συνοδοιπόρον μου, καὶ δεικνύων αὐτῷ τὴν πόλιν·

— Τὸ Σπαλάτρον! τῷ εἶπον. Ἐξήγησόν μοι.

— Κατὰ τινας γεωγράφους, μοὶ ἀπεκρίθη, Σπαλάτρον εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος Ἀσπάλαθος(1), ὃ ἔφερεν ἡ πόλις αὕτη ὅτε ἦτον ἀκόμη χωρίον. Ἀλλ' ἀληθέστερον, εἶναι παραφθορὰ τῆς λέξεως Παλάτσο (Palazzo), ἥτις μετεποιήθη καὶ εἰς Ἀσπάλαθον, ἃν τῷ ὄντι εἶχε ποτὲ τοιοῦτον ὄνομα αὐτὸ τὸ χωρίον, καὶ ἥτις ἐμφαίνει τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ.

— Πῶς; ἀνέκραξα, Αὐτὸ εἶναι τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ;

— Αὐτὸ ἐκεῖνο, μοὶ εἶπεν, εἰς ὃ ὁ πλοίαρχός μας δὲν ἤθελε νὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ ἔλθωμεν, ὅπου ὅμως ἠναγκάσθη ἄκων καὶ ἐν ἀγνοίᾳ του νὰ μᾶς φέρῃ ὁ ἴδιος, καὶ ὅπου θὰ μᾶς ἀφήσῃ ἱκανὸν καιρὸν ὥστε νὰ τὸ γνωρίσωμεν λεπτομερέστατα, διότι, ἰδοὺ, ἡ δυστυχὴς Ἀργὼ κατὰκειται ἀσθενῆς, καὶ ἡ ἀνάρρωσίς της δὲν φαίνεται οὔσα αὖθις ἔργον μιᾶς νυκτός.

Ἐν τῷ ἅμα δ' ἐπηδῆσαμεν εἰς τὴν γῆν.

— Ἐδὼ λοιπὸν, μοὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς μου, εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὁ Διοκλητιανὸς, ὁ τελευταῖος μέγας αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης, ἐπέστεψε τὴν ἀξιομνημόνευτον βασιλείαν του διὰ τῆς ἀξιομνημονεύτου του παραιτήσεως, ἀξίας ἡγεμόνος φιλοσοφικωτέρου. Ἐδὼ, φεύγων τὴν διαφθοράν, τὴν κατάχρησιν, τὴν ἀπάτην, καὶ πάσας τὰς κακίας ὅσας ἡ πορφύρα ἐκουσίως συμπαρασύρει ὅταν λησμονῇ τὴν ἀξίαν της, ἦλθε τὴν 1 Μαΐου τοῦ ἔτους 303, καὶ παρεδόθη εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ ιδιωτικοῦ βίου.

(1) D'Anville, geogr. anc. T. I. p. 162. — Ἰστ. Αὐγ. σ. 223, 224.

— Ἐννοῶ τῷ ὄντι ἀπεκρίθην, ὅτι πρέπει νὰ ἔζησεν εὐτυχέστερος εἰς τὴν εἰρηνικὴν καὶ θελκτικὴν ταύτην ἔρημον, παρὰ ἐπὶ τοῦ ταραχώδους θρόνου τῆς Ρώμης, ἐφ' οὗ, εἰς τὴν ἐποχὴν του μόνον διὰ πικριῶν καὶ ἀγώνων ἐδύνατο νὰ στηριχθῇ.

« Καὶ τῷ ὄντι, ποία θέσις ἐπαγωγός! Πόσον εὖφορος καὶ κατάφυτος εἶναι ἡ πεδιάς αὐτὴ πέριξ ἡμῶν! Πόσον ζωγραφικαὶ τῶν βουνῶν αἱ καμπύλαι! Πόσον ἡ ἀτμοσφαῖρα διαφανὴς καὶ λαμπρά, καὶ ὁ ἀήρ ζωογόνος μετὰ τὴν θύελλαν τῆς νυκτός! Καὶ τὰ νησίδια αὐτὰ ἐμπρὸς ἡμῶν δὲν ὁμοιάζουν ἀνθηρὰς φωλεὰς ἀλκυόνων, πεπηγμένας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν κυμάτων, καὶ δὲν περιστέφουσι τὸν κόλπον τοῦτον ὡς τερπνὴν λίμνην;

« Ἐν μέσῳ τῶν γλαφυροτάτων τούτων σκηνῶν τῆς φύσεως, ἐλπίζω ὅτι δὲν ἐπεφοίτα ποτὲ τὸν Διοκλητιανὸν τὸ φάντασμα τοῦ παραιτηθέντος θρόνου, καὶ δὲν κατέστρεφε τὴν φαιδρὰν εὐτυχίαν του.

— Τοῦτο εἶναι τόσο ἀληθές, μοὶ εἶπεν ὁ φίλος μου, ὥστε ὁπότε ὁ ποτὲ σύναρχός του Μαξιμιανὸς ἤρχισε νὰ δυσαρεστῇται, ὅτι ὑπακούσας εἰς αὐτὸν κατέλιπε καὶ αὐτὸς τὰς ἡνίας τῆς βασιλείας, καὶ ἔπεμψεν ἐνταῦθα πρὸς τὸν Διοκλητιανὸν πρέσβεις νὰ τὸν πείσωσι ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὴν προτέραν ἀξίαν του, ὁ αὐτοκράτωρ κατέβη μετὰ τῶν πρέσβεων εἰς τὸν κήπόν του, κείμενον εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς ἣν διετρέχομεν ἤδη, καὶ τοῖς ἔδειξε τὰ θάλλοντα λάχανά του. « Ἄν ἐδυνάμην τοῖς εἶπε, νὰ δείξω εἰς τὸν Μαξιμιανὸν πόσον εὖρωστα καὶ ὠραῖα κατώρθωσα τὰ λάχανά μου διὰ τῶν ἰδίων φροντίδων μου, δὲν θὰ μὲ προέτρεπε πλέον ν' ἀναλάβω τὸ στέμμα. »

— ὦ! ἀνέκραξα. Ἄν ὅλοι ἡσθάνοντο τὴν γλυκύτητα

τῶν λαχάνων τοῦ Διοκλητιανοῦ, πόσον εὐτυχεστέρα θὰ ᾔτο ᾔγῃ!

Ἐν τούτοις δὲ διетρέχομεν τὸ Σπαλάτρον καθ' ὅλας τὰς δευθύνσεις του. Πανταχοῦ πύργων, τειχίων, κιόνων, οἰκοδομημάτων ἐρείπια.

— Νέα πόλις, εἶπον εἰς τὸν συνοδοιπόρον μου, ἀνεγερθεῖσα ἐκ τῶν λειψάνων ἀρχαίας πόλεως.

— Ὅχι, μοὶ εἶπεν· ἐκ τῶν λειψάνων ἐνὸς μόνοῦ οἴκου. Τὸ τεῖχος τῆς πόλεως εἶναι ὁ περίβολος τοῦ παλατίου, καὶ ἀγορὰ καὶ οἰκίαι καὶ ἐκκλησίαι ἀνηγέρθησαν ἐντὸς τῆς αὐλῆς του, ὠκοδομήθησαν ἐκ τῶν συντριμμάτων του, ἐκ τοῦ ὠραίου τούτου λίθου τῶν λατομίων τοῦ Τραγονίου, τὴν σήμερον Τράου, πόλεως οὐ πολὺ ἀπεχούσης.

Ἐπειδὴ δ' εἰς τὸν λαβύρινθον ἐκεῖνον τῶν ἀρχαίων καὶ νέων οἰκοδομημάτων μοὶ ᾔν ἀδύνατον νὰ ἐννοήσω οὐδέν, ὁ συνοδοιπόρος μου ἔλαβεν ἐκ τοῦ χαρτοφυλακείου του τινὰς σημειώσεις του ἐκ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ ἔκ τινος λαμπροῦ ἀγγλικοῦ συγγράμματος (1) μεθ' ἐνὸς πίνακος, καὶ διὰ τῶν βοηθημάτων τούτων, καὶ τῆς ἐξαισίου του μνήμης, μὲ ὠδήγησε διὰ τοῦ Δαιδάλου ἐκεῖνου.

Ἐκ τῶν σημειώσεών του δ' ἔμαθον ὅτι τὸ παλάτιον ᾔτο τετράγωνον, μονόδομον, ἐκτεινόμενον ἐπὶ δέκα στρέμματα, καὶ περιεχόμενον ὑπὸ δεκαῆξ πύργων καὶ ὑπὸ στοῶν κατακόσμων· ὅτι δὲ διηρεῖτο τετραχὶ ὑπὸ δύο μεγαλοπρεπεστάτων ἀλλήλας διασταυρουσῶν ὁδῶν, πρὸς ἃς ἔφερον τέσσαρες λαμπρόταται πύλαι, ἡ σιδηρᾷ λεγομένη, ἡ χαλκῇ, ἡ ἀργυρᾷ καὶ ἡ χρυσῇ· ὅτι ἡ τελευταία αὕτη ᾔνοίγετο ἐπὶ τῶν πλουσιωτάτων οἰκημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, ἐχόντων εἰς

(1) Abbé Fortis. Voyage en Dalmatie. Venise, 1774, καὶ H. Stieglitz, Briefe und Erinnerungen über Istrien und Dalmatien.

κόσμον κίονας ἐκ πορφυρίτου, ἀνάγλυφα παντοδαπά, λου-
τρῶνας, παντὸς εἶδους καταστύλους αἰθούσας, αἵτινες, ὡς
ἐκ τῆς διαθέσεώς των, ἐκαλοῦντο αἰγύπτιαι, ἢ κυζικηναί,
ἢ κορινθιακαί, κήπους ὠραιοτάτους, τέλος ναοὺς θεῶν, ἰδίως
τοῦ Ἀσκληπιοῦ, συντηρητοῦ τῆς ὑγείας του, καὶ τοῦ Διὸς,
ἰδιαιτέρου προστάτου του, ὥστε καὶ ἐπελέγετο Ἰόβιος ὁ
Διοκλητιανὸς, οἶονεὶ δῖος.

Ἄλλ' ἡ μακρὰ τῆς Ἀργοῦς νοσηλεία μᾶς ἐπέτρεψε νὰ
γνωρίσωμεν οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ
τῶν ἀτάκτως σεσωρευμένων οἰκῶν καὶ ἐργαστηρίων καὶ
καλυδῶν, τὰ περισωζόμενα λείψανα τῶν λαμπροτήτων
ἐκεῖνων.

Τὴν μίαν ἡμέραν περιήλθομεν τὸν τοῖχον τοῦ παλατίου.
Εἰς αὐτὸν προσωκοδομήθησαν νέαι οἰκίαι· ἀλλ' αἱ βέβηλοι
ἤθελον καὶ φῶς, διετρύπησαν τὸν τοῖχον, ἀδιαφοροῦσαι ἂν
διὰ τούτου κατέστρεφον τὰ διάστυλα ἢ τοὺς ἡμικίονας.
Τὴν δ' ἄλλην δ' ἡμέραν ἐπεσκέφθημεν τοὺς προσγαίους θό-
λους τοῦ οἰκοδομήματος, οἵτινες μετεβλήθησαν διαιρεθέν-
τες εἰς σκοτεινάς καὶ ἀκαθάρτους ἀποθήκας· τὴν ἄλλην
ἐζητήσαμεν τοὺς πύργους· ἀλλ' αὐτῶν ὀλίγα μέρη σώζον-
ται κατερρυηκότα.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἠθελήσαμεν νὰ ἰδῶμεν ἂν σώζηται τι τῶν
ἀναβαθρῶν καὶ τῶν λοιπῶν διαιρέσεων, ἀλλ' ὀλίγιστα ἔχνη
αὐτῶν εὔρομεν, μαρτυροῦντα ὅμως περὶ τῆς λαμπρότητος
τῶν καταστραφέντων. Τὴν μετ' ἐκείνην μοὶ ἐπετράπη, ὑπὸ
τὴν σκιάν τοῦ ἐνδύματος τοῦ συνοδοιπόρου μου, νὰ εἰσέλθω
εἰς τὸ γυναικεῖον τῆς πόλεως μοναστήριον, οἰκοδομηθὲν ἐν-
τὸς τοῦ ἀρχαίου προδόμου· ἄλλην ἡμέραν εἰσήλθομεν εἰς
τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, μητρόπολιν τοῦ Σπαλάτρου,
ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, θαυμασίας ἀρχιτεκτονικῆς, ὃ ἡ κοινὴ

γνώμη καὶ οἱ περιηγηταὶ λέγουσι Ναὸν τοῦ Διός. Εἶναι δ' ὀκτάγωνον, πνέον ἔξωθεν μὲν χάριν, ἔσωθεν δὲ μεγαλεῖον, καὶ κοσμεῖται δι' ὠραιοτάτων κορινθιακῶν κιόνων ἐκ πορφύρεου καὶ συηνίτου λίθου, καὶ διὰ παντοδαπῶν ἀναγλύφων, οὐχὶ βεβαίως τῆς ἀρίστης καλλιτεχνίας, ἀλλ' οὐχ' ἥττον ἀξιοθεάτων.

— Εἶναι βέβαιον εἶπον εἰς τὸν συνοδοιπόρον μου, ὅτι εἶναι ναὸς τοῦ Διός; Τὰ ἀνάγλυφα ἐμφαίνουσι μᾶλλον πράξεις τῆς Ἀρτέμιδος.

— Πολὺ πιθανὸν, μοὶ ἀπεκρίθη, ν' ἀφιέρωσεν ὁ Διοκλητιανὸς τὸν ναὸν εἰς τὴν θεὰν μᾶλλον ταύτην, ἥτις βεβαίως εἰς τὸ πολύδενδρον μέρος τοῦτο τῷ παρῆχε τὰς πλείστας τῶν διασκεδάσεών του.

Τὰς δ' ἐπομένας ἡμέρας ἐπεσκέφθημεν ἐν ὑπόγειον κείμενον ὑπὸ τὸν αὐτὸν ναὸν, καὶ τὸ μὲν πάλαι χρησιμεῦον ἀναμφιδόλως εἰς τὰς τερατουργίας καὶ τὰ μυστήρια τῶν ἱερέων, ἐπὶ δὲ χριστιανισμοῦ δεχθὲν τὰ λείψανα τοῦ πρώτου ἐπισκόπου Σαλόνων, ὅστις ὑπὸ τῶν καθολικῶν προσκυνεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγίου Δομίου.

Ἐπειτα δὲ κατέβημεν εἰς ὑπόγειόν τινα σύριγγα ἢ δίοδον, οὕτω κατεσκευασμένην, ὥστε τὰ λεγόμενα ἐν αὐτῇ ἀκούονται ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Καὶ αὕτη ἐχρησίμευε τὸ πάλαι βεβαίως εἰς τὰς διὰ χρησμῶν ἀπάτας, ἔπειτα δ' ἴσως εἰς κατάχρησιν τῆς χριστιανικῆς ἐξομολογήσεως, ἥτις, ὡς γνωστὸν ἐπὶ μεσαιῶνος πολλάκις μετεβλήθη εἰς ἀστυνομικὴν κατασκοπίαν.

Τελευταῖον εἰσῆλθομεν εἰς τὴν μικρὰν μὲν, ἀλλ' ὠραιοτάτην τετράγωνον ἐκκλησίαν, ἣν ὁ Ἀσκληπιὸς παρεχώρησεν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην.

Τέλος ἡ Ἀργὼ ἐπεσκευάσθη ἐντελῶς, καὶ ἐγοργοῦτο ὀρθῇ

ἐπὶ τῶν κυμάτων· ὥστε μὴ ἔχοντες τί ἄλλο νὰ ἰδῶμεν εἰς Σπαλάτρον, ἐπέβημεν αὐτῆς, καὶ ἀπεπλεύσαμεν πάλιν.

Ἀληθές ὅτι ἠπατήθην εἰς τοὺς ὑπολογισμούς μου, διότι ἀντὶ δεκατριῶν, ἐμείναμεν εἴκοσι ἡμέρας εἰς τὸ Σπαλάτρον. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου, ἀντὶ τριάκοντα, μόνον εἰκοσιτρεῖς ἡμέρας ἐμείναμεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τέλος, ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος ἦτον ἐναντίος, ἐπειδὴ ὁ πορθμὸς τῆς Ζακύνθου εἶναι στενός, ἐπειδὴ αἱ ἀκταὶ εἰσὶν ἐπικίνδυνοι, καὶ δι' ἄλλους λόγους ἰσχυροὺς καὶ πολλοὺς, ἐρρίψαμεν τὴν ἄγκυραν εἰς Κλαρέν-
σαν, καὶ ἐδῶ ἀπεχωρίσθημεν τὸν υἱὸν τοῦ σκυλοπνίκτου ὅστις εἶχε κοιτίδα τὴν Ἀδριατικὴν, ἐκπληρώσαντες τὰς ἀμοιβαίας συμφωνίας ἡμῶν ἕκαστος ὡς τὰς ἐνόει· διότι ἐγὼ μὲν ὑποσχεθεὶς αὐτῷ ναῦλον, τῷ τὸν ἔδωκα ἀκέραιον, ἐκεῖ-
νος δὲ ὑποσχεθεὶς νὰ μὲ ἀποβιβάσῃ εἰς Πάτρας μεθ' ἡμέρας ὀκτῶ, μὲ ἀπεβίβασεν εἰς Κλαρένσαν μεθ' ἡμέρας ἐξήκοντα.

Γ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΞ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Φίλε!

Σοὶ γράφω τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Μέμνονος, ὡς ὁ Γέτης ἔγραφε τὰ ποιήματά του ἐπὶ τῶν τρυφερωτέρων νώτων τῆς ἐρωμένης του.

Σὺ, ὁ καθήμενος ὑπὸ τοὺς κίονας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἀτενίζων τὸ Φάληρον καὶ τὴν Σαλαμῖνα, τὰ θέατρα τῆς μεγάλης καὶ ἀληθοῦς ιστορίας, ἔχεις δίκαιον ἀγνοῶν ποῖος εἶναι ὁ Μέμνων, καὶ τί ζητεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ, ὁ διατρέξας θαλάσσας καὶ ἐρήμους ἵνα τὸν γνωρίσω, δὲν ἔχω ἐπίσης δίκαιον, θέλων νὰ σοὶ τὸ διδάξω;

Ἡ τελευταία μου ἐπιστολὴ σοὶ ἐστάλη ἀπὸ Καρνάκ, τὰς Αἰγυπτιακὰς Θήβας, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὥρας μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ ἐνδότερα. Ἐκεῖ ἔμεινα πολλὰς ἡμέρας, ἐκεῖ πολλὰς ἀκόμη θὰ ἔμενον, ἂν εἶχον σκοπὸν, ὡς ἔχω ἐπιθυμίαν, νὰ σπουδάσω λεπτομερῶς τὸν κόσμον τῶν θαυμάτων τοῦτον. Χθὲς ὁμῶς ἀπεφάσισα ν' ἀναχωρήσω καὶ νὰ βυθισθῶ περαιτέρω εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον. Ἀλλὰ πῶς, χωρὶς νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν Μέμνονα;

Ἀφ' ἐσπέρας λοιπὸν ἐναύλωσα πλοῖον, καὶ ἐπεθέμην εἰς αὐτὸ τὰ ἐφόδια καὶ τὰς σημειώσεις μου. Ὀλίγον δὲ μετὰ

τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθην καὶ ἐξύπνησα τὸν Ἄραβα ὑπὲρ-
ρέτην μου.

— Ἐγρήγορα, εἶπον, πηγαίνομεν!

— Διὰ ποῦ, αὐθέντα; μ' ἠρώτησε τρίδων τοὺς ὀφθαλ-
μούς του.

— Πῶς διὰ ποῦ; Εἰς τὸν Μέμνονα. Δὲν σοὶ τὸ εἶπ' ἀπὸ
χθές;

— Βέβαια· πλὴν, αὐθέντα, δὲν ἐξημέρωσεν, εἶπεν ὁ δυσ-
τυχῆς, ὡς ἐλέγχων τὴν σκληρότητά μου.

— Δὲν ἐξημέρωσεν! Ἀκούεις! Βέβαια, διότι δὲν ἐξημέ-
ρωσε πρέπει νὰ κινήσωμεν. Πρέπει νὰ ἤμεθα ἐκεῖ πρὶν ἐξη-
μερώσῃ. Ἐμπρός.

— Πρὶν ἐξημερώσῃ! μοὶ εἶπεν, ἐλπίζων διὰ τῶν ἐνστά-
σεών του νὰ κερδίσῃ τὴν δίκην τοῦ ὕπνου του. — Καὶ εἰς
τὸ σκότος πῶς θὰ ἰδῇτε τὸν Μέμνονα;

— Νὰ τὸν ἰδῶ, ἀνόητε; Δὲν μοὶ μέλλει νὰ τὸν ἰδῶ.
Θέλω νὰ τὸν ἀκούσω.

— Νὰ τὸν ἀκούσητε! Ἀλλάχ, ἀλλάχ! εἶπεν ἀνοίγων
ὀφθαλμούς εὐρυτάτους.

— Χωρὶς ἄλλο! νὰ τὸν ἀκούσω νὰ τραγωδῇ.

Ὁ Ἄραψ ἐκίνησεν ἐμφαντικῶς τὴν κεφαλὴν, καὶ ὡς λέ-
γων: Κρίμα εἰς τὸν αὐθέντην· κακὸς εἶναι, πληρώνει καλὰ,
ὅμως τί τὸ ὄφελος; καθὼς ὅλοι οἱ Φράγχοι . . . λωλός!

Ταῦτο μὲν διελογεῖτο ὁ Ἄραψ. Ἀλλ' ἵνα μὴ ὑποπτεύ-
σῃς καὶ σὺ, ὦ Ἕλλην μου, τούτοις τι παραπλήσιον, ἅς
σπεύσω νὰ σ' ἐνθυμήσω ὅτι ἐκεῖνος οὐ ἐπεθύμουν μετὰ τό-
σης σπουδῆς ν' ἀκροασθῶ, ἣν οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ ἐπὶ τῆς ἀρ-
χαιότητος περίφημος φωνητικὸς ἀνδριάς τοῦ υἱοῦ τῆς Ἥοῦς.

Ἀκουσον τὶ διηγοῦνται αἱ σημειώσεις μου:

Ἄν ἀνοίξῃς, λέγουσι, τὸν Ὀμηρόν σου, θέλεις εὖρεῖ ὅτι

Μένων ἦν ὠραιότατος τῶν ὅσοι ἐπολέμησαν ὑπὸ τὰ τεῖχη
 τῆς Τροίας (1), ὅπου ἦλθε, βοηθὸς τοῦ Πριάμου, μετὰ τὸν
 ὄνον τοῦ Ἑκτορος. Διὰ τὸ ἔξοχον τοῦτο κάλλος του ἴσως
 ἐπεκλήθη ἢ καὶ νᾶ ἐνομίσθη ἀγλαὸς υἱὸς τῆς φαεινῆς
 Ἥοῦς (2). Ὁ Μένων ἦν εἷς τῶν ἀνδρειοτάτων συμμάχων
 τῶν Τρώων, καὶ ἀφ' οὗ ἐφόνευσε τὸν Ἀντίλοχον, ἔπεσε τέ-
 λος ὑπὸ τὸ ἐκδικητικὸν ξίφος τοῦ Ἀχιλλέως. Τότε ἔνδα-
 κρυς ὥρμησεν ἐξ οὐρανοῦ ἡ ροδοπτέρυγος μήτηρ του, καὶ
 ἀνήρπασε τὸν νεκρὸν υἱὸν τῆς, καὶ μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ὄρ-
 νιν, καὶ εἰς τὸ μέρος τὸ ποτισθὲν ὑπὸ τοῦ αἵματός του ἀνέ-
 βλυσε πηγὴ ρέουσα πορφυροῦν νᾶμα (3).

Ἴδου ἔμαθες, ἄν δὲν τὸ ἤξευρες, τίς ἦτον ὁ Μένων. Τώρα
 δὲ ἄκουε καὶ τί θέλει εἰς Αἰγύπτον. Ἄκουε πάλιν τὰς ση-
 μειώσεις μου :

Ὁ Μένων οὗτος ἦν μέγας βασιλεὺς κατὰ τοὺς μὲν ἐν
 Ἀσσυρίᾳ, κατὰ τοὺς δὲ ἐν Περσίᾳ, κατ' ἄλλους ὅμως, καὶ
 μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἡσίοδος (4), ἐνταῦθα ποῦ ἐν Αἰθιοπία· διὰ
 τοῦτο, ἐξακολουθεῖ ὁ Ὀβίδιος, φονευθεὶς ὁ Μένων, μετε-
 μορφώθη εἰς πτηνὸν, ἠνέωξε τὰς πτέρυγας, καὶ ἐπέταξε
 κατ' εὐθεΐαν πρὸς τοὺς Αἰθίοπας, καὶ ἐκεῖθεν κατ' ἔτος αἱ
 μεμνωνίδες κληθεῖσαι ὄρνιθες καθιπτάμεναι εἰς Τρωάδα, πε-
 रिπετῶσι περὶ τὸν τάφον του τρίς, καὶ μετὰ ταῦτα, εἰς δύο
 τάγματα διαιρούμεναι, ἀγωνίζονται πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀγνί-
 ζουσι διὰ τοῦ αἵματός των τὸν τόπον τῆς θανῆς του.

Πρὸς τὸν μέγαν καὶ θαυμάσιον τοῦτον βασιλέα ἐννοεῖται
 ὅτι οἱ ὑπήκοοί του Αἰθίοπες, ἢ οἱ Αἰγύπτιοι τῆς Θηβαίδος,
 ὁμοροὶ τῇ Αἰθιοπίᾳ, ἀνήγειραν ἀνδριάντα περὶ τὰς Θήβας,
 ἢ μᾶλλον ἐντὸς τῆς Περαιίας, τοῦ Θηβαϊκοῦ προαστείου τοῦ

(1) Ὀδ. Λ. 522. — (2) Ὀδ. Δ. 188, καὶ Εὐστ. εἰς Ὀδ. Λ. 522. — (3) Ὀβίδ.
 Μεταμ. — (4) Θεογ. 984.

πέραν τοῦ Νείλου. Οὗτος λοιπὸν ὁ ἀνδριάς, ὅταν ἔβλεπε τὴν μητέρα του μειδιῶσαν εἰς τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ἡσπάζετο δι' ἀφράστου τινος ἀρμονίας, ὡς κιθάρας ἀοράτως κρουσθείσης, καὶ ὅταν πάλιν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν, τὸ ἀπεχαιρέτα διὰ κλαυθμοῦ ὡς θραυομένης χορδῆς.

Te, veniente die, te, descendente canebat(1).

Πόσοι συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος ἀναφέρουσι τὸν μελωδικὸν ἀνδριάντα μ' εἶναι ἀδύνατον ἐκ τῆς ἐρήμου ταύτης νὰ σοὶ εἰπῶ. Ὅλη μου ἡ βιβλιοθήκη συνίσταται εἰς τὰς σημειώσεις μου, καὶ εἰς αὐτὰς εὐρίσκω τὸν Στράβωνα, τὸν Πausανίαν, Δίωνα τὸν Χρυσόστομον, τὸν Λουκιανόν, τὸν Πτολεμαῖον, τὸν Διονύσιον τὸν Περιηγητὴν, καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἰουδενάλην, τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Τάκιτον, ὅστις μᾶς διηγεῖται ὅτι ὁ Γερμανικὸς ἤκουσε τὸν λίθινον ψάλτην. Ὅταν ἐπιστρέψω θὰ μ' εἰπῇς ποίους ἄλλους γνωρίζεις.

Ἐν τούτοις ὁ ἀνδριάς οὗτος σώζεται, καὶ ἐννοεῖς καλλήτερα τοῦ Ἀραβός μου τὴν ἀνυπομονησίαν μου ὅπως παρευρεθῶ εἰς τὴν ἐωθινὴν προσευχήν του.

Ὁ Ἀραψ μου λοιπὸν ἠναγκάσθη ν' ἀποσεῖσῃ τὸν ὕπνον του, καὶ ἀπήλθομεν. Ἦτο νύξ βαθεῖα εἰσέτι καὶ σιγηλή. Πέριξ ἡμῶν τὴν γῆν ἐκάλυπτε πυκνὸν παραπέτασμα σκότους, καὶ μόνον ἐφαίνετο τὸ στιλπνὸν ρεῦμα ἐφ' οὗ ἐφερόμεθα, μόνη δ' ἠκούετο ἡ ὑπόκωφος ὕλακὴ τοῦ καταρρέοντος ποταμοῦ.

Δὲν ἤξεύρω πῶς νὰ σοὶ περιγράψω, φίλε, τί αἶσθημα μ' ἐκυρίευσεν ἐν ᾧ διέπλεον οὕτως ἐν τῷ σκότει τὸν ἀχανῆ ποταμόν. Ἐν ᾧ ἡ φύσις ἡρέμει, αὐτὸς μόνος ἐπορεύετο τὴν διηνεκῇ του πορείαν· ἐν ᾧ τὸ πᾶν ἐσίγα, αὐτὸς μόνος ἐβόα

(1) Virg. Georg. IV.

τῶν ἐρήμων. Παρὰ τῆς χειρὸς τοῦ πλάστου ἔλαβε τὴν σιν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παντός, ὅτε τὴν ἔλαβον καὶ τῶν ἀστέρων μυριάδες, καὶ, ὡς αὐτοὶ, τὴν ἀκολουθεῖ ἀναγκαίως, ἀκα-
σχύτως. Εἰς τούτου ἐφερόμην τοὺς κόλπους, καὶ τὸ με-
γαλοπρεπές, καὶ τὸ ἰσχυρόν, καὶ τὸ ἀέναν τοῦ ρείθρου αὐ-
τοῦ μοι ἐφαίνετο ὡς μία τῶν ἀμέσων ἐπὶ γῆς παραστάσεων
θείας δυνάμεως.

Εἰς δὲ τὸν Ἀραβά μου ἐκάστη πτυχὴ τοῦ ὑποφρίσσον-
τος ὕδατος ἐφαίνετο κροκόδειλος, καὶ παρεμόνευε, τὸ πυρο-
βόλον εἰς τὸν βραχίονα.

Ὅτε δ' ἀπέβημεν εἰς τὴν Περαίαν, ὡς ἐλέγετο ἡ ἀρι-
στερὰ ἀκτὴ (1), σκοτεινὴ ἦν ἀκόμη ἡ νύξ. Εἰς τῶν ἀστέρων
ὅμως τὸ φῶς εἶδον, ὡς εἶχεν ἰδεῖ καὶ ὁ Στράβων, δύο ἀν-
δριάντας, ἢ μᾶλλον κολοσσούς οὐρανομήκεις, καὶ παρὰ τοῦ
ὁδηγοῦ μου, ὅστις πολλάκις συνώδευσεν ἐδῶ ὁδοιπόρους,
ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ ἐλάσσων, ὁ βορειότερον κείμενος, ἦν
ἐκεῖνος ὃν ἐζήτουν.

Ἀλλὰ τί ἦν ὁ ἄλλος, ποῖον δὲ σχῆμα, ποῖαν τέχνην,
ποῖον ρυθμὸν εἶχεν ἑκάτερος, περὶ τούτων μοι ἦν ἀδύνατον
νὰ κρίνω παραχρῆμα, διότι ἦσαν πάντα ζητήματα, ἐφ' ὧν
ἠπλοῦτο τῆς νυκτὸς ὁ μανδύας. Δὲν ἔμενε λοιπὸν καὶ εἰς
ἐμὲ εἰμὴ ν' ἀπλώσω τὸν ἐμὸν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Μέμνο-
νος, ν' ἀπλωθῶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ περιμένω.

Ἀμα δ' ἤρχισε νὰ ὑποφώσκη τὸ λυκαυγές, ἀνεπήδησα,
καὶ συνεκέντρωσα τὰς πέντε αἰσθήσεις μου εἰς μίαν, τὴν
ἀκοήν. Ἡ αὐγὴ διῆλθε δι' ὅλων τῶν τόνων τῆς κλίμακος
τῶν χρωμάτων, ἀπὸ τοῦ ρευστοῦ μαργαρίτου μέχρι τῆς
πορφύρας καὶ τῆς φλογός, καὶ μέχρι τοῦ ρευστοῦ χρυσίου,
— ἀλλὰ φωνὴ οὐδεμία.

(1) Στρ. IZ'. 816.

Ἀνέβην τότε, δηλαδὴ ἀνεσύρθην, ἀνηρπήθην, ἀνερριχήθην εἰς τὰ γόνατα τοῦ Μένονος, βοηθούμενος διὰ χειρῶν καὶ ποδῶν, ἐπήδησα εἰς τοὺς ὤμους του, ἐπλησίασα τὸ οὖς εἰς τὸ στόμα του, ἀλλὰ τίποτε, οὐδὲ γρύ· ἔμενεν ἄφωνος ὡς ἄγαλμα ὁποῦ ἦτον. Περιέμεινα· τὸ φῶς ἡϋξάνεν, ἡ ὥρα τοῦ ἐωθινοῦ ἀσπασμοῦ παρῆλθεν, ἀλλ' ὅσῳ καὶ ἂν εἶχον τὰ ὦτα τεταμένα, ὥστε νὰ ροφήσωσι καὶ τὴν ἀσθενεστάτην πνοήν, καὶ ἂν ἦν ὡς ἡ τῶν πτερύγων τῶν μελισσῶν, καὶ τὸν ἐλάχιστον τόνον, ἂν ἦν ὡς ὁ τοῦ ἀναπτυσσομένου κάλυκος, οὐδεὶς παλμὸς προσέβαλε τὸ ἀκουστικόν μου τύμπανον, καὶ ἐνόησα, ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ περιέμενον μάτην.

Ὁ Μένων λοιπὸν δὲν ὠμίλει ἐμπρὸς μου. Τοῦτο ἦν προφανές. Ἀλλ' ἐμπρὸς τόσων ἄλλων φαίνεται ὅτι ὠμίλησε. Διατί;

Καὶ λέγων τοῦτο τὸ διατί, τέσσαρα ἢ πέντε πηδήματα ἀπὸ τῶν ὤμων τοῦ ἀγάλματος, καὶ εὐρέθην εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἤρχισα νὰ στρέφωμαι περὶ αὐτὸ, καὶ νὰ τὸ παρατηρῶ λεπτομερῶς, ὡς ζητῶν ἀπ' αὐτοῦ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας μου.

Καὶ πρῶτον μὲν εἶδον ὅτι ἀμφοτέρωθεν τὰ ἀγάλματα ἔχουσιν ἐντελῶς τὸν αἰγυπτιακὸν ρυθμὸν, τοὺς πόδας σχεδὸν ἠνωμένους, τὰς χεῖρας παρὰ τὰ πλευρὰ καὶ ἐπὶ τῶν σκελῶν τεταμένας, εἰς τὴν κεφαλὴν φέρουσι καλασίρεις ἢ αἰγυπτιακὰς τιάρας, καὶ κάθηνται ἐπὶ θρόνων, κατ' οὐδὲν διαφέροντα τῶν ἀνδριάντων οὖς οἱ Αἰγύπτιοι βασιλεῖς ἀνήγειρον ἐχυτοῖς πρὸ τῶν πυλώνων τῶν οἰκοδομικῶν των μεγαλουργημάτων.

Ἐπειτα δ' ἐμέτρησα τὸ ὕψος των, καὶ ἐπείσθην ὅτι εἶναι περίπου 60 ποδῶν, ἥτοι ἴσον πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Παρθενῶ-

ος ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς του, ὅτι δ' ὁ Μέμνων εἶναι τοῦ ἄλλου κατὰ τι βραχύτερος.

Τέλος δὲ παρατήρησα ὅτι, ὁ μὲν ἄλλος ἀνδριάς ἦν μονόλιθος ἐκ λίθου ἀμυγδαλίτου σκληροῦ, ὁ δὲ τοῦ Μέμνονος ὁμοιος καὶ αὐτὸς μέχρι τοῦ μέσου, ἐκεῖθεν ἕως ἄνω σύγκειται ἐκ πέντε στιβάδων λίθων.

Κατὰ Πausανίαν ὁ Καμβύσης, ὅτε ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατέκοψε τὸν ἀνδριάντα. Ἄλλ' ὁ Στράβων, πιθανώτερα λέγων κατὰ τὰς σημειώσεις μου, φρονεῖ τὸν ἀκρωτηριασμὸν αὐτοῦ ἐκ σεισμοῦ προελθόντα. Καὶ τῷ ὄντι μέγας σεισμὸς εἶχε συμβῆ ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ὁδοιπορίας τοῦ Στράβωνος, εἰς τὰ 27 π. Χ. Τότε λοιπὸν ἀπεκόπη, ὡς φαίνεται, τὸ ἄνω μέρος τοῦ κολοσσοῦ, διότι ὁ λίθος οὗτος ἔχει φλέβας, καὶ εἰς αὐτὰς εὐκόλως ρήγνυται καὶ χωρίζεται. Ἐπεσκεύασε δὲ τὸν κολοβωθέντα ἀνδριάντα αὐτοκράτωρ τις μεταγενέστερος τοῦ Ἀδριανοῦ, πιθανῶς ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος, ὅστις τὸν ἐπεσκεύεθ' ἐπὶ τῆς περιοδείας του.

Κολοσσιαία προτομὴ ἀνδριάντος κεῖται κατὰ γῆς, ἐντεθαμμένη κατὰ τὸ ἥμισυ. Ταύτην ἐκλαμβάνω καταπεσοῦσαν ἀπὸ τοῦ Μέμνονος, καὶ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῆς σοὶ γράφω καθήμενος.

Ἐπειτα ἤρχισα νὰ παρατηρῶ τ' ἀγάλματα ἐμπεριστατωμένως καὶ λεπτομερῶς. Οἱ ἐμπρόσθιοι τῶν θρόνων πόδες κοσμοῦνται ἐκατέρωθεν διὰ δύο ἀγαλμάτων γυναικείων, 15 ποδῶν ὕψος ἐχόντων, καὶ μετὰ πολλῆς κομψότητος εἰργασμένων· ἔχουσι δὲ καὶ οἱ δύο ἀνδριάντες ἐπιγραφάς, καὶ μάλιστα ὁ τοῦ Μέμνονος εἶναι κατακεκαλυμμένος ὑπὸ τοιούτων, καὶ Αἰγυπτιακῶν καὶ Λατινικῶν καὶ Ἑλληνικῶν. Ἐπεχείρησα ἀμέσως νὰ τὰς ἀντιγράψω, ἂν καὶ, δὲν ἀμφι-

βάλλω, χίλιοι πρὸ ἐμοῦ τὰς ἀντέγραψαν. Ἐλπίζω ὅτι θὰ μ' εὐγνωμονήσεις ὅτι δὲν σοὶ τὰς στέλλω.

Φαντάσθητι τὸν θυμόν μου, ὅτε εἰς πάσας τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας εὗρον τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀτομικῆς δυσμενείας τοῦ ἀνδριάντος πρὸς μόνον ἐμέ. Πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἦσαν μαρτυρικὰ ἀνθρώπων διαφόρων τάξεων, γενῶν καὶ χρόνων, ἀνθρώπων μικρῶν καὶ μεγάλων, γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ιδιωτῶν καὶ ἀρχόντων, περὶ τῆς μελωδικῆς τοῦ Μέμνονος ἱκανότητος.

Πολλοὶ κηρύττουσιν ὅτι ἤκουσαν τοῦ Μέμνονος, καὶ δις καὶ πολλάκις οἱ εὐτυχεῖς, καὶ προσθέτουσιν ἐνίοτε ὅτι ἀκούσαντες ἐμνήσθησαν τῶν φίλων των, καθιστάντες οὕτως αὐτοὺς κοινωνοὺς τῆς εὐσεβοῦς προσκυνήσεως. Ἀναγνώρισον καὶ ὅτι ἡ φιλία μου ἀξίζει τὰς ἀρχαίας φιλίας. Βλέπεις ὅτι ἐμνήσθην σοῦ καὶ χωρὶς ν' ἀκούσω τοῦ Μέμνονος.

Ἡ παλαιοτάτη ἐπιγραφή τοιούτου εἴδους ἦν ἀπὴντησα ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος, εἶναι τοῦ 11^{ου} ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος, δηλ. τοῦ 65^{ου} ἔτους μ. Χ., διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιγραφικῶν τούτων ἀποδεικτικῶν ἔχουσι καὶ ὑπογραφὴν καὶ ἡμερομηνίαν. Πολλαπλασιάζονται δὲ μάλιστα αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἀδριανὸς, περιηγούμενος τὴν Αἴγυπτον μετὰ τῆς γυναικὸς του Σαβίνης, ἐπεσκέφθη καὶ τὸν θαυματουργὸν ἀνδριάντα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματός του εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ μνημείου, ἐγχαραξας αὐτὸ εἰς τὸν αἰώνιον λίθον. Πολλοὶ δὲ τῶν τῆς συνοδίας του, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν συγγραφικὴν ἢ ποιητικὴν ἱκανότητα, ἐμαρτύρησε τὸ θαῦμα ἢ διὰ πεζοῦ λόγου ἢ δι' ἐμμέτρου.

Πρὸ πάντων δὲ διακρίνεται μεταξὺ τῶν αὐλικῶν ποιητῶν μία ποιήτρια, ἡ Ἰουλία Βαβίλλα, ἥτις ἅπαξ εὐροῦσα τὴν

ἀγῆν τοῦ Μέμνονος, δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ πρὶν τὴν κατα-
καλύψῃ διὰ τῶν στίχων τῆς. Αὕτῃ φροντίζει νὰ μᾶς διδάξῃ
ποσάκις ἠκούσθῃ ὁ ἀνδριάς, πρὸ πάντων ὁμῶς νὰ μᾶς εἰπῇ ὅτι
κατάγεται ἡ ιδία ἐκ τοῦ βασιλικοῦ αἵματος τοῦ Ἀντιγόνου.

Ἐν γένει δὲ παρετήρησα ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Μέμνονος εἶχε
ὅσον ἰδίωμα νὰ ἐξάπτῃ τὴν ποιητικὴν ἀδολεσχίαν τῶν γυναι-
κῶν. Οὕτως εὔρον στίχους καὶ τινος Καικιλίας Τρεβούλ-
λας, καὶ προσέτι καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

Ἐξακολουθοῦσι δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ ἐπὶ Ἀντωνίνου. Ἀπὸ
τῆς τρίτης ὁμῶς ἑκατονταετηρίδος μετὰ Χριστὸν παύουσι.

Τοῦτο μὲ κατέστησε προσεκτικόν. Ὁ πρῶτος περὶ τῆς
φωνῆς τοῦ Μέμνονος ὁμιλῶν εἶναι ὁ Στράβων, καὶ αὐτὸς
διστακτικῶς μάλιστα. « Ἠκούσαμεν λέγει ἦχον, καὶ ἐγὼ
καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες. Ἀλλὰ πόθεν, ἐκ τοῦ ἀγάλμα-
τος, ἐκ τῆς βάσεως ἢ ἐκ τινος τῶν περιεστώτων ἐξῆλθε,
δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ εἰπῶ. » Ἀκούεις τὸν ἄπιστον ;

Πρὸ αὐτοῦ ὅσοι ἀναφέρουσι περὶ Αἰγύπτου, οὔτε ὑπο-
πτεύουσι τοῦ ἀγάλματος τὰ μουσικὰ προτερήματα. Ὁ Διό-
δωρος λέξιν δὲν λέγει περὶ αὐτῶν, καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος
νὰ ἠξεύρῃ καὶ νὰ μὴν εἰπῇ.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς δευτέρας χριστιανικῆς ἑκατονταετη-
ρίδος, τότε ὅτε σβύνωνται οἱ πλεῖστοι χρησμοί, αἱ πλεῖσται
φωναὶ τῆς εἰδωλολατρείας, παύουσι καὶ αἱ περὶ τοῦ φωνη-
τικοῦ Μέμνονος μαρτυρίαι.

Τώρα ἐνθυμήσου, παρακαλῶ, ὅτι ὀλίγον πρὸ τοῦ Στρά-
βωνος ἠκρωτηριάσθῃ ὁ ἀνδριάς, καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς
Β^ας ἑκατονταετηρίδος ἐπεσκευάσθῃ, καὶ θὰ ἰδῇς μαρτυρού-
μενον ὅτι ἀνέπεμπε φωνὴν γοερὰν ἐν ὅσῳ μόνον ἦν τεθραυ-
σμένος· οὔτε πρὶν, οὔτε ἔπειτα δὲν λέγεται τι τοιοῦτο. Τί
λοιπὸν τὸ μυστήριον τοῦτο ;

Ταῦτα ἀνεχύκλουν κατὰ νοῦν, θεῖς μὲν, ὡς βλέπεις, τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀδυνατῶν νὰ τὸ λύσω, ὅτε, περιφέρων τὰς ὄψεις ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος, μεταξὺ τῶν μυρίων νέων ἐπιγραφῶν αἵτινες πανταχοῦ διασταυροῦνται μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ κολοσσοῦ μου, ἀνεκάλυψα μίαν, ἀγγλιστὶ γεγραμμένην, ἣν διὰ μολυβδοκονδύλου, εὐτυχῶς τότε μηκέτι ἐξαλειφθέντος, εἶχε χαράξει ἀγαθός τις καὶ σοφώτερός μου ὁδοιπόρος, προῖδὼν τὸν δισταγμὸν μου. « Τὸ ἄσμα τοῦ Μέμνονος, ἔλεγεν ἡ ἐπιγραφή, δὲν ἦν ἐνέργεια ὑπερφυσική. Αἱ ἀκτῖνες, θερμαίνουσai τὴν τραχεῖαν ἐπιφάνειαν τοῦ τεθραυσμένου λίθου, ὑγρανθεῖσαν ὑπὸ τῆς νυκτερινῆς πάχνης, τὴν ἐξελέπιζον βιαίως, καὶ ἀπέσπων τὸν ἦχον. Ἡ ιδέα αὕτη εἶναι τοῦ Χαμπολίωνος. »

Λοιπὸν ἐννοεῖς; Ὁ ἀνδριάς, ἀφ' ὅτου μόνον συνετρίβη, ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ἐκπέμπῃ ἦχον τινά, διότι εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξετέθη τοῦ ρήγματος ἡ ἀκατέργαστος ἐπιφάνεια· ἀλλ' ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ὅστις τὸν ἤκουσεν, εἶπεν ἐν τῇ σοφίᾳ του: « Ἄν ὁ ἀνδριάς οὗτος, ἡμισυς ὢν, ᾄδει ὡς κρουομένη κιθάρα, ὅταν συμπληρωθῇ, ὅταν μάλιστα ἀποκτήσῃ καὶ στόμα, βεβαίως θὰ ψάλλῃ ὡς ὅλη μουσικὴ συναυλία! » καὶ τὸν ἀνεπλήρωσεν. Ἀλλὰ τῷ συνέβη ὅ,τι εἰς τὴν γραίαν ἥτις ἔδωσε διπλασίαν τροφήν εἰς τὴν ὀρνιθά της ἵνα γεννᾷ αὐγὰ διπλάσια. Ἡ ὀρνις ἐπάχυνε, καὶ αὐγὰ δὲν ἐγέννα πλέον. Συμπληρωθεὶς καὶ ὁ ἀνδριάς, ἐσιώπησε.

Ἐννοεῖς λοιπὸν ὅτι ἔψαλλεν ὅχι καθ' ὁ υἱὸς τῆς Ἥους.

Ἀλλὰ νὰ ἰδῇς ὅτι καὶ οὔτε ἦτον υἱὸς τῆς Ἥους. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐπιγραφῶν, ἐστράφη εἰς τὴν τῶν ἱερογλυφικῶν. Ἠξεύρεις; Ἐγὼ νῦν τῶρα βαθὺς εἰς τὴν ἱερογλυφικὴν ἐπιστήμην· κατάρθωσα

σχεδὸν νὰ συλλαβίζω. Εἰς τὴν βάσιν λοιπὸν τοῦ ἀγάλματος ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ὠραιοτάτη. Τὰ γράμματα ἢ μᾶλλον τὰ σχήματα αὐτῆς ἔχουσι περίπου 1 ποδὸς ὕψος, καὶ ἰδοὺ περίπου τί λέγει : « Ὁ ἡγεμὼν τῆς ὑπερτάτης χώρας καὶ τῆς κατωτάτης χώρας, ὁ ἀναμορφωτὴς τῶν ἡθῶν, ὁ τὸν κόσμον ἔχων ἐν ἡρεμίᾳ, ὁ Ὡρος, ὃς, μέγας ἐν ἡρεμίᾳ, ὁ Ὡρος, ὃς, μέγας ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ἐπάταξε τοὺς βαρβάρους, ὁ βασιλεὺς ἥλιος, ἡγεμὼν τῆς ἀληθείας, υἱὸς τοῦ ἡλίου, Ἀμενόφθις, μετριάστῃς τῆς καθαρᾶς χώρας, ἀγαπητὸς τοῦ Ἀμον-Rā, βασιλέως τῶν Θεῶν. »

Τί σοὶ ἔλεγεν : Ὁ Μέμνων τῶν ἐλληνικῶν συγγραφέων καὶ παραδόσεων καὶ ἐπιγραφῶν, ἦν Ἀμενόφθ, δηλ. Ἀμενόφθις ὁ Γ' τῆς ιη' δυναστείας εἰς τὴν ἱερογλυφικὴν ἐπιγραφὴν, ἥτις βεβαίως ἡξεύρει καλλήτερά, διότι εἶναι κατὰ 1700 ἔτη ἀρχαιοτέρα ἐκείνων, καὶ πιθανῶς σύγχρονος τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη τὸ πρωτότυπον τοῦ ἀγάλματος. Καὶ τὸ ἔλεγον οἱ δυστυχεῖς ἱερεῖς εἰς τὸν Πausanίαν : « Τί Μέμνονα μᾶς λέγετε ; ἐφώναζον· Αὐτὸς εἶναι ἐγχώριος ἡμῶν βασιλεὺς, καὶ ὀνομάζεται Φαμενόφ, ὅχι Μέμνων. » Ἀλλὰ τίς τοὺς ἤκουε ;

Πρόσθετε ὅτι καὶ εἰς τοῦ ἄλλου ἀγάλματος καὶ τὰ νῶτα καὶ τὴν βάσιν ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ ἱερογλυφικαί, καὶ ἐκεῖναι τὸν Ἀμενόφθ ὀνομάζουσιν, καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν τῶν εἰς τοὺς πόδας τῶν θρόνων ἄλλαι, ὀνομάζουσιν ἢ μὲν τὴν *Τμαὺ - Ἐμ - Βὰ*, μητέρα τοῦ Ἀμενόφθ, ἢ δὲ τὴν *Ταΐαν*, γυναῖκα αὐτοῦ.

Ἀλλὰ πόθεν αὕτη ἡ ἱστορικὴ σύγχυσις, πόθεν αὕτη ἡ ἀξίωσις τῶν Ἑλλήνων ν' ἀναβαπτίσωσι τὸν τρίτον Αἰγύπτιον βασιλέα τῆς ιη' δυναστείας ; Θέλεις νὰ σὲ τὸ εἰπῶ ; Ἐκλαμβάνω ὡς βέβαιον ὅτι θὰ εἰπῇς *Ναὶ*, διότι θὰ ἐνθυ-

μηθῆς ὅτι εἶμαι μόνος μετὰ τοῦ Ἀραβός μου, καὶ ἂν δὲν ἔχω καὶ σὲ εἰς ὃν νὰ διακοινώσω τὰς ιδέας μου, θὰ ὑπάγω νὰ τὰς φωνάξω ὡς τὸν ἀρχαῖον Μίδα νὰ εἰς τοῦ Νείλου τοὺς καλαμῶνας. Ἴδου λοιπόν :

Μεμνότιον εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν σημαίνει νεκροταφεῖον. Ὁ Ἀμενόφθις λοιπόν, ζῶν εἰς τὰ 1680 π. Χ., ὠκοδόμησε νεκροταφεῖον λαμπρὸν, ὑπόγεια καὶ ἐπίγεια οἰκήματα, εἰς τὴν ἀντιπέραν τῶν Θηβῶν ὄχθην, καὶ ἐμπρὸς τῶν πυλῶνων αὐτοῦ, κατὰ τὸ κοινὸν ἔθος, ἔστησεν ὡς μνημεῖα καὶ ὡς φύλακας, τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνδριάντας. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων λοιπόν τὸ μέρος τοῦτο ἐλέγετο *Μεμνότιον*, καὶ οἱ ἀνδριάντες, οἱ ἐν τῷ *Μεμνονίῳ* ἀνδριάντες. Ἐννοεῖς τώρα ὅτι προβαίνοντος τοῦ καιροῦ, συγχεομένων τῶν ἰδεῶν, ὁ ἐν τῷ *Μεμνονίῳ* ἀνδριάς, ἔγινεν ἀνδριάς τοῦ *Μέμνονος*. Τίνος *Μέμνονος*; Τί ἐρώτησις; τοῦ βασιλέως τῶν Αἰθιοπῶν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλος; Καὶ τὸ σχεδὸν ὁμώνυμον τοῦ Ἀμενόφθις συντελεῖ εἰς κύρωσιν ταύτης τῆς δόξης. Καὶ ἰδὲ πῶς ὅλα συμβιβάζονται. Εἰς τὰ 27 π. Χ. ἡ γῆ σείεται, ὁ ἀνδριάς θραύεται εἰς τὸ μέσον, καὶ πᾶσαν αὐγὴν ἡ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ρήγματος ἀποτελεῖ ἤχον. Δὲν εἶναι ὁ *Μέμνων*, ὁ υἱὸς τῆς Ἡοῦς, ὅστις χαιρετᾷ τὴν μητέρα του; Ἡ πολύκροτος λοιπὸν αὕτη δεισιδαιμονία, ἡ ἐπὶ δύο αἰῶνας ἀσχολήσασα τοὺς ἀρχαίους ἔστηρίζετο εἰς ἀπλοῦν παίγνιον λέξεων!

Ἐν τούτοις εἰς τὰς φαιδράς του ἡμέρας ὁ *Μέμνων* ἔψαλλεν οὐ μόνον πρωῒνον, ἀλλὰ καὶ ἑσπερινὸν ὕμνον. Ἴδου ὅμως ὁ ἥλιος δύει, καὶ ὁ ἄκαμπτος *Μέμνων*, ἡ Ἀμενόφθ ἡ Φαμένοφ, ὁ ὑπερήφανος τρίτος βασιλεὺς τῆς δεκάτης ὀγδόης δυναστείας, δὲν φαίνεται ποσῶς διατεθειμένος νὰ μ'εἰπῇ *καλὴν νύκτα*, ὡς οὔτε μὲ ἐκαλημέρησεν. Ἐγὼ

ὁμως ἀναγκάζομαι, εἰ καὶ ἄκων, νὰ σοὶ τὸ εἰπῶ, πρῶτον διότι ἐδὼ ἡ δίοδος ἀπὸ τῆς ἡμέρας εἰς τὴν νύκτα εἶναι ἀκαριαία σχεδόν· δεύτερον δὲ διότι ἡ ἐπιστολή μου, ὅλη πεπυκνωμένη δι' ἱερογλυφικῶν καὶ διὰ συγγραφέων, σὲ διέθεσεν ἤδη βεβαίως εἰς ὕπνον, καὶ τρίτον διότι ὁ Ἄραψ μου ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ἀνησύχως περὶ κροκοδείλων.

